

CENGİZ DAĞCI

DÖNÜŞ

roman

VARLIK YAYINLARI

DÖNÜŞ

RYNH

Faruk53

CENGİZ DAĞCI

DÖNÜŞ

r o m a n

İkinci Basılış

V A R L I K Y A Y I N E V İ
Ankara Caddesi, İstanbul

VARLIK BÜYÜK ESERLER KİTAPLIĞI: 244

Bu kitabın ilk baskısı Mart 1968'de yapılmıştır.

**Varlık Yayınları, sayı 1824
İstanbul'da Matbaa 13'de basılmıştır.
Nisan, 1975**

B A Y I R D A K I E V (Giriş Yerine)

Her yılın yazı bir ay kadar vaktimi Yalta' da ve Kızıлтаş'da amcalarımın yanında geçirmek için yola çıktığımda annem: «Aman aman, Gurzuf'taki teyzeciklerini unutma evlâdım,» diye tenbih ederdi. Bu teyzeciklerimin sayısı, şimdi yanılmıyorsam, Gurzuf'ta sekizdi. Âdet üzere ziyarete en yaşlısından başlayıp en küçüğünde tamamlamak geerkirdi ya, ben bunun tam tersini yapardım. Yani ziyarete küçük teyzemden başlar, günün uzun saatlerini onun yanında geçirdikten sonra öbürleriyle şöyle ayaküstü görüşüp soluğu iskeleye inen taş merdivenlerin üstünde Gurzuf gençleri yanında alırdım.

Ziyaretime küçük teyzemden başlamama birçok sebepler vardı ama, başlıcaları şunlardı diyebilirim: Genç ve güzel oluşu; benim için Gurzuf'un en güzel kızlarından birini her ziyaretimde bana hatırlatışı. Sonra, bunlardan az önemli olmıyan başka bir sebep de, komşu evdi. Ev, tıpkı teyzemin evi gibi, bayırın üstünde bulunuyordu ve teyzemin evinden sekiz dizi selvi dibince uzayan oldukça yüksek bir duvarla

ayrılıyordu. Her yaz teyzemin evine giderken eve doğru yükselen yolun ucundaki demir parmaklıklı kapının yanında durur, eve, bayırdaki üzüm bağına bakar, daldım. Ev boştu, üzüm bağının kütükleri ayırık otlarıyla örülüydü, eve doğru yükselen yola uzun yıllardanberi insan ayağı basmadığı besbelliydi, ama bütün bunlara rağmen, ev kendi sessizliğinde bir canlılık saklıyordu sanki, ve nedendir bilmem, bu eve bakarken oradan bana, benim ruhuma dostça bir sıcaklık geldiğini hisseder gibi oluyordum.

Bir yaz günü teyzemle evin yanından geçerken sordum :

— Bu ev kimin?

— Alimcanlarındı, dedi teyzem.

— Hangi Alimcanların?

— Bilmiyorum, ben doğmadan önce ölmüştü. Daha doğrusu öldürülmüştü.

— Öldürülmüş mü? Nasıl?

— Evet. Çarşıda, karakolun yanında polisler vurmuşlardı kendisini. Ama çok yıllar önce.

— Peki, ondan sonra kimse kalmadı mı bu evde?

— Kardeşleri kaldılar, ama harpten önce onlar da karşı'ya (Türkiye anlamında) taşındılar. Sonra Alimcan'ın uzak arkabalarından biri oturdu evde.

— Daha sonra?

— Dur hele, düşüneyim biraz. Haa! Alimcan'ın bir de oğlu vardı. Adı Niyazi... Ama Gurzuf'ta onu tanıyan azdır.

— Neden?

— Çünkü çocukken çıkmıştı Gurzuf'tan, üç-beş yılda bir uğrardı buralara. Amcaları karşı'ya geçince o da Gurzuf'ta fazla görünmemişti.

— Bu kadar mı?

— Hayır. Sekiz yıl önce tekrar dönmüş Gurzuf'a. Onun Gurzuf'a döndüğü günün sabahı Alimcan'ın akrabası evden çıkıp gitti.

— Niyazi dediğiniz adam nerde şimdi?

Teyzem omuz silkti :

— 932 nin kışı dönmüştü Gurzuf'a. O yıl Gurzuf'tan çok insan sürüldü. Onu da bir kış gecesi evden alıp götürmüşler. Bir müddet sonra kendisini Yalta hapishanesinde görenler olmuş, ama kesin olarak bir şey bilmiyorum.

O gün teyzemin evinde kaldım.

Öğlenin hayli ilerlemiş saatlerinde evden çıkmış, kıyıya doğru giderken gene de eve doğru yükselen demir parmaklıklı kapının önünde durdum. Teyzemden duyduklarımdan sonra içimdeki merak daha da artmıştı. Kapı yanında durup bir müddet baktıktan sonra eve doğru yürüdüm.

Ev sağlam bir evdi, fakat sofa tahtaları renksizdi, sofaya çıkan merdivenler aşınmıştı, yer yer çürüktü ve küf kokuyordu. Merdivenleri ağır ağır çıkıp sofada durdum. Odaların renkli pencere camları tozluymdu, sofanın tavan köşelerinde, duvarlarda birçok örümcek ağları vardı. Kapılar açıktı. İlk iki oda bomboştu, fakat üçüncü odanın karşıki duvarı dibinde bir kerevet, orta yerde bir sac soba, sobanın yanında birkaç odun duruyordu. Öteki odalara doğru yürüdüm. Öteki odalar da boştu. Ancak kenar odanın orta yerinde yığın halinde sekiz-on kitap gözüme ilişince içeriye girdim.

Kitapların kapakları silikti ve yazılar güçlukle okunuyordu. Dizüstü çökerek kitapları gözden geçirmeye koyuldum. Çoğu sosyal-politik konularla ilgiliydi, birkaçı da sanat eseri-ydi. En üstte Karl Marx'ın Kapital'i ilişti gözüme; onun yanında Plehanof'un bir eseri, «De-kabristler» adını taşıyan bir kitap, sonra Saltikov-Şçedrin'in bir eseri... Kitapları bir bir elimiz alıp gözden geçirirken oldukça kalın sayfaları bir hayli sararmış bir defter geçti elime. Defterin ilk sayfasında iri harflerle «DEVLET VE KÖ-LELİK» başlığı yazılmıştı, öbür sayfalarında ise sadece ünlü düşünür ve yazarların eserlerinden kısa ve yazarca önemli görünen parçalar aktarılmıştı. İsimlerin çoğu ünlü sosyalistlere ait

isimlerdi ve Lenin'in, Marks'ın, Plehanof'un, Troçki'nin isimleri sık sık tekrarlanıyordu. Öteki kitaplara bakarken gözüme başka bir defter ilişti. Kaldırdım. Küçük bir defterdi bu, ve öbür defterdeki yazılar ne derece dikkat ve titizlikle yazılmışsa bu defterdeki yazılar da o derece düzensiz ve karışıktı. İlk sayfasında bir değil birçok başlıklar vardı ve «Dönüş», «Dönüşsüzlük», «Kin», «Sevgi» gibi birbirine tamamen zıt anlamlar taşıyan kelimeler çarpıyordu göze.

Defterin ikinci sayfasında sadece bir başlık vardı: DÖNÜŞ. Fakat kelimenin yanındaki birçok notlar, yazarın bu başlık üzerine düşündüğünü iyice gösteriyordu. Yazar belki de iç azabı ve işkence içindeydi, çünkü az aşağıda Rusça yazılı ve pek okunaklı olmıyan birkaç kelimeden sonra İngilizce yazılı şu satırlar okunuyordu : «...darness hour in my life. **Yes, yes but don't forget, Niyazi Efendi, even the darkness hour doesn't last more than sixty minuts!**» Sonra sağdan sola doğru eski harflerle abes! abes! abes! kelimeleri tekrarlanıyordu. Sayfanın orta yerinde gene de birçok noktalar, noktaların yanında büyük harflerle yazılı ABSURD kelimesi, daha aşağıda ise birçok isimler vardı. Ancak bu isimlerin hemen hepsi Türk isimleriydi ve Ziya Gökalp, İsmail Gasprinski gibi isimler birkaç kere tekrarlanıyorlardı.

Odadan çıktım, sofa merdivenlerinin üstüne oturarak defterin öbür sayfalarını çevirdim. Üçüncü sayfada tek bir başlık vardı : DÖNÜŞ. Altında ise Niyazi, A. adı yazılıydı.

Defteri kapattım, bayırdaki bağın kıyısında demir parmaklıklı kapıya inen yola bir müddet baktıktan sonra defteri tekrar açıp okumağa koyuldum.

,

«Akşamları hayvanların köye sarktığı bayır-
daki yolun ucunda durduğum zaman güneş
gökyüzündeydi ve öğle saati yaklaşıyordu ga-
liba ki, Memiş'in deresi yanından sağa dönüp
kasabaya doğru uzayan geniş toprak yolun ke-
narındaki ceviz ağacının karaltısı bir hayli kü-
çülmüştü. yolun solunda, yoldan bir üç yüz
adım kadar uzaktaki bağın içinde, çevresi al-
çak bir taş duvarla çevrili, iki selvi ağacının ara-
sında duran Sofu Cemil'in evi önünde kulübe-
ye bağlı köpek de havlamıyordu; havlayamazdı
da, çünkü güneş yakıcıydı, bayırın sırtını ör-
ten sarı otların içinde öten cırcır böceklerin-
den başka her yer ve her şey ölüydü, yoksa
ölmek üzere miydi desem? Ölmeğe mahkûmdu
demek daha doğru olur belki, çünkü aşağıda
toprak vardı, güzelim toprak vardı ve yüzünden
bu toprağın verimli olduğu da besbelliydi, ama
nedense, insan yoktu bu topraklarda, bırak-
mıştı insanlar bu toprağı, toprak, bir üvey evlât
gibi, onları bekliyordu, onlarsa Tübya'yla Sal-
kın Deresi'nin arasındaki kırların gerisinde sı-
kışmışlardı, sırtlarını bu topraklara çevirmişler-

di, gelmiyorlardı, bakmıyorlardı bu topraklara, kalpleriyle uzanmıyorlardı bu toprağa, yalnız ihtiyaç çıktığı zaman gelip şöyle bir yoklardı ve bu toprağın derdini, kaygısını sorup anlamadan çekilip giderlerdi neşesiz, basık evlerine. Topraksa yalnızlıklar içinde sararıp soluyordu, ihtiyarlıktan kurumuş, yüzü buruşuk, göğsü çökük, kemikleri çıkık bir ana gibi yavaş yavaş ölüyordu, çünkü ölmeğe mahkûmdu ve ölecekti elbet.

Burası Gurzuf'tu. Uzun bir ayrılıktan sonra hen bir kere daha ona dönüyordum. Ona, onun muhteşem göğüne, sâkin yalılarına, maceralarla dolu mezarlığına, efsanevî kobalarına, onun baygın akşamlarına, uykulu sabahlarına, kelebekler gibi yaşayıp kelebekler gibi ölen insanlarına dönüyordum, ama onun haberi yoktu benim sevgimden, olamazdı da, çünkü onun bu sağır sessizliği yalnız bugün değildi, her gündü; aşağıda, bayırın dibindeki çalılardan, kulaçlanmış yatan yılan, evinin önündeki küçük bahçesinin ayva ağacı altında, bilmem neden, her zaman yorgun dede, sönmüş çubuğunun yanında büzülmüş uyurken Gurzuf'un sararmış yaprakları üstünden, tozlu toprak yolları üstünden, çimenlerinin yeşili üstünden günler, haftalar, aylar, yıllar bir dolap beygiri gibi hep gelip geçiyordu, hep gelip ge-

çiyordu ve doğudan, Ayı Dağı gerisinden esen hafif rüzgâr hiç bir yerin, hiç bir kimsenin sükûtunu bozmuyordu. Güzeldi Gurzuf, ama onun güzelliğinden korkuyordum ben. Beş yıl önce buradan ayrıldığım zaman geri döndüğümde Gurzuf'u başka bulacağımı düşünüyordum; başka bulacağımı umuyordum, demek daha doğrudur belki, çünkü Gurzuf'un güzelliğinde ve sessizliğinde onun uykusunun sonsuz olduğunu kalbimde duyar ve her zaman ondan kaçmak isterdim. Hiç değişmedim mi bu beş yıl içinde? Değişmişimdir belki ama, ne fayda, Gurzuf da değişmedi ki! Dedem ölüm döşeginde, belki de ölmüştür; ölmüşse bile geride kalan Gurzuf gene de onun Gurzuf'u değil mi? Ben gene de sevdiğim kızla elele, kolkola verip o güzelim minareli caminin önünden geçemeyeceğim, geçsem bile sarıklı Molla Eşref'in yüzüme gülerek baktığını görmeyeceğim, oysa ben kendimi, kendi canımı sevdiğim kadar Gurzuf'un sarıklı Molla'sı Eşref Efendiye de seviyorum.

Yere oturdum. Dalmış Gurzuf'a bakarken aşağıda, kasabaya doğru uzanan geniş toprak yol boyunca birinin ellerini başının üstünde sallayarak koştuğunu gördüm. Adam arada bir duruyor, pantolonundan çıkan gömleğinin eteğiyle yüzünün terlerini siliyor, sonra gene de çayır-

tılar kopararak bayıra doğru koşuyordu, bayıra yaklaştıkça bana seslendiğini ve sesinden, bunun genç bir adam olduğunu ayırdediyordum. Ama kimdi bu adam? Veli mi yoksa?

Bayıra yaklaşmadan bir kere daha durup iki elini birden ağzına kaldırdı :

— Niyaziiii! Niyaziiii!

— Hahaay! Sen misin Veli?

— Hoş geldin hoş!

— Hoş bulduk, hoş!

— Koşsana ulan, koşsana!

— Bayır aşağı mı? Koşamam Veli!

— Gurzuf'un bayırındasın be Niyazi! Nasıl koşamazsın? Unuttun mu Niyazi, unuttun mu?

— Unuttum galiba Veli! Koşamam!

— Koşamazsın ha! Unuttun ha!

— Sen de Gurzuf'ta mısın Veli?

— Evet, ben de Gurzuf'tayım Niyazi!

— Ne zaman döndün?

— İhtiyar iki yıl önce öldü!

— Yazdılar bana, yazdılar!

— Mektebi de o yıl bıraktım işte!

— Bıraktın demek!

— Bıraktım Niyazi!

— Bıraktık desene!

— Bıraktık Niyazi!..

Veli, o candan dost Veli, biraz üzgün, biraz da mutlu gözleriyle bana bakıyor, bayırı

inmemi bekliyordu. Bayırı inince boynuma atılacağını, kalın, güçlü kollarıyla omuzlarıma sarılıp gözlerimden öpeceğini biliyordum, ama bekliyedursun, az daha konuşadursun orda. Neden bilmem, onun sesini uzaktan dinlerken, onun boyunu bosunu uzaktan seyrederken bana bir şeyler olduğunu hissederdim. Ben o, çevremizde her şey dipdiri ve ölmez oluyorduk; ona bakarken ruhumda birçok yıllar önce, belki de yüzyıllar önce ölmüş şeylerin dirilip ayağa kalktığını ve bir daha da ölmeyeceklerini duyar gibi oluyordum, oysa Veli'de hoşuma gitmeyen, benim düşünce ve duygularımla bağdaşmayan birçok kötü özellikler olduğunu da biliyordum.

Nihayet bayırın dibinde oturdu, önünde dikili bacakları arasındaki otları kopara kopara konuştu Veli :

— Gurzuf'a geleceğini bilmiyordum! dedi.

— Gurzuf'a gelmek istemiyordum doğrusu.

Bana gücenmiş gibi başını eğdi.

— Gurzuf'ta seviyecek bir şey var mı? diye sordum.

Veli başını kaldırdı :

— Az mı? dedi.

— Ne var Gurzuf'ta seviyecek?

— Bağ, bahçe, deniz... ve biz!

— Siz mi?

— Ben, karım...

— Duydum. Geçen yaz evlenmişsin. Gurzuf'lu mu?

— Evet. Cemil ağamın kızı. Sofu Cemil'in!

Sonra ayağa kalktı Veli ve üzgün bir sesle :

— Gurzuf'a inmeğe niyetin yok galiba? dedi.

— Yok! dedim.

— Öyleyse gidiyorum, dedi.

— Git öyleyse Veli! dedim.

— Hoşça kal! dedi.

— Güle güle! dedim ben de.

Üç dört adım attı. Durdu. Gene de bayırdan yana döndü :

— Ulan Niyazi, cinleri başıma toplama gere, ha! İn şu bayırı diyorum, in!

Bu, Veli'nin bana kızdığı dakikaydı ve buna bayılıyordum ben. Ayağa kalktım. Uzun uzun baktım Veli'ye. Sonra bayır aşağı koyuverdim kendimi.

Bayırın dibindeki çimenlerin üstüne yıkıldık. Birbirimizin kucağında, iki it yavrusu gibi yuvarlanıyor, bazan ben, bazan da Veli dizüstü durup birbirimizin göğsünü yumrukluyorduk, kulaklarımızı, saçlarımızı çekiyorduk, kahkaha-

lar atarak gülüşüyorduk, ama bazan da kalplerimizi saran bu mutluluk içinde gözlerimizin yaşadığı da oluyordu, çünkü altımızdaki toprak, üstümüzdeki gökyüzü ikimizi sevgiyle bağladığı kadar, kalplerimizin en derin bir yerinde, bu güzel topraklarda hayatımızın bir hezeyana, korkunç bir rüyaya benziyeceğini, yada benzediğini hissediyorduk. Ama bunu Veli başka türlü, ben başka türlü hissediyordum. Kalbim ve ruhum şimdi üstünde yuvarlandığım bu toprakla yuğrulmuş olduktan sonra üzerimizdeki onun mavi göğünden bir parça koparıp gider, çadırımı her yerde kurar, her yerde yaşayabilirdim. Veli'ye başkaydı. Başka bir toprakta yaşamak onun için ölüm demekti, ölümden daha kötü bir şeydi belki; şimdi de birbirimizin kucağında yuvarlanırken kopuk kopuk soluyorduk ve bu sevgimiz bir hezeyan mı, korkunç bir rüya mı, bilmiyordum.

Derken dizüstü durarak omuzlarımı doladı Veli, başını arkaya atarak gözlerimin içine baktı :

— Geldin demek!

— Geldik! dedim.

— Geldim desene! Geldin! Hahay! Hani gelmiyecektin Gurzuf'a?

— Gelmiyecektik ama, geldik işte!

Ağır, hamarat ellerini dizlerinin üstüne koy-

du. Gözleri hâlâ pırıl pırıldı, terli alnına düşen, yer yer şakaklarına yapışık kömür gibi kara saçları daha bir parlaktı, bileklerine doğru sıvaı kollarında kan damarları, sağlam bir meşe ağacının toprağın yüzüne çıkan kökleri gibi kalındı, yere yığığı bir pehlivanın göğsü üstünde durur gibi, öylesine güçlü dizleriye toprağın üstünde duruyordu.

Sonra kalktık ve yürüdük. Kolkola, omuz omuza, sızılar içinde çırpınan bir ananın karından çıkmış iki evlât gibi, yanyana, omuz omuza yürüdük, birbirine bitişik iki evlât gibi yürüdük. Üstümüzdeki güneş sıcaktı, yakıcıydı, ama biz yorgun değildik, çünkü vücut vücudâ değdiği zaman vücutlar soğuğa karşı dayanıklı oldukları kadar sıcağa karşı da dayanıklı oluyorlardı, hele vücutlar sevgiyle, ihtirasla birbirlerine bağlandıkları zaman ölüm bile vız geliyordu insana ve biz de ölüme mahkûm topraklarda yürürken ölümü düşünmüyorduk, adımlarımızı sağlam sağlam atıyorduk, yerlere sağlam sağlam basıyorduk, ben Veli'ye Veli'yse toprağa bakıyordu. Gözleri iri iriydi Veli'nin, toprağa bakan gözlerinde bir anlam yoktu, ama toprağa bakan gözlerin anlama ihtiyacı da yoktu, yalnız sevgiye; sevgiyse Veli'nin gözlerinden, sedef gibi parlak dişlerinden, göğsüründen taşıyordu. Ben belki birazcık yabancıydım bu

topraklarda, insanlarına gerektiği kadar önem vermiyordum belki, ama bu toprağı tüm insanlarıyla seviyordum ve sevmeliydim; sevecektim elbet, herkesten, Veli'den de daha çok sevmem gerekiyordu bu toprağı, çünkü uzaklarda, yabancılar arasında yaşarken soğuk, ıssız gecelerde, hasta döşeklerde, buranın kokusundan başka kokulu yorganlar altında yatarken hayalen bu topraklara dönmem gerekecekti, bu topraklara dönüp onun yeşilini, göğünü, sularını görmem gerekecekti ve beni tanımayan o uzak ve soğuk ülkenin ilgisiz insanlarına: orda bir yurd var, o yurd benim yurdumdur; siz onu bilmiyorsunuzdur belki, ama ben karanlık ve korkulu gecelerin ortasında uykumdan uyanınca da onu hemen tanır ve bağıma basarım, ciyebilmeliydim ve bunu söyleyebilmem için de bu toprağın tüm insanlarıyla herkesten çok, Veli'den de çok sevmem gerekiyordu.

Yoldaydık artık. Gene de yürüdük. Kol kola Omuz omuza. Sessizce. Birbirine bitişik iki evlât gibi yürüdük. Sonra yolun kenarındaki kocaman ceviz ağacının altında durduk. Veli yüzüme baktı ve :

— Konuş, dedi.

Ben de Veli'nin yüzüne baktım ve :

— Sen konuş, dedim.

O güldü, ben güldüm, ve ağacın altında yamaçta oturduk.

Burası serindi, aşağıda deniz dostça ve sâkindi; denizde ikimizin arasında Gurzuf duruyordu. Gurzuf henüz dizlerimizin dibindeydi, ama bakmıyordu bize, görmüyordu bizi, habersizdi bizden, biz ise, ölmüş bir anayı tabutun içinden çıkarıp önümüze koymuşuz gibi, ona tecessüslü bir sevgiyle bakarken hayatımızın bu topraklarda korkunç bir rüyaya ve hezeyana benzediğini bilmiyorduk daha. Bilmiyorduk. Veli bunu düşünmüyordu bile, çünkü, yukarda da işaret ettiğim gibi, onun için hayat yalnız bu topraklardaydı ve bu toprakların üstünde olacaktı, ben ise onun bu duygusunu birazcık garip bulurken sık sık Petersburg'a dö-rüyordum düşüncelerimle, orada geçirdiğim yılları, bıraktığım üniversite arkadaşlarımı hatırlı-yordum.

Korku ve tereddüt içinde bırakmıştım Petersburg'u. Gazetelerin ilk sayfalarında İnsanın tâ gözleri içine bakan o «Harb Tehlikesi» yazıları hâlâ gözlerimin önündeydi. Ama sokaklarda, duraklarda, parklarda gazetelerini okurken biri ötekinin omuzu üstünden gazetelerin başlıklarına bakıp ölüm çanlarının çalmaya başlayıp başlamadığını öğrenmek isteyen insanla-

rın arasında ben hayata daha sağlam bağlarla bağlı olduğumu hissediyordum; çünkü hayat vardı orda, insanlar yaşıyorlardı; korku içinde, harb korkusu içinde, polis tehdidi içinde, parti dâvaları, hırs işkence içinde, geçen Japon harbinden kalma yaraların acı sızıları içinde ve nihayet yeni bir harb korkusu içinde yaşıyorlardı, ama gene de yaşıyorlardı ve hayat vardı orda. Fakir, ayaklar altına alınıp çiğnenmiş bir milletin çocuğu olduğum içindi belki, kulak vermiyordum bu harb söylentilerine. Harb bir oyuncak gibi geliyordu bana, ama gene de kalbimin en derin bir yerinde acı bir sızı hissediyordum. Köylüsü benim milletimin köylüsünden kat kat geri ve sefil, işçisi aç ve herşeyden yoksun bir Rusya dünyayı tehdit edecek kadar silâhlanıyordu; bankaları tıklım tıklım para dolu, dünyanın bütün limanlarında ticaret gemilerinin direklerinde bayrağı dalgalanan, büyük bir refah ve saadet içinde ömür süren bir Almanya'nın Fritz'leri, ellerinde tuttukları bira bardaklarını başlarının üstüne kaldırarak: Harb! Harb! diye avaz avaz bağırlıyorlardı. Onlar harbediyorlardı, onlar ölüyorlardı, onlar aç ve sefil bir ömür sürüyorlardı ve gene de onlar dünyanın en mutlu insanları olarak yaşıyorlardı. Kurtulamıyan yalnız bizdik. Biz. Benim Gurzuf'um, Gurzuf'umun insanları! Niçin? Bunu ne ben bi-

liyorum, ne Veli, ne de ölüm döşeginde yatan benim dedem.

Veli'nin yüzüne bakarak :

— Bizimkiler niceler? diye sordum.

Ciddî bir tavırla başını Gurzuf'tan yana çevirdi Veli :

— Dedenin son günleri, dedi.

— Aman deme! Onun son günleri mi? Yirmi yıl önce başlamıştı onun son günleri, kuzum?

— Yok yok! diye itiraz etti Veli.

— Ne yoku canım! Onun son günleri yirmi yıl önce başlamıştı diyorum sana!

Veli gene de o ciddî tavrıyla başını salladı ve sustu. Susuşuyla bana yakınımına hoşgörülü davranmamın, sevebildiğimden daha fazla sevmemin icabettiğini hatırlatmak istiyordu galiba. Ama sevgi!.. Ah, o sevgi sözünden ben bazan öyle tiksiniyorum ki! Hele kalplerini avuçlarının içinde taşıyan insanların sevgisinden. Fakat Veli o çeşit sevgiden bahsetmiyordu. Derin, çok derin bir sevgiden bahsediyordu. Düğmesi çözükmüş gömleğinin arasından gözüken Veli'nin yanık göğsüne baktım ve güldüm :

— Henüz sekiz yaşındaydım. Yakın köylerin bütün imam ve hocaları seferber edilmiş, iki ağabeyimi de yanına alıp kendileriyle uzun uzun konuştuktan sonra Yasin-i Şerif okuttur-

muştı. O günün akşamı Gurzuf imamları sofada Yasin-i Şerif okurlarken kapı arasından gizli gizli ölüm döşeğinde yatan dedemi gözetliyordum. Yattığı odaya ağabeyim girdiği zaman başı ucunda duran Kelâm-ı Kâdim'e el uzatıyor, yüzüne, gözlerine sürüyordu. Ağabeyimden kendisini, Kible'ye çevirmesini istedikten sonra son duasını da etmişti. Fakat ertesi günün sabahı odasına girdiğimiz zaman, yüzü Kible'den yana dönük, eli başının altında, horul horul uyuduğunu gördük. Hacı, hocaların evde toplanmaları, Yasin-i Şerif okumaları, elini başının altına koyup yüzünü Kible'den yana çevirmeler her üç-beş yılda bir kere tekrarlandı. Babama şükür, beş yıl önce Gurzuf'tan çıktım, okumağa başladım. O olmıyaydı ben bugün hâlâ Gurzuf'un içinde sürüklenecektim.

— Biz sürüklenmiyoruz, yaşıyoruz Niya-zi!

— Ama kırk yaşını bulunca kambur kalacağından haberin var mı? Üzüm kütükleri, tütün tarhları arasında ikibüklüm ömür sürerken günde kaç kere belini doğrultabiliyorsun?

— Emin ol ki, o kamburu ben iftiharla taşıyacağım sırtımda.

— Sen taşı! Kamburunu iftiharla taşı sırtında! Fakat bütün millet kambur olunca bu memlekette yaşamak zor, hayat tatsız oluyor.

— Ne yapacaktım yani?

— Okuyacaktın. Niçin bıraktın mektebi?

— Sen, kuzum Niyazi, Gurzuf'a inmeden önce Gasprinski babanın «Tercüman»ını okudun galiba. Onu bir yana bırak da Petersburg ne âlemde, onu söyle bana? Sosyal Demokrat'ların gazeteleri ne yazıyorlar?

— Sosyal-Demokratlar'ın yazdıkları «Tercüman»dan daha önemli midir senin için?

— Tabi!.

— Neden? Küçümseme Gasprinski babayı Veli!

— Gasprinski babayı küçümsemiyorum ben. Küçümseyemem onu ben. Ama acıyorum ona. Çok, çok acıyorum ona. Kaşgar'a, Kırgız ve Türkmen çadırlarına sekiz-on nüsha gazete, üç-beş kitap, milyonlarca insanın arasından bulup çıkardığı üç-beş muallimi milyonlarca karcakil insanın arasına göndererek, onlara Kavaidi Lisan-i Arap ve Lehçe-i Tatarî kitapları okutturarak bu milleti uyandıracak diye ben bütün ümit ve inançlarımı Gasprinski babaya bağliyamam. Bu millet uyanık ve sağlam bir hayat yaşamak arzusunda olsaydı eğer, atının sırtından atlayıp kamçısını ve kılıcını duvara astığı günden itibaren çadırında, evinde, kışla-sında Lisan-i Arap ve Lehçe-i Tatarî değil de cebir kitaplarını okumağa başlamakta, hiç de-

ğilse yarım asır önce cami avlularında genç kızlarına ve oğullarına beden terbiyesi vermekte hiçbir mahzur görmemesi gerekirdi. Pes! Memleket ve millet mi? İşte orada! İki yüz elli kütükten ibaret üzüm bağı, iki selvi arasında bir ev, az ötede bahçe ve tütün tarlası... Bunlardır benim için millet ve memleket. Bunlar her şeyin üstündedir benim için. Sosyal Demokratlar'ın yazdıkları daha önemli mi senin için diye soruyorsun. Bu da bir soru mu? Elbette ki daha önemlidir benim için. Hem niçin önemli olmasın efendim? Onlar bizim hocalarımız gibi gazetelerinde resimli yazı neşretmenin günah olduğunu yazmıyorlar ki. Memleket dâvalarını, harb haberlerini, borsanın durumunu yazıyorlar. Daha önemli değil mi benim için bu haberler? Elbette ki önemli. Büyük bir harb başlayacak belki. Başlarsa fiyatlar yükselir. Ukrayna'dan bir hayli buğday ihraç etmek gerekecek, hayvanlar için de yem. Gerçekten de bir harb tehlikesi varsa ortada meyveyı bu yaz Yalta'ya sürmek istemiyorum. Hiç değilse yarısını muhafaza edebilirsem üç-dört ay sonra, üç belki de dört misli bir fiyatla satabilirim. Para lâzım. Biz şimdiye dek toprağın bize yalnız ineğimizi ve karınlarımızı doyurmak için lüzumlu olduğunu düşünüyorduk. Kış boyunca bir avuç ırluğumuzu bir kıçın'ın içinde saklar, bahar ge-

İnce gidip toprağa atar, birkaç ay sonra da toprağın yüzüne çıkan ürünü toplayıp boynu bükük çocuğumuza, gözü irinli ineğimize yedirirdik. Ama toprak yalnız bu değil Niyazi! Toprağa böylece bakmak olmaz. Toprağa böylece bakılırsa toprak bize küser, sırtını çevirir bize. İşte o zaman senin milliyetçiliğin ve yüreğindeki yurd sevgisi on para etmez. Senin milliyetçiliğin o zaman kafanı taşlara, yalçın bayırlara. küskün, çorak, yellerin altında yatan ölü topraklara vurman için gerekir ancak. Milliyetçilik ne Lehçe-i Tatarî, ne Lehçe-i Türkî, öğrenmek ve öğretmekle olur. Toprağına bak, bağının her kütüğünü kendi kanından ve etinden doğmuş bir evlâdını sever gibi sev, güzel tütün, güzel meyve, güzel üzüm yetiştir, alınterinle, sevgiyle yetiştirdiğin bunları satmayı da öğren... İşte o zaman senin toprağında mektepler de yükselir, trenler de işler. O zaman yorgun saatlerinde istersen sırtüstü uzanıp Hikâye-i Minkacan Hanım Türbesi'ni de oku. Muhammediye'yi, Seyitbattal'ı, Letâif-i, Hoca Nasreddin'i de oku. Ahırında gözü irinli ineği, evinin çökük toprak damı altında yarı hasta ve sakat karısı ve yavruları, ömrü boyunca eşeğinin ardından Topkaya'ya inip çıkmaktan başka hiçbir şey bilmeyen bizim köylüye de, Kırgız çobanlarına da, Hiva ve Buhara dehkanlarına da

Lehçe-i Türkî öğretmek milliyetçilik değildir. Bağı bahçesi benim bağım ve bahçeme benziyen, benim gibi düşünen ve toprağını benim kadar seven bir Türkmeni, en kaba mahallî lehçesiyle konuşsa bile, emin ol ki, senin Lehçe-i Türkî'ni okumadan da anlarım ben. Sosyal-Demokratlar'ın gazetelerinde yazdıkları senin için daha önemli mi diye soruyorsun. Değil mi? Senin, bugün ölüm döşeginde yatan deden kırk yıl önce, hiç değilse seccadesinden başını kaldırdığı zamanlarında, başını çevirip Fransız İnkılâbı'na baksaydı, Yedi Yıl Muharebeleri'yle ilgilenmiş olsaydı bugün sen Petersburg'tan kalkıp buraya gelmez, Üniversitenin son sınıfını tamamlamağa gereken yüz ruble parayı aedenin kesesinden koparmak için burada onun ölümünü beklemezdin. Milliyetçi mi? Ben bir milliyetçi miyim?..

Veli'nin yüzünden hem soğuk, hem de acı bir gülümseme geçti ve sustu. Az susluktan sonra ayağa kalktı. Onun yüzü şimdi doygundu, fakat gözleri hâlâ soğuk gülümsemeler içindeydi ve bana bakıyordu; belki bana değil de benim hayalime bakıyordu, yalnız konuşmuyordu; benim konuşmamı da istemiyordu, çünkü neden bahsedeceğimi biliyordu. Uzun uzun durdu, yüzüme uzun uzun baktı, sonra başını göğsüne eğerek döndü, Gurzuf'a inen geniş yola gitti,

orda yolun ortasında bir eŖeğin nalından kopup dūŖmūŖ, gūneŖte kuruyup kaskatı kesilmiŖ toprak keseğine bir tekme attı, yumruğunu sık-tı, yolun ötesindeki tütün tarlasının kıyısınca yüklü eŖeğinin ardından Salkın Dere'ye inen köylüye baktı. Köylü cılız bir adamdı, eŖek de küçücük bir eŖekti, eŖeğin sırtına yüklü mal da küçük bir maldı tabii ve Veli eŖeğinin ardından adımlayan köylüye bakarken derin derin bir Ŗeyler dūŖünüyordu. Ama neydi dūŖündüğü? Bilmiyordum bunu; belki de hiçbir Ŗey dūŖün-müyordu, çünkü yanıma döndüğünde karnının üstünde tuttuğu yumruğu hâlâ sıkılıydı, yüzü soğuktu, gözleri de gülmüyordu, ama gülme-diğinde de, öylece küskün tavırlar takındığında da sevimli ve sevilen bir yaratıktı Veli, öyle bir yaratık ki, üstünde oturduğumuz yamacın di-binden başlayıp Tübya kırlarına dek uzayan üzüm bağlarının içindeki üzüm kütüklerinin her biri üzüm kütüğü değıl de birer Veli olsun, baş-larını topraktan kaldırıp gözlerimin önünde di-kilsinler istiyordum.

Tam karŖımda durdu Veli :

— Milliyetçi mi? dedi. Ben bir milliyetçi miyim?

Ve sıkılı yumruğunu karnının üstünden alıp yüzüme doğıru uzattı, kalın, etli, erkek du-daklarını büzdü, avucunun içine üfledi :

— İşte!.. Yok bende! Uçtu! Havadadır senin milliyetçiliğin... Git, ara da bul!

Güldü Veli; güldü ve yanibaşımdayamaca oturdu, dizlerinin üstünden iki bacağının arasına sarkan ağır, hamarat ellerine baktı, yüzü, gözleri gene de ciddiyetini takındı :

— Sen hukuk mu okuyorsun? diye sordu.

— Evet, dedim.

— Budalaca bir şey, dedi Veli.

— Ne?

— Senin okuduğun hukuk.

— Neden?

— En az o Kavaidi Lisan-i Arap ve Lehçe-i Tatar, Letâifi Hoca Nasreddin kadar saçma bir şey.

— Hukuk mu? Benim okuduğum hukuk saçma ha!

— Dur, kızma! Köleler için hukuk yoktur.

— Ne demek istiyorsun?

— Köleler için hukuk yoktur diyorum. Köleler kendileri yaratırlar hukuku. Biz köle değiliz. Belki ölüyüz, ama köle değiliz. Hele ben! Üstüne basıp yürüdüğüm bu toprağa eğilip bu toprağı elimle tutabildiğim sürece ben bir köle değilim ve senin hukukunun bana gereğı de yoktur.

— Toprak! Toprak! Senin için her şeyden

ör. ce ve her şeyin üstünde toprak, bağ, bahçedir

— Öyle!

— Benim için ise hiç de öyle değildir. Benim için önemli olan insandır. Benim milletimin insanlarıdır. Onlar çöllerde çadırlar içinde mi, Gurzuf'un basık toprak damlı evleri içinde mi, mağaralarda mı, hiç de farketmez! Önemli olan bu millettir. Sen ona ölü diyorsun...

— Demiyorum.

— Diyorsun! Ölmeden önce bu milleti yerin dibine gömüyorsun. Bu millet belki uyuyordur; kabul! Ama ölü değil. İşte biz onu uyandırmak istiyoruz.

— Kavaidi Arap ve Lehçe-i Türkî ile!

— Lâf!

— Değil.

— Benim okuduğum hukukun Lehçe-i Türkî ile de, senin toprak aşkınla da hiç bir türlü ilişkisi yoktur.

— Olamaz da. Sen toprağın verdiği sevgiyi, saadeti, bağlılığı hiç bir zaman tatmadın.

— Ben dünyada hiçbir şeyi uğrunda intihara kalkacak kadar sevmedim ve sevmiyorum.

— İnaniyorum. Zaten yalnız sen değilsin. Bütün milliyetçiler senin gibidirler. Ama şu farkla: sen gerçeği söylüyorsun.

Ses etmedim. Veli'nin artık hoşuma gitme-

diği o vasıfları üstün gelip benim konuşmama yol vermiyorlardı ve Veli'yi kırmakla, gücendirmekle onun için de, kendim için de bir fayda sağlamıyacağımı biliyor ve onun içgüdüsünü kendini aldattığını da Veli'ye hatırlatmaktan çekiniyordum; zaten hatırlattığım halde bile sıkılı yumruğunu dizine vurarak ayağa fırlıyacağını, yanımdan üç-beş adım uzaklaşıp, bir taşa veya kurumuş bir toprak keseğine bir tekme salladıktan sonra tekrar yanıma dönüp, hâlâ sıkılı yumruğunu burnumun dibine uzatarak yüzüme haykıracağını, benim milliyetçiliğimi, benim için kıymetli ve aziz şeyleri önce rezalete çevireceğini, sonra da saatlerce alay ve sitem edeceğini biliyordum. Böyle bir zamanda Veli'nin karşısında susmak altındı. Ben susarken Veli'nin yavaş yavaş benim önümden yenileceğini de biliyordum üstelik. Susmam da gerekiyordu zaten, çünkü karşıda, bayırların üstündeki tütün aralarının önünde başları kızıl, ak, sarı yağlıklarla bağlı kadınlar görünüyordardı şimdi, her iki yanı da taş duvarlarla çevrili, yer yer çalı çırpı, yaban böğürtlenlerle örtülü yollarda sağlı sollu kocaman sepetler taşıyan eşeklerin, atların arkalarından köylüler tarlalara iniyorlardı, arasıra köylüler araların önünde sııklara tütün sicimleri bağlıyan kızlara, gençlere bağırıyorlardı ve Veli, benim varlığımdan habersizmiş

gibi, Őimdi alıŐan kızlara, eŐeklerini, atlarını sűren kűylűlere bakıyordu, bakarken de kendinden memnun ve mesut, tatlı bir gűlűmsemeyle bıyık altından gűlűmsűyordu.

Oturduk uzun uzun, sustuk uzun uzun, sonra kalktık ve yűrűdűk. Yanyana, omuz omuza, sızılar içinde çırpınan bir ananın karnından ık-mıŐ iki evlât gibi, omuz omuza yűrűdűk, birbiri-ne bitiŐik ikizler gibi yűrűdűk. Ŭstűműzdeki gűneŐ hâlâ sıcağı, yakıcıydı, ama biz yorgun deėildik, űnkű vűcut vűcuda deėdiėi zaman vűcutlar soėuėa dayanıklı oldukları kadar sıcaėa da dayanıklı oluyorlardı, hele vűcutlar sevgiyle, ihtirasla birbirlerine baėlandıkları zaman űlűm bile vız geliyordu insana ve biz de Gurzuf'un tozlu, taŐlı toprak yolu boyunca yűrűrken adımlarımızı saėlam saėlam atıyorduk, yerlere saėlam saėlam basıyorduk, ben Veli'ye, Veli'ye kurumuŐ, silik, sızılar içinde çırpınan, hor ve yetim bir anaya bakar gibi, yolun solundaki kimsesiz, tamtakır topraklara bakıyordu ve adımlarını saėlam saėlam attıėı halde, yerlere saėlam saėlam bastıėı halde yűzűnde kalbinin acısı belirliyordu; belirecekti elbet, űnkű onu ve beni de, sızılar içinde doėuran ana, hor ve yetim ana, Veli'nin baktıėı kimsesiz o topraklardı.

Büyükbabamın ölüm döşeğinde yattığı eve yaklaşıyorum. Ben bu evde doğdum. Olü sofa-lı, pencereleri renkli, damı kiremitli, bayırın üstündeki kayısı ağaçlarının arasında bulunan güzel bir ev bu. Evin önündeki bayırda küçük bir üzüm bağı var; solda, evi komşunun evinden ve bahçesinden ayıran ve sekiz dizi selvinin dibince uzayan oldukça yüksek bir duvar.

Ben bu evde doğdum, çocukluğumu bu evde yaşadım. Bu evin her yeri: karanlık köşeleri, aşılmış merdiven basamakları, alçak sedirleri, pencerelerinin renkli camları bana yakın, gön-lüme hoş ve tatlı.

Anam beni bu evin içerisinde doğurdu; üst katındaki odaların birinde doğurdu, ama hangisinde, bilmiyorum; çünkü anam beni doğurduğu gece evde ebe nineden başka kimsecikler yokmuş ve amcalarım eve ancak benim doğduğum geceden tam bir ay sonra dönmüşler ve cnlar için benim yukardaki odaların hangi birinde doğduğum bir önem taşımadığı için, an-neme sorup öğrenmeyi de gerekli bulmamışlar ta-bii. Evet, benim hayatım bu evin içerisinde baş-

lıyor. Şimdi eve doğru yükselen toprak yolun ucundaki çifte kanatlı demir parmaklıklı kapının gerisinde durup güneşin ışınlarında parlıyan evin renkli pencerelerine bakarken ben doğmadan önce de bu evde, bu evin odalarında benden bir şeyler olduğunu hisseder gibi oluyorum ve önümdeki demir parmaklıklı kapının iki kanadı da kendiliğinden açılarak ilerimdeki yoldan gelip geçmiş bütün silik insanlar, şimdi bir yerlerde dirilmişler gibi, fısıltılı sesleriyle bana bu evin geçmiş yıllara ait anılarını söylüyorlar.

Ben daha yok'um ama, yoldayım. Annem Nisan ayının sonlarına doğru havanın iyice ısındığı şu günlerde Ayıdağ'ın ötesinden şafağı yırtıp göğe yükselen güneşin altın ışınlarıyla dolu sofadaki koltuğunda oturarak gün ışığına kavuşacak olan beni bekliyor. Arada bir elindeki nakışını dizleri üstüne bırakarak omuzlarından göğüslerine sarkan atkısının ucuyla kirpiklerinin uçlarında biriken yaşları siliyor. Annem gizlice ağlıyor. Sonra güneş Ayıdağ'ın üzerine gelip Gurzuf'un damlarını iyice kızdırmağa başladığı sırada evden çıkıp demir parmaklıklı kapıya doğru yürüyen babamın arkasından bakarak : «Kızdır inşallah, kız... Gülnaradır,» diyor. Babam kapının ötesindeki nar ağaçlarının gerisinde gözden kaybolunca annem gene de nakışını eline alıyor, aynı sözleri tekrarlarken yüzün-

İlki çizgiler hoş ve tatlı bir ifadeye bürünüyorlar. «Kızdır, kız...» Ya oğlansa? Evet, ya oğlansa?.. Bunda üzülecek ne var?

Gurzuf eski bir kasabaydı. Benim büyükbabamdan çok daha yaşlıydı Gurzuf ve Muhammet ümmetinden olan Gurzuf'lular da Gurzuf gibi eski, sessiz sâkin bir hayat yaşıyorlardı. Derizin kıyısında duran Ceneviz kalesi, bayırdaki beyaz caminin göğe yükselen nazlı minaresi birbirbirlerine bakarak kurumuş duvar çeşmeleri'nin yosunlarında saklı Gurzuf'un geçmiş yıllarında oturuyorlar, sonra geri, soğuk ülkelerine dönüp orda Gurzuf'un güzelliğine balladlar yazıyorlardı. Gurzuf'a hanımlarıyla, çocuklarıyla yabancı dilde konuşan yabancılar da uğruyorlardı, uzakta durarak Gurzuf'un camisine bakıyorlardı, Gurzuf'luların başlarına giydikleri sarıklı feslerine bakıyorlardı, uçkurlu şalvarlarına, kalpaklarına bakıyorlardı, yokuş yollarda garip buldukları küçücük eşeklerini seyreliyorlardı, Gurzuf'un kıyı bucaklarındaki çamlık ve meşelikler içinde köşkler kurup yaşayanlar da oluyordu ama, Muhammet ümmetinden olan Gurzuf'lular, Veli'nin dediği gibi, batıda olup biten bütün inkılâplardan habersiz oldukları gibi, Puşkin'in adını da bilmiyor, gelip gidenlerle de, Gurzuf'un kıyı bucaklarındaki çamlıklarda köşkler kurup yaşayan yabancı ülkenin insanlarıyla

da ilgilenmiyorlardı.

İşte bu eski, müzede saklı gibi köhne bir hayat yaşıyan Gurzuf'luların içinde babam günün birinde milliyetçi oluverir. Ben daha yok'um ama, babamın milliyetçiliği benimle başlıyor ve ben doğmadan önce de bitiyor.

Günün birinde babam sofada doğacağını günü bekliyen anneme doğuracağı çocuk kız doğarsa adının Ayyarık, oğlan doğarsa Taşdemir olacağını söylüyor. Annem bu adları tuhaf buluyor tabii. İlk anda babamın şaka söylediğini sanıyor, ama babamın ciddi konuştuğuna kâni olunca eline ayağına sarılıyor, yalvarıp yakarak böyle gülünç adların kendi ailesi için yakışık almayacağını söylüyorsa da babam dinlemiyor. Ancak annemin ve amcalarımın ısrarları üzerine ilk çocuk kız doğarsa adını annemin, ilk çocuktan sonrakilerin adlarını kendisinin seçmesine karar veriyorlar.

Babamın milliyetçiliği sadece daha doğmamış, ama doğacak olan yavrularına ad takmakla kalmış olsaydı bundan kendisine de, anneme de, Muhammet ümmetinden olan ve sâkin bir hayat yaşıyan Gurzuf'lulara da hiç bir türlü ziyan gelmezdi tabii, ama ne yazık ki, babamın milliyetçiliği başdöndürücü bir tezlikle gelişip yayılmağa başlıyor. Bunun babamın milliyetçiliğiyle bir ilişkisi olup olmadığını bilmiyo-

rum, ama bu atılgan ve kavgacı adam sıhhati pek sağlam olmıyan, sık sık hastalanan anne-ni daha evlendiklerinden bir ay sonra evde yapayalnız bırakıp gidiyor, günlerce, bazan da haftalarca evine uğramadığı oluyormuş. Vaktini nerde ve nasıl geçirdiğini kimse bilmiyordu, ama kendi akranlarıyla Gurzuf'a uğradığı zaman, yaz aylarında aileleriyle gelip çamlıklar-daki köşklerinde istirahat eden, yalıda gezinen Rusların yüzlerine karşı Rus çarının aleyhinde söz söylemeğe kendisinde cesaret buluyor, bu cesaretini çar'a sövmek derecesine kadar yükseltebiliyordu. Bu marifetlerine rağmen annem, babamı seviyordu ve kendisini kırmamak için, hele ilk kızın adı Gülnara olacağına emin olduktan sonra sofada koltukta oturarak sessizce yavrusunu bekliyordu. Çar'a karşı söz söylemekle Gurzuf hoca ve imamlarının nazarında babam, milliyetçiliğin sınırlarını çoktan aşmış bulunuyordu. Bunu, bir gün camiye çağırıp kendisine hatırlattıkları zaman babamı daha çok çığırından çıkarıyorlar. O günden sonra, hele Ramazanda güpegündüz ağzında sigara, başı fessiz, kalpaksız caminin önünden geçiyor, kasabaya inip içki içiyor, sonra çarşıdaki Rus polislerine sataşp hemen her gün yeni ve çirkin hâdiseler çıkarıyor.

Ve ben doğmadan tam bir ay önce akşamın

hayli ilerlemiş saatlerinde çarşının kenarındaki karakolun yanında çıkardığı kavga, babamın ölümüyle bitiyor. Polisin karnına sapladığı bıçak ve aşağıdaki iskeleye doğru koşarken arkasından sıkılan kurşunlarla babamın bu garip milliyetçiliği de sona eriyor.

O akşam sağanak halinde yağmur yağıyor-muş. Babamın iki saattenberi iskeleye inen taş merdivenlerin üstüne cansız yattığını duyan annem evden fırlıyor, fakat iskelenin taş merdivenlerine varmadan Gurzuf gençlerinin omuzlarında taşıdıkları kocasının cesedi ardından saçlarını yola yola, yanından geçtiği evlerin duvarlarına başını vura vura evine dönüyor. Bundan sonra annemin ancak beni doğurabileceği kadar gücü kalmış olacak ki, doğduğum günden tam altı ay sonra kendisi de hayata gözlerini kapatıyor. İşte, kimbilir nasıl ümitlerle, genç kalplerinden fışkıran neşe ve sevinçlerle kurulmağa başlamış bu ocağın bir saman ateşi gibi yanıp alevlenmesiyle sönmesi bir oluyor.

Babamın ve polisin ölümleriyle sona ermiş kavga öteki amcalarıma da tesir etmiyor değil. Beş kardeşten üçü daha o yılın bağlarını bahçelerini, bütün mal ve mülklerini satıp savıp karşı'ya, Ak Toprağa geçiyorlar, iki küçük kardeş ise yaşı hayli ilerlemiş bulunan ve tam o sırada «Son günlerinden» birini yaşıyan büyük-

babamın ölümünü beklemeğe ve kendisini bu atalar toprağına gömdükten sonra karşı yaka-ya göçmeğe karar veriyorlar.

Onlar hakkında esas bilgim bu kadar ve ben hiç bir vakit onların hayat maceralarının derinliğine inmedim, hattâ onların hayatlarıyla ilgilenmeğe bir ihtiyaç hissetmedim. Babamın doğmamı beklemeden ölümüne sürüklenmesi, annemin genç yaşta ölümü bana bir zamanlar görüp unuttuğum bir rüya gölgesi gibi geliyor ve ben düşüncelerimle ikisinin hayat ağlarına tutulduğumu sandığım bir anda: «Alinyazıları öyleymiş» diye bu ağların içinden hemen sıyrılıp çıkıyor, kendi hayatımı yaşamağa bakıyorum.

Çocukluğum bu evde geçti. Bana, önce süt-annem olan, sonra da beni bahçemizde gezdiren, kayısı ağaçlarının gölgesinde kucağına alıp masallar söylediği Gülsüm hanım baktı. Gülsüm hanımı yalnız söylediği masallarıyla, başörtüsüyle, altınlarla süslü fesinin kulağına düşen püskülüyle, ellerinin beyazlığıyla ve dolu, koca, sıcacık memeleriyle hatırlıyorum; ve onu evimizin aşınmış merdivenlerini, renkli pencerelerini, bahçemizin taş duvarı dibindeki çocukluğumda büyük bir ilgiyle seyrettiğim karınca yuvalarını sevdiğim kadar seviyorum ancak. Sonra amcalarım beni Gurzuf mektebine ver-

diler, ama yaşıım on biri bulunca büyük amcam beni bu mektepten alıp Yalta'ya gönderdi, Yalta'da üç yıl kaldıktan sonra da beni Ak-mescit'de Rus seminerine yerleştirdiler ve benim hayatım, benim gerçek hayatım da bundan sonra başladı sanırım.

Şimdi annemin beni üst katındaki odalarının birinde doğurduğu eve doğru ağır ağır yürürken, beni bu evde olağanüstü bir şeyin beklediğini hissediyorum. Her yer sessizdi, her yer ölü gibiydi, güneş hâlâ yakıcıydı, ama ben yorgun değildim, çünkü bayırın üstündeki, üst katında odalarının birinde doğduğum eve doğru yürürken bahçe duvarının dibindeki karınca yuvalarının yanında, kaysı ağaçlarının gölgele-
rinde, üzüm bağının kütükleri arasında yıllarca saklı kalmış çocukluğumun gölgesi ayağa kalkıp yanıma geliyor, kavurucu güneşin ışınları altında benim yüzüme bakarak gözlerimi ve gönlümü serinletiyordu.

Sonra evin önünde tek başıma durdum. Başımı kaldırıp yukarıya baktım. Yukarda, sırtı benden yana dönük, dirsekleri sofanın korkuluğuna dayanık bir halde, amcam duruyordu; ama iki amcamdan hangisi olduğunu bilmiyordum, çünkü başlarında kızıl fesleriyle, iki kumaştan dikili kara elbiseleriyle, hele boyca ve hareketleriyle birbirlerini andırdıkları için uzaktan

ikisini ayırd etmek hayli zor oluyordu.

Aşınmış merdivenlere yaklaştım. Durup merdivenlere, sofanın tavanına baktım. Tavanla sofa merdivenlerinin bitişiğinde örümcek ağları vardı. O örümcek ağları ben çocukken de ordaydı galiba... Ağır ağır, her iki üç basamakta durup dinlenerek sofaya çıktım. Amcam, dirsekleri hâlâ sofanın korkuluğuna dayanık, başını benden yana çevirdi, dalgın dalgın baktı yüzüme; konuşmadı. Öbür amcam sedirde oturuyordu. Sofada üç beş koltuk, üç beş iskemle vardı. Koltukların birbirine yakınlığından ve duruşlarından az önce üzerlerine oturulmuş olduğu anlaşılıyordu. Çıt yoktu. Sessizliği arada bir aşağıda, demir parmaklıklı kapının yanından geçen yolda bir atın taşlara çarparken demir nallarından çıkan nal sesleri bozuyordu.

Derken sedirde oturan amcam ayağa kalktı, yüzüme kısa bir bakış attı, sonra iki elinin parmaklarını birbirine geçirip parmaklarını şaklattı ve kenetli kalmış ellerini karnının üstüne koydu, uzun uzun denize bakıp durduktan sonra bakışlarını sofada kenar odanın kapısına, oradan da yüzüme çevirdi, sonra sedire otururken gözleri hâlâ yüzümde, soğuk ve sakin bir sesle :

— Büyükbaban bu sabah Allahın rahmetine kavuştu, dedi.

Ayaklarımda hafif bir kesiklik hissettim, ama bu kesiklik çabucak geçti. Bir an kımıldamadan durdum. Sonra gözlerim yaşarmaya başladı. Ama gözlerim, büyükbabamın ölümüne değil de başka bir şeye, belki amcalarımın dedemin ölümünü benim gibi yorumlamamalarına yaşarmıştı.

Dedem öldü. Evet, dedem en sonu döşerinde uzandı, yüzünü Kible'den yana çevirdi ve öldü. Niçin bilmem içimden sevinç ve mutluluk dalgaları geçtiğini hissettim. Aşağıdaki bahçenin kaysı ağaçları gölgesinden, duvarın dibindeki karınca yuvalarının yanından, bayırdaki üzüm bağının kütükleri arasından yılların ötesine saklı kalmış çocukluğumun gölgesi ayağa kalkarak hoplaya hoplaya eve koşuyor, merdivenleri çıkıp sofada yanıbaşırda duruyor ve ben çocukluğumun gölgesine bürünerek gidip sedirde amcamın yanında oturmak, amcamın ellerini tutarak bana dedemin nasıl öldüğünü anlatmasını, ama tıpkı Gülsüm hanım gibi anlatmasını istiyordum. Amcamsa kenar odanın kapısını uzun uzun gözetledikten sonra gene de ayağa kalkarak gitti, öbür amcamın karşısında durdu. Sessizce merdivenleri indim.

Tam bir saat sonra sofaya çıktığımda iki amcam sedirde, birbirinin yanında oturmuş, dedem üzerine, daha doğrusu dedemin bıraktığı

paralar üzerine konuşuyorlardı. Dedem ölmeden önce bıraktığı paranın hepsini Gurzuf ve Gurzuf'a yakın köylerin imamları arasında üleştirilmesini istemiş olacak ki, küçük amcam bu para imamlar arasında üleştirilmeden önce üstünden ayrılan bir miktarıyla Gurzuf mezarlığının birkaç yerinde çökük duvarını ve kapısını tamir ettirmek gerektiğini ısrarla anlatıyor, öbür amcam ise böyle bir teşebbüse yanaşmak istemiyordu. Bu münakaşa dedemin hayata gözleri kapandığı andan beri sürüp gidiyordu galiba; küçük amcam mezarlıkta hayvanların otladığını, büyükbabam hayattayken yaşının çok ilerlemiş olduğundan böyle şeyleri düşünemediğini anlata anlata bir hayli bezmiş usanmış olacaktı ki sık sık ayağa kalkıyor, sofanın bir ucundan öbür ucuna gidip gelirken tos at tos at içini çekiyor, sonra iki elini birden yanbaşılarına atıp gene de sedirde oturan büyük amcamın yanına gidip oturuyordu, öteki amcam ise sadece başını sallıyordu ve dedemin ölmeden önce paralar üzerine söylediği sözleri küçük amcama hatırlatmakla yetiniyordu.

Sonra sedirden kalktı ve ellerini birbirine vurarak :

— Bu kadar! dedi. Bu para Gurzuf ve Gurzuf'a yakın köylerin imamları arasında üleştirilecektir. Cenaze yarın!

Büyük amcamın yüzü sert ve gergindi ve bana bakıyordu. Bu paralar beni de ilgilendiriyor değildi, ama bunu amcalarıma belirtmek sizin ikisinin lâfını dinliyor, ağız açmıyordum. Sonra dedemin cesedinin yattığı odaya doğru yürüdüm. Yavaş yavaş yürüdüm. Dedemin ölüsünü görmek için değil de geride bıraktığı paralarla ne yapılmasının gerektiğini kendisine sorup öğrenmek için yürüdüm sanki, ama daha oda kapısına varmadan amcam kısık ve katı bir sesle :

— Niyazi! dedi.

Durdum. Dönüp amcama bakmıyor, bakmıyordum. Onun sesinde, onun Niyazi deyişinde hoşuma gitmiyen bir şey vardı. Ondan yana dönmek istemiyordum, dönmeğe mecbur da değildim ama gene de döndüm. Amcam sofanın orta yerinde durmuş, gözleri her zamanki gibi sönük ve dumanlı, kolları yanbaşılarına düşük, elleri her zamanki gibi beyaz ve cansızca bana bakıyordu, ama öyle bir tavırla bakıyordu ki, bana baktığını yalnız ben biliyordum.

— Evet, dedim.

Amcam ses etmedi. Susuşundan benimle konuşmak istediğini anlıyordum. Neydi konuşacağı şey? Dedemin bıraktığı paralar mı? Belki.

— Evet, efendim! dedim.

Amcam o dumanlı gözleriyle başımın üzerinden boşluğa bakıyordu, ama öylesine ciddi, öylesine sakın, öylesine uzak, kendisi de boşluğun bir parçasıydı sanki.

— Buyurunuz, diye tekrarlardım.

Hâlâ baktığı yere bakarak :

— Büyükbabanı mı görmek istiyorsun? diye sordu.

— Evet, dedim.

— Fesini giy, öyleyse.

— Fesim mi? Neden...

Sustum birden. Doğrusu amcama neden bahsedeceğimi bilmiyordum. Şaşırmış gibiydim. Başıma fesimi geçirmeyi gerçekten de unutmuştum, dedemin yattığı odaya fessiz girmeye niyetim yoktu zaten, ama gene de şaşırmış bir durumdaydım ve amcamın yüzüne bakarken neden bahsedeceğimi bilmiyordum. Onun yüzüne baktıkça içimde bir şey bana dedemin kenar odada ölüm döşeginde yattığını ama henüz ölmediğini söylüyordu; odaya girince dedemin horul horul uyuduğunu göreceğimi söylüyordu, yarın bahçemize çıktığım zaman dedemin kaysı ağacının gölgesinde yatıp sönmüş çubuğunun yanında horul horul uyuduğunu göreceğimi söylüyordu ve ben şaşkın şaşkın amcamın yüzüne bakarken amcamın benden ne istediğini kestiremiyordum bir türlü.

Sonra biraz sert, biraz de titrek bir sesle tekrar :

— Fesini giy! deyince fessiz olduğumun farkına vardım, ama niçin bilmem o anda da daha iki hafta önce bir pazar günü Neva parkında, kocaman kestane ağaçlarının gölgelerinde kadınlarıyla, çocuklarıyla kolkola gezinen Rusların bir kulübenin yanında durarak tüfeklerle kızıl fesli kuklalara nişan alıp eğlendiklerini hatırladım ve güldüm.

Amcam üzerime doğru yürüdü, ben ise orda, içersinde dedemin cesedi yatan odanın kapısı yanında durmuş, amcama bakıyordum; ama görmüyordum onu, tanıımıyordum bile, yalnız gülüyordum, gülüyordum, gülüyordum, ben doğmadan önce bana ait ölü bir ömür, toprağa gömülmüş ölü bir ömür, üstü soğuk taşlarla, nemli toprakla bastırılmış ölü bir ömür şimdi yeniden ayaklarımın dibinden fışkırp içime girdiğini, kan damarlarıma dağıldığını, yüreğimi sardığını hissediyordum ve güldükçe gülmek istiyordum ama öylesine mutlu, öylesine sevinç içinde gülerken de ömrümüzün korkunç bir rüyaya, bir hezeyana benzediğini de hissediyordum, çünkü üzerime yürüyen amcamın gözlerini gördüğüm anda dişlerim birbirine çarpıyor, bayılacak gibi oluyordum. Sonra Gurzuf'un apaçık, masmavi göğü birdenbire karardı, yüzüme

şimşek gibi bir şey çaktı ve ben iki dizimin üstüne düştüm. Dizlerime düşünce daha demincek ayaklarımın dibinden fışkıran ömrü yakalamak istermişçesine sofanın tahtalarını tuttum, ama yakaladım mı yakamaladım mı, bilmiyorum, ellerimi açıp avuçlarımın içine baktığım zaman avuçlarımın içinde kıpkızıl kanlar gördüm.

Bu kan benim kanımdı. Kızıl ve sıcacık. Burnumdan, patlamış dudaklarımdan damla damla, topar topar avuçlarımın içine düşüyor, yüzüme doğru kaldırdığım ellerimden bilekleri-me, bileklerimden dirseklerime süzülüp yerlere dökülüyordu.

Gözlerimi avuçlarımdan alıp sofada amcalarımı aradım. Henüz merdivenleri iniyorlardı ki, merdivenin korkuluğunda birinin soluk, âdeta cansız eiini görebildim yalnız.

Sofada yalnızdım. Ben ve kenar odada yatan ölü dedem. Düşünmüyordum dedemi. Amcalarımı da düşünmüyordum; düşünemezdim de, çünkü hâlâ ellerime bakıyor, baktıkça da acıyordum kendime, kendi kanıma, çünkü gençtim daha ve dedemden başka bir hayat yaşayacağımı biliyordum, dedemin hayatından başka bir hayat yaşamam için de bu kanımın bana gerektiğini, gereceğini hissediyordum.

Sonra kalktım, içinde dedemin ölüsü yattığı odanın kapısı yanında sırtımı duvara daya-

dım. İçim, kafam bomboştu. Denize, çamlıklardaki köşklerin ısıll ısıll damlarına bakıyordum. Bahçemizdeki ağaçların gölgeleri uzamıştı, bayırdaki üzüm bağımız uyumak üzereydi, her yer sessizdi, her yer ölü gibiydi, yalnız arada bir sessizliğin içinde uzakta bir atın taşlı yolda nal sesleri kırılıp gidiyordu ve ben dalmış, akşamın kucağına sokulan Gurzuf'a bakarken ellerimdeki kanlarımı da unutmuştum. Sonra, niçin bilmem, birden irkildim ve dedem de, dedemin cesedi de odada değilmişcesine, kapıyı açarak içeriye atıldım. Dedem, odanın orta yerinde döşekte uzanmış yatıyordu. Üzerine kar gibi bembeyaz bir çarşaf çekilmişti. Yaklaştım. Ellerimde, ayaklarımda hafif, fakat garip bir titreme vardı. Dedemin cesedi yanında bir müddet durduktan sonra eğilip çarşafın ucunu kaldırdım, kaldırıncaya da hemen geri çekildim. Korkuyordum galiba. Ama neden? Gene de yaklaşp dedemin ölü yüzüne iyice bakınca korkuma sebep ölü dedem değil de başka bir şey olduğunu anladım.

Ölü olan yalnız dedem değildi. Başımı kaldırdığım zaman karşıda duvar saatinin durduğunu gördüm ve korkuma sebep dedemin ölüsünden çok saatin duruşunda olduğunu kalbimde hissetmiş olacaktım ki, karşı duvara yürüyerek saati kurdum. Saatin tiktaklarıyla yalnızkor-

kum değil, odada süren boğucu hava da, hattâ dedemin cansız yüzü bile değişmiş gibi oldu. Şimdi onun yüzüne yakından ve büyük bir ilgiyle bakabiliyordum, ama baktıkça hayattayken onun canlı yüzüyle halen cansız yüzünün arasında büyük bir fark olmadığını görüyordum. Güzeldi yüzü, tıpkı hayatta olduğu gibiydi, ama cansızdı ve baktıkça onun yüzünün beni, odayı donatmak için rafa konacak bir bezek kadar ilgilendirdiğini hissediyordum.

Odadan yorgun ve bitkin çıktım. Ertesi gün dedemin cenazesinde yorgunluğum daha da artmıştı. Sofada Gurzuf imamları tarafından son dualar okunurken bahçede kaysı ağacının gölgesinde oturdum, bayırdaki üzüm bağının kütükleri arasında dolandım ve öğlenin hayli ilerlemiş saatlerinde dedemin tabutu evimizden çıkarıldığı zaman bahçeden çıkıp cenaze merasimine katıldım.

Cenaze beyaz caminin gerisindeki mezarlığa inen yolun ucunda durduğu zaman güneş artık Gurzuf iskelesinin üzerindeydi ve biri Adalar'la Soğuksu'nun arasında denizin yüzüne bir çuval mücevher serpmiş gibi, sulardaki ışınları pırıl pırıldı. Hava sıcaktı, belki çok sıcaktı, ama taş duvarların diplerindeki kuru otlardan rütubetli bir koku geliyordu ve havadaki güz güneşli yerlerden kaçarak gelip cami duvarı-

nın gölgesine sığınıyor, orda taş duvarların dip-lerine çöküyordu. Kimsecikler yoktu yolda, cenaze yolunda kimseciklerin gereği de yoktu belki, ama gene de hayattayken kimbilir kaç kere inip çıktığı bu yolda son defa olarak dedemi canlı kimselerin görmesini istiyordum.

Yürüyorduk ağır ağır, önde omuzlar üstünde tabut, arkada biz, ellerimiz karınlarımızın üstünde kavuşuk, omuzlarımız sarkık ve aşağıda mezarlık, mezarlığın kıyısında kazılı nemli toprak dedemi bekliyordu.

...Cenazeden sonra dedemin tazecik kabri yanında yalnız kalmıştım. Çit yoktu. Ayıdağ'ıyla Yayla'nın arasından gelen hafif bir yel Tübya kırlarını tarayıp mezarlığa iniyor, eski, çökük kabirlerin, ağır, bir yana sarkık kabir baştaşlarının arasında geziniyordu. Güzel bir yerdi Gurzuf'un mezarlığı. Gurzuf'u sevdiğim kadar mezarlığını da seviyordum, sevecektim elbet, dedem de burda yatıyordu şimdi üstelik. Onun kabri, belki toprağının tazecik oluşundan, öteki kabirlerden daha sevimli, daha bir cana yakındı benim için ve orda oturmuş dedemin kabrine bakarken onun hayatını değerlendirmek ve sevmek istiyordum. Ama düşünemiyordum bir türlü, çünkü Tübya kırlarından inmiş bir hindiba gelip tam dedemin kabri üzerine konmuştu ve şimdi ben dedemin hayatını unutmuş, ısrarla

hindibaya bakarken içimde, kalbimin en derin bir yerinde bir ses bana dedemi de, kabrinin üzerinde duran hindiba otunu da orda bırakıp sakın bir duayla mezarlıktan çıkmamın gerektiğini söylüyordu.

Kalktım, kalbimdeki sese uyarak sakın bir duayla mezarlıktan çıktım.

Sürüp gidiyordu kuraklık Gurzuf'ta. Zaten ağustos da çıkmamıştı daha, ağustosun ortalarında ise yağmur pek de yağmıyordu buralara. Boz bayırlar, kurumuş dereler özlüyorlardı yağmuru belki, ama insanlar değil; çünkü buranın toprağı insanlara dost ve âşinaydı ve son yağmur yazın ta başlarında yağdığı halde çayır- lar da otlar dipdiriydi, bağ kütükleri üzümle yük- lüydü, tütünler tam zamanında kırılıp bitirilmiş- ti, çok şükür o yıl da esirgememişti toprak ni- metini insanlardan ve bağlarda yatan üzümler kaldırılmadan yağmurun gereğı de yoktu.

Sabahları güneş doğmadan önce deniz ve gökyüzü koyu mavi bir renge giriyordu ve bah- çeler kadar deniz de, gökyüzü de güneşi bekli- yorlardı. Ama güneş doğmadan önce göğüsle- ri ak, kenarları karaca, ilkbaharda etekleri yağ- murla yüklü bulutlara benziyen bulutlar gelip Yayla'nın üzerinde duruyorlardı. Aydağ'ın öte- sinde tanyeri kızardıkça Yayla'nın gerisinden esen hafif bir yel ile bulutlar Gurzuf'a iniyor- lardı, Gurzuf'un üzerinde uzun bir müddet ba- rınamadıklarına küsüyorlarmış gibi, renkleri da-

ha da kararıyordu ve hafif yel yağmurlu bulutları güneye Karadeniz'in ötesine sürüyordu. Sonra yel kesiliyordu, Gurzuf'a bazan kuru, bazan da rutubetli bir sıcak bastırıyordu ve Ayıdağ'ın gerisinden güneş çıkıp gökyüzüne yükseldikçe göğün de, denizin de, bağ ve bahçelerin de renkleri ağırlaşarak silikleşiyorlardı.

Dedemin cenazesi üstünden henüz bir hafta geçmişti. Amcalarım Gurzuf'ta çok çok bir hafta daha kalacaklarını söylüyorlardı. Pasaportları hazırды. Bir hafta içinde Yalta'ya taşınacak, ordan da, daha yaz çıkmadan önce memleketten ayrılacaklardı. Evi de evin önündeki üzüm bağına uzak akrabalarımızdan birine emanet ediyorlardı, ama bu evle bağlarını büsbütün kestiklerini konuşmalarından iyice anlıyordum. Ev beni de çok ilgilendirmiyordu doğrusu, çünkü üniversiteyi tamamlamam için iki yılım vardı daha, tamamlayınca da memlekete geri döneceğimden pek emin değildim üstelik. Benim için en önemli olan, bu iki yılı geçirmem için gereken iki yüz ruble kadar bir parayı amcalarımdan koparmaktı, ama yanlarına vardığım zaman para lâkırdısı hemen kesiliyor, ikisi de yolculukları üzerine konuşmağa başlıyorlardı. Küçük amcamın eşyalarıyla Yalta'ya gideceği günün sabahı, ihtiyacımı kendilerine söyleyeceğimi anlamış olacaktılar ki, bunu ön-

lemek ve yakayı kurtarmak için biri otuz ruble, öteki amcam da elli ruble para verebileceklerini ve Türkiye'de yerleşince ordan fazla para göndereceklerini söylüyorlardı. Bu para küçük bir paraydı tabii, benim ihtiyaçlarımı karşılamaktan çok uzaktı, ama şahsımın da, üniversite öğrenimimin de onları ilgilendirmedini bildiğimden bu parayı kabul edip sineye çekmekten başka yol da kalmıyordu benim için.

Amcalarım kasabaya inmişlerdi. Evde hüküm süren sessizlik iliklerime kadar işliyordu. Evden çıktım, bir müddet bahçede dolaşım. Bahçe de, ev de benden uzak, bütün Gurzuf bile bana soğuk ve yabancı geliyordu. Tekrar eve girdim ve aynanın karşısında durup kendime baktığım zaman yüzümdeki tasayı kolayca dağıtamıyacağımı anlayınca Veli'ye yöneldim.

Veli'yi evin önündeki bağın içinden geçen dar yolun ucunda buldum. Sırtındaki şık elbisesi, başında yeni fesiyle kendisine pek benzemiyordu. Hayli uzakta durarak seslendim :

— Merhaba Veli!

Veli bana doğru yürüdü.

— Bize mi? Buyur.

Elini uzatarak yanıma yaklaştı.

— Buyur Niyazim, buyur!

— Yola çıkıyordun galiba.

— Evet. Yalta'ya. Ama zararı yok, biraz

oturabiliriz. Vapur da Ayıdağ'ın gerisinden çıkmadı henüz. Gel!

— Başka bir vakit. Şimdi sen gel, beraberce iskeleye kadar inelim.

— Öyle mi?

— Evet. Yalta'da işin önemli galiba. Bu kıyafetinle Beketof'lara davetli gibi görünüyorsun.

Veli aydınlık dişleriyle güldü ve gülümsemesini benden gizlemek istermişcesine, başını evinden yana çevirdi. Yüzüme baktığı zaman gene de ciddiyetini takındı, fakat sesi tatlıydı.

— Köylüyüm ben kuzum, köylü! Ama ellerimi de, kıyafetimi de, soframı da Beketof'larınkine değişmem. Kolalı gömlek, köstekli saat Beketof'lar için midir sade sanırsın? Senin milliyetçiliğinle benim toprak sevgim arasındaki fark da burda...

Veli'nin sözünü kestim :

— Gene mi?

— Gene ne?

— Gel haydi, yolda konuşuruz.

— Âlâ. Konuşuruz.

İç cebinden tütün kutusunu çıkardı Veli, iri, kalın, nasırlı parmaklarıyla sigarasını sardı. Sigarasını tükrüklerken sol yanda güneş altında ısınan kütüklerin salkımlarına bakarak gülümsüyordu.

Yola çıktık. Veli durdu, dönüp bir kere daha üzüm bağına baktıktan sonra kasabaya inen geniş yol boyunca birbirimizin yanında ağır ağır yürüdük. Bakışlarından Veli için hayatın hoş geçtiğini, toprağını sevdiği kadar kendini de sevdiğini hissediyordum. Savaş tehlikesi haberleri günden güne, hattâ saatten saate artıyordu. Bu da mı Veli'yi ilgilendirmiyordu?

Yürürken ikide bir başını kaldırıp vapurun Ayıdağ'ın gerisinden çıkacağı yere bakıyordu Veli. Vapur yoktu görünürde. Veli dalmıştı. Gözleri hâlâ pırıltılıydı ama o pırıltıların gerisinde uzak bir kederin gizlendiği belli oluyordu.

Konuştum :

— Gazeteler ne yazıyor?

— Hangi gazeteler? diye sordu Veli?

— Senin Sosyal-Demokrat gazetelerin diyelim.

— Baştan aşağı savaş tehlikesini.

— Sen ne **düşünüyorsun?**

— Savaş üzerine mi?

— Evet.

— Hiç! Hiçbir şey düşünmüyorum savaş üzerine.

— Neden?

— Çalışıyorum da ondan. Tam bu sırada iş o kadar çok ki, oturup düşünmeğe vakit kalmıyor. Zaten toprakta çalışan insan için oturup

düşünmeğe sebep de yok ortada. Düşünme işi, senin gibi hindiler içindir. Bahçenizin kenarına çekil ve düşün. Ben düşüneneğim de ne olacak sanki. Almanlar harbetmek istiyorlar. Madem ki istiyorlar, harbedecekler. Ruslar harbetmek istemiyorlar, ama isteseler de, istemeseler de harbedecekler. Ben bir Alman veya Rus olsaydım, oturur bunları düşünürdüm. Ama ne Almanım, ne de Rus; olmadığım için de düşünmüyorum.

— Hiç de iyi yapmıyorsun tabii.

— Neden?

— Yeni bir savaş bu milletin bütün varlığına tesir edebilir.

— Bu senin düşüncen. Millet hiç de öyle düşünmüyor. Zaten sen ve senin gibiler yoktan bir millet kavramı yaratıyorlar, yahut yaratmak istiyorlar.

— Sen bu milletin bin yıllık geçmişini hiçe mi sayıyorsun?

— İşte hazır bir cevap! Milletin bin yıllık geçmişi, bin yıllık medeniyeti, bin yıllık büyük kahramanlıkları, bilmem bin yıllık nesi! Ölçünüz de bin'in aşağısına bir santim inmiyor Ni-yazi!

Veli durdu. Elini uzattı, ceketimin düğmesini tuttu, soğuk ama biraz da korkuyla gölgeli gözleriyle gözlerimin ta içine baktı ve ya-

vaş, boğuk bir sesle :

— Bu milletin iki şeyi var, dedi.

— Neymiş o iki şey? diye sordum.

— Can ve toprak.

— Bu kadar mı?

— Az değil bu. Ötede senin saydıkların hep sahte. Tarihi sahte, medeniyeti sahte, dili sahte.

Gözlerini yere indirdi. Başını kaldırıp yüzüne bakacak diye bekliyordum. Veli bakmıyordu. Veli'yi ürkütmekten korkarmışçasına çok yavaş bir sesle :

— Sen samimi değilsin, Veli! dedim.

Ses çıkarmadı. Yürüdük. Yolun solundaki kuru çimenlerin içinde cırcır böcekleri ötüyordu. Karşıda deniz ölüydü sanki. Güneşin altında bir kurşun külçesi gibi kaskatı kesilmişti sanki. Ağır ağır yürürken boğucu, ağır, acı bir his ayaklarımın dibinden yükselip içime, kan damarlarıma dağılıyor, boğazımın içine soku-luyordu. Lânet denize de, çimenlerin içinde öten cırcır böceklerine de, Gurzuf'a da, sana da Veli!

Ama benim tasam Veli'nin tasası yanında hiç'ti belki. Yürürken başımı çevirdim, Veli'nin yüzüne gözümün ucuyla baktım. Veli güldü :

«— Git işine kepaze! Senin gülüşün de sahte!» dedim içimden, ama Veli hâlâ gülüyor-

du ve gülüşü candan bir gülüştü ve benimle konuşmak istediğini bildiğim halde bakmıyordum ona, o ise bir çocuk samimiyetiyle kolumu tuttu, beni kendine çekti ve yüzüme bakarak :

— Niye güldüğümü biliyor musun? dedi.

— Niye? diye sordum.

— Berber Dimitro'nun karısı çocuk doğurmuş da.

— Gülmeğe bir sebep mi bu? Senin yardımını sağlamadan becerdi herhalde bu işi.

— Çocuğu büyüyünce Dimitro kendisini Paris'e gönderecekmiş, orda kadın berberliği öğrenip geri dönsün diye.

— Ee?

— Eesi şu; dükkânı Dimitro'nun dükkânının tam karşısında bulunan berber Kerim ateş püskürüyor. Bütün parasını on beş yaşında kardeşine veriyor, kendisini Paris'e gönderiyor kadın berberliği öğrenmesi için.

— Aferin Kerime! Aferin! İşte, milliyetçilik de böyle olur!

— Hadi canım! Senin milliyetçiliğinle bunun bir ilişkisi yok! Geçen gün ben çarşıda köşeye kıştırıp tam bir saat dert yandı.

— Ne diye?

— Veli bey, gördün mü ne belâya çattık, diyor. Kalktı, oğlan çocuk doğurdu yahu, diyor. Vay gidi hamam taşı, vay gidi çamaşır leğeni!..

Vay gidi turşu fıçısı! diyor. Çocuğuna kadın berberliği öğretecekmiş! Gurzuf'a gelen bingil bingil Rus keratası vay! Ulan, yazık değil mi o şeftali gibi tazecik Rus hanımcıklarının boyunlarına Rum keratasının eli değsin!.. Ulan bu koskoca Urusiyanın içinde biz bunu da mı beceremeyeceğiz artık, kalksın Rum yalağı o tazecik Rus kızlarının saçlarını tarasın, diye dert yaniyor.

Veli'nin bunu gene benim milliyetçiliğime takılmak istediğı için söylediğinin farkına varınca ses çıkarmadım. Ancak Rus kadınları üzerine başladığı bu lâfı uzatmak niyetinde olduğunu anlayınca da Veli'yi susturdum :

— Millet üzerinde düşüncelerinde serbestsin. Fakat Gurzuf'luların şeref ve haysiyetlerine dokunma.

Veli sustu. Zaten Veli'nin Yalta'ya gidişi beni berber Kerim'in hikâyesinden daha çok ilgilendiriyordu ve Veli bu hususta ağız açmayınca kendim sordum.

— Demin savaş üzerine hiçbir şey düşünmüyorum demiştin, dedim.

Veli şaşkın gözleriyle yüzüme baktı :

— Evet.

— Ama düşüneceksin.

— Neden?

— Bilirim, dört yıl önce askerden paray-

la kurtulmuştun. Bu sefer kurtulamazsın belki. Şimdi Yalta'ya..

Lâfımı tamamlamağa vakit kalmadan Veli birdenbire sırtını benden yana çevirdi. Yanlarına sarkık ellerinde hafif bir titreme vardı.

— Buraya bak, Veli! dedim.

Veli ses çıkarmadı.

— Bunun için mi gidiyorsun Yalta'ya?

Yüzüme bakmadan kesik kesik konuştu Veli :

— Asker olmağa niyetim yok benim.

— Olmayabilir, ama bu iş senin niyetine ve keyfine bağlı değil ki!

Gene sustu. Uzun uzun. Sonra yüzünü benden yana çevirdi, ama gözleri beni görmediği gibi, kendininkiler de değildi sanki; çukura kaçmışlardı, küçülmüşlerdi, dudakları garip bir acıyla kıvrılmışlardı, yer yer göğermişlerdi, yüzü de çirkinleşmişti, bir an ölmüş de dirilip hayata, Gurzuf'a nefretle bakıyordu sanki. Korkunçtu Veli. Görmüyordu beni. Hissetmiyordu. Veli'yi yaşatan, hayatı Veli için hayat eden, Veli'nin varlığına bir anlam veren bütün manevî unsurlar birdenbire çökmüştü, yerle yeksan olmuştu sanki. Niçin bilmem Veli'ye yaklaşılarak :

— Korkma, dedim, ama değişimden kendim de korktum, çünkü Veli'nin yüzüne bir ke-

re daha bakınca Veli'de şimdiye dek bilmediğim ve anılamadığım bir şey görmüştüm. Neydi bu? Bunun derinliğine inmemin gerekip gerekmediğini kestiremiyordum bir türlü, çünkü benden çok daha güçlüydü Veli, düştüğü zaman kendini toparlayıp yardımsız kalkabileceğini de biliyordum üstelik.

Gene de yüzüme bakmadan, yavaş, ama katı ve acı bir sesle :

— Asker olmam! dedi ve az sustuktan sonra ilâve etti :

— Korkuyla bir ilişiği yok bunun!

Başını kaldırdı, denize baktı ve iki elini birden uzatarak bağırdı :

— Vapur!

Vapur Ayıdağ'ın gerisinden çıkmalı bir hayli olmuştu ki, Soğuksu'ya yaklaşıyordu, Veli, kolumdan tuttuğu gibi beni kasabaya doğru çekti; koşmaya **başladık**.

Çarşının kenarındaki karakolun yanından süratle geçip iskeleye inen taş merdivenlerin üstünde durduğumuz zaman vapur aşağıdaki iskeleye yanaşmak üzereydi. Ben durdum, Veli, kollarını açmış, merdivenleri havada süzülen bir kartal gibi inerken arkasından seslendim :

— Ne zaman döneceksin Yalta'dan?

— Bu akşam... Belki yarın! dedi, bana bakmadan.

— Yarın buluşuruz öyleyse!

— Âlâ! Yarın buluşuruz!..

Terlemiştim. Mendille boynumu, yüzümü siliyor, Veli'ye bakıyordum. Sonra iskelenin üstünde küme halinde durup vapuru bekliyen insanların arasına girince taş merdivenlerin üstüne oturdum. Etraf sessiz, sakindi. Vapur sessizliği bozmadan iskeleye yanaşmıştı. Hafif, âdeta yorgun dalgalar tembelce geliyor, küçük kıyının çakıllarını yalayıp gene sessizce geri çekiliyorlardı. Solda, avlu duvarları denizin kıyısına inen iki katlı evler hafif ve silik bir sis tülbentine bürünmüşlerdi.

Ancak vapur iskeleden ayrıldığı zaman ayağa kalktım. Bavullu birkaç köylü, fesli ve şık giyinmiş birkaç genç merdivenlere yaklaşıyorlardı. Iskeleden bir hayli uzaklaşıp Yalta istikametine doğrulmuş bulunan vapura bakarken aşağıdan biri seslendi. Adam Rusça konuşuyordu :

— Dostum! Hey, genç dostum! Buraya bak!

Adama baktım. Orta boylu, yaşı kırkı aşmıyan, şişmanca, tombul ve kızıl yanaklı bir adamdı bu. Son moda, fakat biraz dar elbisesinin içinde pek de mesut değildi galiba ki, avucunun içinde tuttuğu terden tortop olmuş mendiliyle durmadan boynunu, alnında biriken terlerini siliyordu. Adamı tanıımıyordum ama pek

yabancı da gelmiyordu bana, çünkü hafızamda Petersburg canlanmıştı ve taş merdivenlerin dibinde duran adama bakarken bir an kendimi bütün züppeleriyle uzak Petersburg'ta bulunduğumu hissetmiştim :

Gözleri bende :

— Rusça konuşuyor musunuz? diye sordu adam.

Sesinde hoşuma gitmiyen bir eda vardı ve ben onun sorusunu duymazlıktan gelip gözlerimi Gurzuf limanından çıkmış, artık Yalta istikametinde bulunan vapura doğru kaldırdım, ama sorusunu yeniden tekrarlayınca cevap verdim.

— Ancak gerekli olduğu zaman; başka türlü konuşmuyorum.

— Gerçek bir Petersburglu gibi konuşuyorsunuz, dedi adam.

— Bir iltifat mı bu? diye sordum.

— Evet! dedi.

— Geri alınız öyleyse!

— Neden?

— Ruslardan da, Rusçadan da tiksiniyorum da ondan!

Benim bu cevabım adamın zihnine bir yıldırım gibi çarptı. İki adım geri çekildi, kısa ama kalın kolları iki yanına düştü. Ağız açıktı, ama konuşamıyordu, dili tutulmuştu sanki,

bense onun duruşuna ve garip tavrına bakarken, bir şeyler daha söyleyip adamı biraz daha iğnelemek geliyordu içimden. Ama yeniden konuşmama lüzum yoktu, çünkü bir bakıma masum, bir bakıma da çocukça söylemiş olduğum deminki cümle adamın sanki hayatını, bütûn varlığını tehlikeye koymuş gibiydi. Yüzü bembeyazdı. Durmuş orda, kısık gözleriyle beni süzüyordu. Vapur limandan bir hayli uzaklaşmıştı, küçülmüştü. Gitmek için dönüyordum ki, arkadan gelip adamın yanında bir kadın durdu. Adam bakmadı kadına, ama içimde bir his bana kadının adamın karısı olduğunu söylüyordu. Nedense üç beş basamak inerek ikisine yaklaştım. Kadın uzunca boyluydu. Uzun ve kara kırpık çerçevelerinin içinde güzel gözleriyle dosdoğru yüzüme bakıyordu ve bakışıyla: «Çıdıldın mı delikanlı? Bu ne cesaret bu?» diyordu sanki. Ama durup orda kadının yüzüne dikkatle baktıkça, bakışları: «Yok, yok! Öyle bakma. Bende seni ilgilendirecek bir şey varsa ne kahverengi gözlerimdir, ne giyimimdir, ne kocamdır. Başka bir şeydir... Seni görmek istiyordum. İşte şimdi karşımda duruyorsun!» diyen bir anlam alıyordu benim için.

Sonra gözleri parladı, kızıl, biraz kalınca dudakları kıpırdadı, hafif ama tatlı bir gülümsemeyle güldü, gözlerini yüzümden çekip mer-

divenlere indirdiği anda kocasının koluna girdi. Terbiyem miydi, içgüdüm mü, bilmiyorum, kadının gönlünü yapmak için adama karşı nazik davranmam gerektiğini hissettim ve üç-beş basamak daha inerek ikisinin karşısında durdum. Kadın tekrar yüzüme baktı, ama bu sefer soğuk bir gülümsemeyle güldü; gözleri ise şimdi bana uslu olmamı, her şeyin benim konuşmama bağlı olduğunu söylüyordu sanki.

— Bağışlayın, dedim. Beni nezaketsizlikle suçlamanızı istemiyorum. Size bir yardımda bulunabilirsem çok memnun olurum.

Kadın gülümsedi, ama yalnız dudakları. Hâlâ adamın koluna girmiş, kımıldamadan durduğu halde, bana yaklaşmak istediğini hissettim. Adamın yüzündeki deminki katılık dağılmıştı, yüzü gittikçe yumuşuyordu, yumuşadıkça da, ciddi bir sesle konuştuğu halde, benim için gülünç oluyordu.

— Siz buralı mısınız? diye sordu.

— Evet, dedim.

— Güzel bir kasaba.

— Öyle galiba.

— Emln değil misiniz kasabanın güzelliğinden?

— Hayır. Pek de değilim.

— Neden?

— Bilmiyorum doğrusu. Yabancılar ne-

dense buranın güzelliğini bizden iyi görüyor, çok daha önem veriyorlar.

Konuşurken adamın yüzüne dikkatle bakıyor, kendisiyle karısını ayıran unsurları yakından görüp tanımak istiyordum. Adam çirkindi. Alnı dardı. Şakakları çıkıktı. Gözleri yeşil ve küçüktü. Küçük ve dik burnunun delikleri fazlaca açıktı. Beyaza çalan sarı bıyıkları aşağıya sarkıktı. Fakat adamda en hoşuma gitmiyen taraf, avuçlarının terleyişi ve terden tortop olmuş mendiliyle kâh bir, kâh öbür avucunun terini siliyordu.

— İftihar duymanız gerekir öyleyse, dedi adam.

— Neden? diye sordum.

— Yabancıların kasabanızın güzelliğini görüp önem verdiklerine.

— Ha, evet... Haklısınız.

Karısı bizi dinliyordu. Belki de dinlemiyordu. Ona bakmak istediğim halde bakmama fırsat henüz gelmediğini, beklemem gerektiğini hissediyordum. Bu fırsatı kadının kendisi verdi.

— Puşkin de yaşamış burada, dedi.

— Evet, madam. Graf Varansof'un evinde.

Elimi sağdaki çamlıklara doğru bir kaldırdım.

— Uzak değil. Burdan on dakikalık bir yol.
Adam hafif, biraz da küstah bir gülümsemeyle güldü :

— Kasabanızı hep ünlü insanlar ziyaret ediyorlar demek?

— Her çeşidi, dedim.

Sonra gene kadının yüzüne bakarak devam ettim.

— Çehov ise şu evde birkaç ay kalmış.. Şu küçük kıyıda.

— Kim? diye sordu kadın.

Yerime kocası cevap verdi :

— Çehov. Anton Pavloviç.

Kadın ilgisiz bir tavırla omuzlarını kaldırdı.

— Bu isimde birini tanımıyorum.

— Birkaç yıl önce öldü sanırım. Evlendiğimiz yıl Moskova'da «Vişne Bahçesi» pyesini seyretmiştik.

— Öyle mi?

— Doğrusu sıkıcıydı. Belki onun için hatırlamıyorsundur.

— Belki...

Bu sözlerin kadına sıkıntı verdiğinin farkına varınca konuyu değiştirmeye çalıştım :

— Gurzuf'a gelişiniz ilk mi?

— Evet, dedi adam.

Kadın kirpiklerini indirdi.

— Yalnız birkaç gün için.

— Burada benim eski dostum binbaşı Varabvoy oturur. Beş yıl evvelsi yerleştiydi buraya. Tanıyorsunuzdur muhakkak.

— Maalesef.

— Eski ve ünlü bir aileden. Harbiye’de beraberdik. Askerde de aynı taburdanız. Geçen yılın kışı kendisine Kırım’a, Yalta’ya geleceğimi yazmıştım. Cevap verdi; Yalta’ya giderken mutlaka Gurzuf’ta birkaç gün kal, diye yazıyor mektubunda. Gurzuf’un güzelliğini anlatmak imkânsız... Hele dağlarının güzelliği, havası... Evimde birkaç gün kalmak lûtfunda bulunursanız atlarla dağları da gezeriz, diyor. Ve işte... Yalta’ya gidiyorduk ki, eski dostumuzun isteği üzerine birkaç gün Gurzuf’ta kalmağa karar verdik.

Adam kötü bir adam değildi, fakat konuşmasından ve yüz çizgilerinden pek çekici bir şahsiyeti olmadığını anlıyordum ve belki çekici olmadığı içindir ki, adamdan çok yanibaşında duran karısıyla ilgilenmem gerektiğini hissediyordum.

Varabyov’un evinin nerde bulunduğunu gerçekten de bilmiyordum, ama bunu sorup anlamak zor bir iş değildi. Ikisini merdivenlerin üstünde bırakıp çarşıya çıktım ve karakola giderek Varabyov’un evini sordurdum. Gurzuf’un üç kilometre kadar uzağında olduğunu anla-

yınca geri dönüp adama bildirdim.

Adam üzgün bir sesle :

— Eşyamız da var iskelede, dedi.

İkisinin de gözleri yüzümdeydi.

— Bir çaresini bulup kendisine haber verebilir misiniz acaba?

— Haber verebiliriz tabii.. Fakat eşyanız çok mu?

— Yok, çok değil. Sadece bir valiz. Ama büyükçe.

Gene ikisini bırakıp çarşıya çıktım ve on-on beş dakika sonra faytonla iskelenin yanında durdum. Artık ikisi de bana hoş ve dostça bakıyorlardı. Faytona binerken adam kendini takdim etti :

— Ştabs-kapital Mihail Gorohov; eşim Anna Arkadiyevna... Sizinle tanışmakla büyük bir zevk duyuyoruz. dedi - sonra ilâve etti - Fayton-da bizimle Varabyov'un evine kadar gelebilirseniz memnun oluruz. Tabii vaktiniz müsaitse.

Faytona bindik. Karşı karşıya yer aldık. Kara meşin kaplı kanapenin sağında Mihail Gorobov, sol köşesine ve tam karşıma Anna Arkadiyevna oturdu, yerin darlığı yüzünden hayli büyükçe valizi de aramızda diklemesine yerleştirdik.

Anna Arkadiyevna sessizce oturuyordu.

Bakmıyordu kocasına. Bana da bakmıyordu. Gorohov ise faytonda iyice yerleşince mendiliyle öncesinden de büyük bir coşkunlukla alnında biriken terlerini siliyor, arada bir denize, iskeleye ve az ötede Ceneviz kalesine bakıp gülümsüyordu.

Fayton kalktı. Kıyı boyunca kısa yolu geçince sağa döndü, ağır ağır yokuş yolu çıkarırken Gorohov yüzüne baktı, güldü :

— İyi ki size rasladık, dedi. Yoksa bir hayli güçlük çekecektik. Buralarda Rusça bilen pek az.

— Konuşanlar var, ama dediğiniz gibi, çok değil, diye cevap verdim.

— Konuşanlar da sizin gibi konuşmuyorlar... Güçlkle. Neden acaba?

— Bizim için yabancı bir dil de ondan sanırım.

— Ama güzel bir dil.

— Güzel olabilir. Ama biz ayrı bir milletiz. Kendi yurdumuzda ve kendi aramızda öz dilimize daha büyük önem veriyoruz.

Ştabs-kapitan Gorohov sustu. Terini de silmiyordu artık. Az sustuktan sonra aşağıdaki denize bakarak :

— Siz biraz milliyetçisiniz galiba, dedi.

— Evet, diye cevap verdim.

— Ama her şeyden önce Rus vatandaşı-sınız değil mi, genç dostum?

Anna Arkadiyevna'nın valizin öbür yanında, kocasından saklı dizlerinin biri yavaş ama se-zici bir ustalıkla dizimi buldu ve Gorohov'la baş-ladığımız bu konuşmaya devam etmek gerekip gerekmediğini kestiremiyerek ben de sustum. Gorohov'un kendisi devam etti :

— Bilemiyorum... Hakikaten anlıyamıyo-rum; aklım ermiyor bir türlü buna: Nasıl olu-yor da, Rusya sınırları içinde yaşayan azınlıklar arasında milliyetçilik duygusu yaşıyabiliyor. An-lıyamıyorum!

Dizim Anna Arkadiyevna'nın dizinden kur-tulunca konuşmaya katılabileceğimi hissettim.

— Bazı hallerde anlamanız lâzım, gospa-din Gorohov, dedim.

Gorohov yüzüme bakıyordu. Şimdi onun dik burnunun fazlaca açık delikleri büsbütün hoşuma gitmez olmuştu, açıkça çirkin olduğu-nu görüyordum.

— Hangi hallerde? Söyler misiniz lütfen?

— Meselâ, Kırım'ı alınız...

Anna Arkadiyevna'nın dizi bu sefer önce-kinden az daha güçlü ama gene de ustaca bir hareketle dizimi buldu. Yüzüne bakmağa cesa-ret edemediğim halde gözlerindeki bakışlarla bana :

— «Çok ileri gitme yavrucuğum,» dediğini hissediyordum.

Berber Kerim'in dükkânı önündeki meydana girdik ve on beş dakika sonra fayton Gurzuf'un dışındaydı. Güneş sıcaktı, fakat yaylanın üstünden hafif ve serince bir yel esiyordu, ilerlediğimiz yolun sağ kıyısınca uzayan yüksek duvardaki böğürtlenlerin arasında kuşlar şen cıvıltılarla ötüşüyorlardı. Anna Arkadiyevna artık iyice dayatmıştı ve arada bir aşağılara inip o sihirli diziyle dizimi uğuştururken gözümün ucuyla onun iri göğüslerine, robunun altında saklı dolgun kalçalarına bakıyordum, baktıkça da gizli bir arzunun verdiği o büyük heyecanla içimden hoş ve tatlı ürpertiler geçiyordu. Bu durum devam ederken daha çok Gorohov'la ilgilenmemin gerektiğini hissediyordum.

Gorohov bir hayli geride kalmış Gurzuf'un damlarına, soldaki bayırın üzerinden bir görünüş bir kaybolan evlerin teraslarına bakıyordu.

— Kırım'ın ova bölgesinden geçerken köy ve kasaba az gördük. Gördüklerimiz de başka bir karakter taşıyorlardı, dedi.

— Evet, dedim. Ova halkının çoğu Balkanlara ve karşı yakaya göçtü. Kıyı halkı ise yerinde kaldı.

— Sebep? diye sordu Gorohov.

Güldüm.

— Demin, yabancılar buranın güzelliğini bizden iyi görüp değerlendiriyorlar derken yanılmışımıdır belki. Belki biz de görüyoruz da ondan.

Ve içimden aynı zamanda: «Seni Rus kafası! Benim duygularım senin kafana girmez. Tatar kırbacıyla anlatılırsa belki!» diye düşündüm.

Acıyordum Anna Arkadiyevna'ya. Duruyordu orda sessiz, sakin, dünyanın en zavallı bir kadıncağızı gibi ve yol uzadıkça Gorohov benim gözlerimde daha çirkin, görüldüğünden de çirkin oluyordu. Anna Arkadiyevna kocasıyla benim aramda esen soğuk havayı sezmiş olacaktı ki, hemen aramıza girdi. Petersburg olaylarını, Fransız gazetelerinde gördüğü son Paris modalarını, yeni operaları anlattı, savaş tehlikesi söylentisi üzerinde durdu, kocasının askerlik hayatını, Petersburg'taki dost ve ahbablarından bahsetti; hele kocasının askerliğini anlatırken Gorohov karısını can kulağıyla dinliyor, gözlerinde pırıltılar, arada bir, aşağı sarkan bıyığının kâh bir, kâh öbür ucunu buruyor, başını sallıyordu. Söz savaş söylentisi noktasına geldiği zamanda ise gururla Rusya'nın askeri gücünü ve silâhlarını anlatmağa koyulmuştu. Anna Arkadiyevna şimdi tatlı tatlı gülümseyip kocasını dinlerken arada bir gözünün ucuyla yüzüme

bakıyor, kirpiklerini indiriyor, yanakları kızarıyor, gözlerini gene de kocasının yüzüne çeviriyordu, ama bir yandan o sihirli dizi muntazam aralıklarla gelip dizimi bulmakta gecikmiyordu.

Ötede, Yalta yoluna yakın br yerde Varabyov'un evi gözüme iliştiği anda Anna Arkadiyevna'nın dizinden de, yüzünden gelen tatlı sıcağıktan da, gözlerinin içindeki bakışlardan da ayrılmamın gerekeceğini kavrayıp garip bir üzüntü duydum.

Arabacı atı kamçıladi. At hafif ve rahat bir koşuyla bir müddet koştu, sonra yavaşladı ve geniş araba yolundan çıkıp dar bir bahçe yoluna saptı. Yolun sağında ve solundaki kiraz ağaçlarının yaprakları, güneşin sıcak olmasına rağmen, yeşil ve dipdiriydiler. Görünürde kimseler yoktu, fakat bir üç yüz adım kadar ötede Varabyov'un duvarları beyaz, damı kızıl kiremitli evini çeviren alçak taş duvarın gerisinden kesik kesik köpek havlamaları geliyordu.

Eve yaklaştığımız zaman Anna Arkadiyevna'nın yüzüne iyice baktım. Benimle ilgisini büsbütün kesmiş olduğunu görünce üzüntüm daha da arttı. Araba çifte kanatlı kapının önünde durduğu zaman aldatılmış bir çocuk hissiyle ayağa kalktım. Ama Arkadiyevna'ya bakmak istemiyor, Gorohov'dan ise nefret ediyordum. Faytondan atladım.

— Burası Varabyov'un evi!

Gorohov, onun ardından Anna Arkadiyevna faytondan indiler. Etrafta çıt yoktu. Gorohov kapıya bakarak :

— Kimseler yok galiba, dedi ve yaklaşıarak kapıyı itti. Kapının iki kanadı birden ardına kadar açıldı. İki katlı ev bulunduğumuz yerden az yüksekteydi. Avlu oldukça genişti, fakat ot-suz, yeşilsiz, cascavlaktı. Evin yanında da, avluyu ve evi çeviren duvar yanlarında da ağaç yoktu. Solda, okları dikili iki araba duruyordu, ahırın açık kapısı yanında birkaç tavuk geziniyordu, ahırın içersinden ise insanın soluğunu kesen iğrenç bir koku geliyordu. Varabyov'un evi Gurzuf'ta bulunduğunu bildiğim halde kendimi Gurzuf'tan uzakta, belki Moskova dolaylarında bir köy evinin avlusunda hissediyordum. Avludan çabucak çıkasım geldi; öyle ki, misafirlerimle vedalaşmak gerekip gerekmediğini kestiremeden döndüm. Çıkıyordum ki, ahırın kapısı yanından biri bağırdı.

— Mişka!.. Drug moy! Anna, daragaya!..

Kapı arasında uzunca boylu, başı yalın, sağlam yapılı bir adam duruyordu. Kendisini tanımadığım halde içim bana adamın binbaşı Varabyov olduğunu söylüyordu. Adam sustu, bir müddet misafirlerini süzdü, sonra sol elini kaldırıp ensesini kaşdı ve sağlam adımlarıyla bize

doğru yürüdü. Daha uzaktan yüzü gülümsemeler içinde olduğunu görüyordum.

Nedense çıkmadım avludan. Durup beklemek, Varabyov'u yakından görmek ihtiyacını duymuştum.

Şimdi üçünün de yüzleri al aldı, üçü de mutluydu. Varabyov önce Anna Arkadiyevna'ya yaklaştı ve Anna'nın ileriye doğru uzanmış iki elini birden sol elinin avucu içine alıp öptü, sonra, gene sol kolunu, Gorohov'un omuzuna attı.

Dikkatle Varabyov'a bakıyordum. Yaşı Gorohov'un yaşını aşmadığı halde çok daha yaşlı görünüyordu, ama Gorohov'dan çekici bir şahsiyeti vardı. Sağ kolu sakat ve cansızdı. Elinin parmakları birkaç gün önce kesilip gölgede kalmış kabak sürgünlerinin uçlarını andırıyordu. Gövermişlerdi. Sağ kulağının gerisinden başlayıp yanağı üstünden geçerek dudağının köşesine kadar inen büyük bir yara izi vardı yüzünde. Şakağında, gözünün diplerinde, hattâ burnunun derisi altından mavi noktalar belirliyordu. Yara, kılıç yarası olmadığındandı belki, yüzünde çirkin ve biçimsiz durduğu halde, adamın çekici bir şahsiyet olmasına, belki candan ve sevimli bir insan olmasına da hiç engel teşkil etmiyordu.

Sarılaşıp öpüştüler, konuşmağa başladılar

Öteki Ruslar' gibi.. Biraz gürültülü. Açık ve samimi. Artık avluda benim için onların yanında yer olmadığını hissediyordum. Onlar da benim varlığımdan habersiz, kendi aralarında konuşmalarına devam ediyorlardı. Yürüdüm. Ama kapıya yaklaştığım zaman arkamdan biri seslendi :

— Teşekkür ederiz, genç dostum!

Bu ses Gorohov'un sesiydi. Fakat dönüp kendilerine baktığımda Gorohov değil de Binbaşı Varabyov'un bana doğru yürüdüğünü gördüm.

— Siz bizi bağışlayın, efendim!

Adam Türkçe konuşuyordu. Türkçesi bozuktu, ama gene de tatlıydı ve sevindiriyordu beni.

— Dostlarımızla ayrılalı bir hayli oldu da; heyecanlıyız biraz... unutmuşuz sizi.

Gülümseyerek :

— Sizi anlıyorum, dedim.

— Buralısınız galiba.

— Tamam. Gurzuf'lu.

— Hemşeriyiz demek.

— Evet.

— Buyurun bize öyleyse.

Anna Arkadiyevna ile Gorohov da şimdi ağır ağır yürüyerek yanımıza gelmişlerdi. Go-

rohov şaşkın şaşkın binbaşı Varabyov'un yüzüne bakıyordu :

— Sen de gâvurca konuşuyorsun ha! dedi, şaşkın gözleri hâlâ Varabyov'un yüzündeydi.

Varabyov aydınlık dişleriyle güldü, elini hayli uzaktaki caminin minaresinden yana kaldırdı.

— Bir beş yıl sonra Kırım'a tekrar geldiğinde beni o camide bulursan hiç şaşma!

— Oho, oho! Demek ki Kırım'ın havası sana yarıyor. Ancak bu zamana dek bekâr kaldığına şaşıyorum. Nedir konuştuğunuz?

— Genç hemşehrimi bize davet ediyorum.

— Ooo, evet evet! Yardımı dokundu bize. Gerektiği gibi teşekkür de edemedik. Bağışlamanızı rica ederim.

— Buyurunuz, dedi Varabyov tekrar, eliyle evini göstererek :

— Bugün rahatsız etmiyeyim. İnşallah başka bir zaman.

Anna tatlı bir gülümsemeyle gülümsedi, başını azıcık omuzu üstüne indirerek :

— Neden bugün olmasın? diye sordu.

Anna Arkadiyevna'nın boynunu büküşü, gözlerindeki gülümsemeler ve sorusu kıskırtıcıydı biraz. Bir an kalmayı düşündüysem de içimde bir ses : «Hayır!» dedi ve Anna Arkadiyevna'nın gözlerindeki o kıskırtıcı bakışları

görmezlikten gelerek ciddi bir tavırla Varabyov'a içimdeki sesi tekrarladım :

— Hayır! Belki başka bir zaman.

— Yarın öyleyse, dedi Varabyov.

Anna Arkadiyevna'ya bakasım, Varabyov'a vereceğim cevabı onun gözlerinde göresim geldi ama bakmadım, bakamadım.

— Belki, dedim. Belki yarın...

Avludan çıkıp bahçe yolu boyunca yürürken yenilmiş ve alçalmış bir genç olduğumu hissediyordum, ama Gurzuf'a inen yola çıkınca kendimi böyle hissetmeğe ortada bir sebep bulunmadığını düşündüm. Hem yoktu da! Varabyov'un evinden uzaklaştıkça Anna Arkadiyevna'nın daha büyük bir kuvvetle içime girip yerleştiğini hissediyordum. Zihnimi kurcalayan tek şey Anna'ydı. Seviyor muydum onu? Hayır. Güzel miydi Anna Arkadiyevna? Bilmiyorum. Fakat kalbim şimdi bana: «O seni istiyor, o seni istiyor...» diye tekrarlayıp duruyordu ve Anna'yla erkekliğimin bir sınava gireceğini düşündükçe içimden soğuk ürpertiler geçiyor, başım dönüyor, bayılacak gibi oluyordum.

Gurzuf'a indim. Fakat vaktimi nasıl geçireceğimi bilmiyordum. Varabyov'un evine dönmeydim o gün. Eve koyuldum. Sofada oturup uzun uzun denize baktım. Gün öylece geçti.

Gurzuf'un damlarına akşam çöktüğü zaman eve girip kerevetin üzerine uzanmamla gene Anna Arkadiyevna'yı düşünmeğe başladım.

Bütün bu düşüncelerim cinsel bir karakter taşıyordu. Cinsel alâka benim için yeni sayılmazdı.

Bir gün Petersburg'un kenar semtinde bir arkadaşımın evinde oturup içki içiyor, öteki talebe arkadaşlarımla kadınla erkek arasındaki cinsel yaklaşımları üzerine konuşmalarını dinliyordum. Onların bu konuşmaları üzerine olacak ki, gecenin hayli ilerlemiş saatlerinde, kaldığım eve dönerken Neva'ya yakın ve genel kadınlariyle tanınmış bir sokaktan geçmeğe karar vermiştim. Güzdü. Hava soğuktu. Hafif, toz halinde yağmur çiseliyordu. Kaldırım boyunca ağır ağır yürürken karanlıkta bir ses, bir kadın sesinin: «Hava soğuk!..» dediğini duymuştum. Durup, sesin geldiği yana döndüğüm zaman kapı arasındaki kadını görünce: «Evet... soğuk!» demiştim. Kadın ise kapı arasından çıkıp yanıma gelmişti ve elimi eline alıp mantosunun altına sokuşturarak: «Gel ısıtayım» dediğini şimdi iyice hatırlıyorum. Onun soğuk, ama kararlı sesinden biraz da korkmuş gibiydim ve paltosunun altındaki elimi yukarıya doğru götürüp çıplak memeleri üstüne koyarak: «Paran var mı?» diye sorduğu zaman başka türlü bir cevabı ak-

lıma getirmeden başımla var işaretini vermiş-
tim.

Bundan sonra elimden tutup beni bir yana çekmesi, dar ve karanlık bir aralıktan geçtikten sonra sekiz- on basamak merdiveni inip bir köprünün altına varışımız, kadının hiç utanç duymadan pantolonumun düğmelerini çözmesi öylesine mihaniki bir süratte olmuştu ki, şimdi bile bu cinsel yaklaşmamızdan çok silik bir hatıra saklıyorum. Tek hatırladığım şey. kaburgalarının altında çıplak karnının bir tutam sıcaklık etini avucumun içinde uzun bir süre bütün gücümle sıkışımıdır.

O gece kaldığım eve dönerken cinsel yaklaşmanın aşk ve sevgiyle hiçbir ilişkisi olmadığını düşünmüştüm.

Fakat şimdi Anna Arkadiyevna başkaydı. Bunun da aşk ve sevgiyle bir ilişkisi yoktu belki, ama Anna Arkadiyevna, kocası Gorohov'a evlilik bağlarıyla bağlı olduğu halde, kalbinin en derin bir yerinde kendini hür biliyordu ve ben, belki bilmeden, belki farkında bile olmadan, onun bu hürlüğüne büyük bir önem veriyor, ona yaklaşmakla Anna Arkadiyevna'nın hürliğini değerlendirmek istiyordum.

Ertesi günün akşamı Varabyov'un evine gitmeğe karar verdim.

YABANCI'NIN KARISI

Ertesi günün sabahı uyanıp sofaya çıktı-
ğında güneş artık Ayıdağ'ın üzerinden bir hayli
uzaklaşmış bulunuyordu. Sağlam bir uyku uyu-
muştum; içim, kafam rahat ve serindi. Anna Ar-
kadiyevna'yı düşünmüyordum. Faytonla kısa
yolculuğumuzdan içimde silik bir hatıra kalmış-
tı yalnız. Gözlerinin rengi, gülümseyişleri, yüzü,
hafızamda bir iz bırakmadan silinip gitmiş gibiy-
di. Yalnız kocası Gorohov'un sarı bıyıkları, ter-
ken tortop olmuş mendiliyle kâh bir, kâh öbür
avucunu silişi geliyordu gözlerimin önüne ve
bana yabancı, hattâ benim için iğrenç bir ada-
mın karısına dünkü sulanışımı bu sabah biraz
gülünç ve garip buluyordum.

Öğle saatlerine dek sofada oturdum, bah-
çeye indim, orda oyalandım biraz, sonra kasa-
baya gittim, gazeteleri gözden geçirirken vapu-
ru bekledim. Öğle vapuru geldi, ama Veli yok-
tu. Evine gidip Veli'yi aradım. Evinde de bula-
madım Veli'yi, fakat karısından işlerini tamam-
lamak için bir gün daha Yalta'da kalacağını
köylülerle bildirdiğini öğrenip eve döndüm.

Akşam yaklaşıyordu ve yaklaşan akşamlarla

içimde gene Anna Arkadiyevna'nın uyandığını hissediyordum. Sofada durup evlerin kararan damlarına bakarken aşağıdaki demir parmaklıklı kapiya inen yol boyunca birinin bu eve doğru yürümesini arzuluyordum. Yol karara karara gözlerimden siliniyordu, görünürde kimseler yoktu, her yer derin, âdeta bir mezarlık sessizliğine bürünüyordu ve hava karardıkça benim garip yalnızlığıma kahkahalar atarmışlar gibi, bahçenin kıyısındaki eski kuyunun yanında kurbağalar viyaklaşıyorlardı, bahçenin kaysı ağaçları arasından yarasalar sofaya gelip tekrar bahçeye uçuşuyorlardı. Yalnızdım. Ben de Gurzuf gibiydim. Sönen günle içimdeki bütün ışıklar da sönmüştü. Ortalık kapkaranlıktı. Deniz korkunçtu. Dağlar korkunçtu. Gurzuf korkunçtu. Ev korkunçtu. Odanın orta yerinde uzanmış, dedem hâlâ o ölüm döşeginde yatıyordu sanki.

Evden fırladım ve üzüm bağının kıyısındaki yolu hızla geçip Varabyov'un evine yöneldim.

Büyük bir sevinç ve heyecanla karşıladılar beni. Varabyov daha avluda koluma girip beni evin eşiğine kadar götürdü, şen ve şakacı lâflar söyliye söyliye kapıyı açtı. Geniş, iyice aydınlanmış bir odaya girdim. Odada Anna Arkadiyevna'nın bulunduğunu da bildiğim halde,

ona bakmadan önce Gorohov'a bakmamın gerektiğini hissettim. Gorohov pencerenin yanında ayaküstü duruyordu. Sırtında kolları, yakası yeşil nakışlarla nakışlı yeni «rubaşka»sı vardı. Sıvalı kollarının rengi beyazdı; çok beyazdı fakat yüzünün ve boynunun rengi kızılcaydı, çiğ öküz etini andırıyordu, ama çirkinliği pek belli olmuyordu nedense ve o da en az Varabyov kadar şendi, beni sevinçle karşılıyordu.

Elini uzatarak yanıma geldi :

— Daha demincek sizden bahsediyorduk, dedi ve odanın orta yerindeki değirmi, yeşil kadife örtüyle örtülü masanın yanında duran Anna Arkadiyevna'dan yana dönerek ilâve etti :

— Varabyov buranın insanlarına candan bağlı!

Bununla ne demek istediğini bilmiyordum, ve pek merak da etmiyordum doğrusu, çünkü şimdi ben de Anna Arkadiyevna'dan yana dönmüştüm. Anna dün faytonda tatlı gülümsemelerle yüzüme bakan Anna'dan çok daha gençti, ve daha güzeldi ve orda sessiz sakin durduğu halde dün de bugün de beni beklediğini hissediyordum. Kömür gibi kapkara saçları çıplak omuzlarına dökülmüştü, bir tutam kıvrıcık saç ise şakağı üzerinden sol gözüne düşüyordu. Uzun kirpiklerinin arasındaki hafifçe kısık gözlerinden, yarı açık dudaklarının arasındaki par-

lak ve düz dişlerinden, ölçülü burnunun gergin kanatlarından, dudaklarının köşelerinde düğümlemiş hafif ve garip gülümsemesinden, bütün pembe yüzünden kadın oluşunun iftihar ve mutluluğu taşıyordu. Sirtında beyaz blûzuyla, uzun siyah saten etekliğiyle giyimi pek sadeydi, fakat giyiminin bu sadeliği güzelliğinin gölgede kalmaması için olduğunu anlıyordum.

Arkamdan sağlam kolunda bir şişe şarap tutarak odaya Varabyov girdi. Girince o da :

— Demincek sizden bahsediyorduk, dedi.

— Evet. Gorohov da öyle diyor. İyi bir şey konuştuğunuzu umarım, dedim gülümsiyerek.

— Emin olabilirsiniz! Yalnız iyi.

— Ne gibi?

— Yarın sabah sizin de bizimle birlikte dağlara çıkmanızı konuşuyorduk... Biz acemiyiz. Yerli halkın yardımını sağlamadan bu işi beceremeyeceğimizi biliyorsunuzdur.

— Evet. Ama...

— Rica ederiz.

— Şimdiye dek dağlarda kılavuzluk yapmadım ama, denemek mümkün.

— Bravo! Şaraplarımızı içip erken dağılır, yarın da güneş doğmadan önce buluşuruz. Burada. Geldiğinizde atları yola hazır bulacaksınız.

Varabyov masaya doğru yürüdü. Anna Ar-

kadiyevna'ya yakından bakabilmeme bir fırsattı bu. Baktım. Anna'nın dudaklarının büyükçe olduğunu şimdi iyice görüyordum. Yüzünde en çekici şey de belki yarı açık dudaklarının arasındaki düz, sedef gibi parlak dişleriyle kahverengi, biraz dumanlı gözleriydi. Darca alnında, yanaklarında, boynunda Rus ırkına has keskin çizgiler göze çarpıyordu ve artık öncesi kadar sakın de değildi. Ona bakarken çok genç, çok coşkун, sıcakta ağzı açık, dili dışarıya çıkmış bir yavru köpek geliyordu gözlerimin önüne.

Gorohov odanın köşesine çekilmiş, orda küçük masanın üzerinde duran gramofon plâkalarını gözden geçiriyordu. Ama Arkadiyevna ise küçük peşkirle kadehleri silip masanın üzerine yerleştiriyor, arada bir tatlı, ama biraz korkuyla gölgeli bakışlarıyla yüzüme bakıyordu.

Gramofon çalmağa başladı. Anna'yla baktık. Fakat hemen gözlerini indirip kocasından yana döndü. Gorohov masaya yaklaşıp iskemlesine oturduğu anda Anna Arkadiyevna'nın öncesinden bambaşka bir kadın oluverdiğinin farkına vardım.

Şaraplarımızı içiyorduk. Yavaş yavaş. Oda da hüküm süren hava da yavaş yavaş değişiyordu. Derken Varabyov savaş tehlikesinden söz açtı. Gorohov'un yüzüne bakarak konu-

yordu. Ben de, Anna Arkadiyevna da odada yottuk sanki. Bütün konuşma Gorohov'la Varabyov'un arasında oluyordu. Almanya'nın askerî gücüne bir realist gözüyle bakan Varabyov, İngiliz siyasetine, hele saçma ve önemsiz olaylar yüzünden Türkiye'nin Almanya'nın kucağına sürüklenmesine yardımda bulunan İngiltere'ye karşı ateş püskürüyordu âdeta. Konuşmaları esnasında Anna'ya gözümün ucuyla bakışlarında da beni ilgilendirecek hiçbir şey göremiyordum. Anna'nın yüzünde, gülümseyişlerinde gördüğüm bir şey vardiysa o da bütün samimiyetiyle şimdi kocası Gorohov'a bağılılığıydı. Öyle ki bir defa kocasının alnında biriken ter dizilerini kendi eliyle sildiğini, konuşma Almanya'nın askerî gücü noktasına geldiğinde de Gorohov sıkılı dişleri arasından Almanya'nın Avrupa'nın göğsü üstünde cerahatli bir çıban gibi durduğunu ve bu ırk yaşadıkça Avrupa'nın barış ve huzurdan her zaman yoksun kalacağını söylediğinde, Anna'nın kocası Gorohov'u yatıştırmak için üzerine eğilip alnından öptüğünü bile hatırlıyorum. Fakat Gorohov'un yüzü kerpiç gibiydi. Gorohov, Anna'yı sevmesini bilmiyordu. Bilmiyordu, çünkü sev-giden yoksundu. Askerdi. Rus askeriydi ve Anna'yı seviyorduyrsa askerce seviyordu.

İkisinin arasında sürüp giden konuşma sı-

kıntı veriyordu bana. Sıkıntıma sebep belki daha çok Anna'nın benimle ilgilenmemesiydi. İyi ki bahis çok uzamadı. Önce Anne kalktı, benimle, sonra da Varabyov'la vedalaşıp çıktı. O çıkınca sabahleyin tekrar bulaşacağımızı birbirimize hatırlatarak biz de dağıldık.

Eve dönerken Anna Arkadiyavna'yı düşünmüyordum. Düşünmem için bir sebep de yoktu. Yalnız onun dünkü tavırlarına şaşıyordum biraz, ama bunu da sadece bir kadın cilvesi olarak yorumluyor ve Anna'yı unutup Gorohov'la Varavyob'un konuşmalarını hatırlıyordum.

Eve hayli yorgun döndüm ve yıkanıp hemen yatağa girdim. Gökyüzü iyice ağardığı bir sırada uyandım ancak. Bahçede kuşlar cıvıldaşıyorlardı. Aşağıda taşlı yolda üzüm bağlarına yönelen atların, eşeklerin sökünleri duyuluyordu. İstemiyerek kalktım. Ayıdağ'ın gerisindeki tanyeri iyi ve güneşli bir günü müjdeliyordu. Acele giyinip çıktım. Güneş henüz doğmamıştı. Deniz sâkindi, uyuyordu daha. Kuşlar, cıvılcıvıl ötüşerek güneşi bekliyorlardı. Yolu kısaltmak için bağların içinden geçip araba yoluna çıktım. Hızlı yürüyordum. Varabyov'un evine yaklaştığım zaman bahçe yolunun kenarında bir otomobil gördüm. Otomobilin yanında üniformalı iki adam duruyordu. Onlara baka baka aynı tempoyla ilerledim ve otomobilin yanından

geçerek bahçe yoluna saptım. Uniformalıların biri subaydı. Beni gördüler, ama ses çıkarmadılar. Yalnız bir on adım kadar uzaklaşınca subay arkamdan bağırdı :

— Siz Varabyov'un evine mi gidiyorsunuz?

Durdum. Dönüp subaydan yana baktım.

— Evet, oraya.

— Söyleyin lütfen kendisine, biraz acele etsin!

— Olur, dedim.

Avluda kimseler yoktu. Fakat ahıra bağlı eğerli iki at duruyordu. Bekledim biraz. Gözüme kimseler ilişmeyince eve doğru yürüyordum ki, eşikte Varabyov göründü. Sırtında yeni şık üniforması vardı. Yüzü ciddî, biraz asıktı. Eşikten atladı, bana doğru gelirken daha uzaktan sağlam kolunu uzattı.

— Kusura bakmayın, efendim. Dünkü plânımızı değiştirmek zorundayız...

Derken Gorohov da kapıda boy gösterdi. Onun da yüzü asık ve somurtkandı. İkisi de bana bakıyorlardı ama, düşünceleriyle benden uzaklarda olduklarını hissediyordum.

Varabyov, Gorohov'dan yana dönerek :

— Hazır mısın? diye sordu.

— Evet, dedi Gorohov.

— Âlâ. Kaybedecek vaktimiz yok.

Sonra tekrar benden yana dönerek konuştu ;

— Yalta'ya çağırıyorlar beni. Gospodin Gorohov da benimle geliyor. Akşama doğru geri dönebileceğimizi umarım. Dolayısıyla dağ gezintisini başka bir zamana bırakıyoruz. Beni anlıyorsunuzdur herhalde.

— Tamamen, dedim.

— İyi. Anna Arkadiyevna'yla gezintiye çıkabilerseniz çok memnun olur. Onun burada tanıdığı başka kimse yok.

Sadece başımı salladım. Konuşma kesildi ve Varabyov da, Gorohov da benimle fazla ilgilenmeksizin avlu kapısına doğru yürüdüler. Kapının ötesinde bahçe yoluna çıkıp gözden kaybolana dek arkalarından bakıp durdum. Tavırlarından Yalta'ya ciddî bir iş üzerine çağrıldıklarını anlıyordum ama, avludan çıkarlarken ikisini de unutup eve doğru yürüdüm.

Anna Arkadiyevna'yı dün akşam oturduğumuz odada buldum. Çay içiyordu. Giyimi akşamki gibiydi. Yalnız gür saçlarını arkadan yeşil bir şeritle bağlamıştı; yüzü akşamkinden daha açık, daha taze görünüyordu. Odaya girmeden önce Gorohov'la Varabyov'un yüzündeki ciddiyeti onun yüzünde de göreceğimi sandıysam, yanılmıştım. Yalnız yüzü değil, bakışlarından, içinin de sâkin ve tasasız olduğunu du-

yuyordum.

Odaya girince gülümsedi ve ayağa kalkmaksızın :

— Kapı açılmadan siz olduğunuzu bildim, dedi Anna Arkadiyevna.

— Nasıl bildiniz? diye sordum.

— Kapıyı tıkırdatışınızdan.

— Nasıl tıkırdatmışım kapıyı?

— Mâsum bir hırsız gibi!

— Bir iltifat mı bu?

Cevap vermedi. Ayağa kalktı. Yüzü hâlâ tatlı gülümsemeler içindeydi.

— Oturunuz. Semaver hazır.

— Gospodin Varabyov Yalta'ya çağırılmış.

— Evet. Bir saat önce telgraf geldi. Gitmek için hazırlanıyordu ki, otomobil de çıkageldi. İşleri ciddi galiba. Kocam onunla gidiyor. Kesin olarak bir şey bilmiyorlar ama, askerî bir hazırlık olduğunu tahmin ediyorlar. Aynı taburdandırılar... Varabyov beş yıl önce askerlikten ayrılmıştı, ama kocam hâlâ orduda. Taburları Nikolayev dolaylarında bir yerde. Kahvaltı edecek misiniz?

— Hayır. Sadece bir çay.

— Aç değil misiniz?

— Hayır.

— Ama acıkacaksınız sonra.

— Uzağa mı gideceğiz?

Anna Arkadiyevna ilgiyle, âdeta bir ana sevgisiyle baktı yüzüne :

— Yiyiniz biraz. Beraberce yiyelim.

Kahvaltı ederken yavaş yavaş konuşuyorduk, ama havadan sudan. Bu konuşmamız Anna Arkadiyevna'yı sıkıyor diye düşünerek lâfı savaş tehlikesi üzerine çevirmek istemiştim. Ama Anna'nın umurunda değildi savaş tehlikesi. Bir asker karısı olmasına rağmen, hayatı kalıplaştırmıyordu Anna Arkadiyevna. Hayat onun için bugündü. Ya yarın? Omuzlarını kaldırıp ıslıl ıslıl gözleriyle yüzüme bakışından yarının da bugün gibi onun için mutlu olacağını hissediyordum. Modalar, tiyatrolar, Petersburg'un ünlü salonları, sosyal çevreler, artistler, dedikodular... O konuşuyordu, ben dinliyordum, dinledikçe Anna Arkadiyevna'nın Gorohov'un karısı olduğunu unutuyor, tatlı hülyalara dalıp onun konuşmasının sonsuz olmasını arzuluyordum. Bazan Anna Arkadiyevna susup benden bir şeyler soracağını sandığım anda içimden hafif ürpertiler geçiyordu, ama bu korkum uzun sürmüyordu, çünkü Rusçam iyiydi, üzerine konuşacağım hiçbir şey bulamadığım halde, Anna Arkadiyevna'ya Onegin'in Tatyana'ya yahut da Tatyana'nın Onegine mektuplarını ezbere okuyup kendisini bir yarım saat kadar oyalıyabileceğimden emindim.

Çaylarımızı içince evden çıktık. Güneş artık Ayadağ'ın üzerindeydi. Hava sıcak, deniz sâkindi. Denizin henüz kıyıları görünüyordu. Ceneviz kalesi, Tübya kırları, daha da ötede Ayıdağ'ın eteklerindeki cılız çamlar kirlice bir sis çemberine bürünmüşlerdi, fakat güneş gökyüzüne yükseldikçe deniz de, dağlar da sislerden arınıp büllûlaşıyorlardı. Güzeldi dünya; dünyanın içinde ise en güzel Gurzuf oluyordu.

Atlara doğru yürüdük. Atların biri küçüktü, fakat iyi bakılmış, iyi beslenmiş yağız Tatar atıydı, öbürünün ise, ayaklarının inceliğinden, boynunun uzunluğundan Kuban sürülerinden olduğunu tahmin ediyordum... Eyerlerin ikisi de yeniydi, kızıla çalan iyi cins meşindendi, ama ikisi de erkeklere mahsustu ve Anna Arkadiyevna'nın bineceği atın eyerini değiştirmenin gerekip gerekmediğini kestiremiyordum bir türlü.

Yaklaşp atların dizginlerini çözdük. Ben dalmış, eyerlere bakarken Anna Arkadiyevna hafif bir atlayışla eyere oturdu, etekliğini düzeltti, eyere iyice yerleşti, gülümsedi. Güzel oturuşu vardı. Sade ak blüzü, düzgün bacaklarını saklıyan sade kara etekliği Anna Arkadiyevna'nın bütün güzelliğini dışarıya vuruyordu.

**«Karaya kara yaraşmaz canım
Ak olmasa...»**

İçimden o türkünün bir beytini hatırlayıp ata bindim.

Avludan çıktık, bahçe yolunu geçip Yalta'ya çıkan yola vardık, atlarımızı durdurduk.

— Ne yana? diye sordum.

— Uzağa, dedi Anna Arkadiyevna.

— Ayıdağ'a kadar öyleyse.

— Ayıdağ neresi?

Kamçımı kaldırdım :

— Şu, ayıya benzien dağ.

— Uzak değil.

— Nereye öyleyse?

— Sen mi beni gezdireceksin, ben mi seni, yavrum?

— Ben. Ama gezdireceğim hanımın zevkini bilmiyordum da...

Anna Arkadiyevna başını yaylâdan yana çevirdi, kamçısını kaldırıp yaylâyı işaret etti :

— Oraya çıkalım.

— Çıkılır. Ama pek kolay değil. Ve uzak. Akşama doğru geri dönmek isteyeceksinizdir herhalde?

— Dönemez miyiz akşama dek?

— Hayır. Göründüğü kadar yakın değil orası. Sekiz saat çeker... Sekiz de dönüş, hepsi eder on altı saat. Nasıl?

— Âlâ. Yarı yola kadar öyleyse.

— Olur.

Atlarımızı sürdük. İki hayvan biraz oynak, biraz da sinirli, hafif bir koşuyla ileriye atıldılar. Anna'ya bakıyordum, Anna ise ileriye. Beni görmüyor gibiydi ve ben onun dikkatini üzerime çekmeksizin Anna'nın saçlarına, boynuna, atın dizginlerini ustaca kavramış ellerine serbestçe bakabiliyordum. Kara eldivenlerle örtülü olduğu halde yüzü kadar elleri de benim gözlerime güzel ve mükemmel görünüyordardı.

Yola çıktık. Aşağıda Gurzuf, deniz, Adalar, Soğuksu sislerden büsbütün arınmış, her günkü güzelliklerine bürünmüşlerdi. Yol boştu. Sağa dönüp Memiş'in deresine kadar gidip oradan Topkaya'ya çıkan yola girmeğe karar verdim ve başlarını o istikamete çevirip atlarımızı kamçıladık. Atlar dört nala koştular. Uç-beş dakika sonra Memiş'in deresi üstünde durduk.

Yaylâ'yla Ayıdağ'ın arasındaki geçitten hafif, serince bir yel esiyordu. Anna Arkadiyevna'nın alnında ter dizileri vardı. Birkaç tel saç alnına, yer yer şakaklarına yapıştı. Dudakları kuruydu. Biraz yorgun görünüyordu. Solda sık ve yaban böğürtlenlerle örtülü iki yamacın arasından dar yol yükseliyordu. Sabahleyin Topkaya'yı kuşaklamış ak dumanlar incele incele Roman Koş'un eteklerindeki çamlıklara çekiliyor, derelere çöküyorlardı. *

Anna'ya baktım. Alnı hâlâ terliydi, kopuk kopuk soluyordu.

— Devam edecek miyiz?

— Evet, dedi soğuk bir gülümsemeyle.

— Topkaya'ya kadar çıkalım.

— Topkaya mı?

— Şu yüksekteki kaya. Siz önden bu dar yol boyunca ilerleyin.

Anna atı sürdü. Yol yükseldikçe daralıyordu. Küçük bir çayıra çıktık. Birbirimizin yanında durduk. Sonra ağır ağır ve sessizce ilerledik. Çayırın ötesindeki meşelerin gerisinde büyükce bir çayır daha vardı. O çayıra girip sağa dönünce ordan dereyi geçerek Topkaya'ya kolayca çıkabileceğimizi tahmin ediyordum. Gene de atları koşturduk ve seyrek meşeliği geçip çayırın sağ kıyısında durduk. Güneş artık bütün haşmetiyle gözyüzündeydi, aşağıda deniz, Gurzuf, Adalar güneşin ışınlarında yıkıyorlardı. Atımı Anna Arkadiyevna'nın atına yaklaştırıp yüzüne baktım. Yüzünden kendini daha iyi hissettiğini anladım.

— Biraz dinlenelim mi? diye sordum.

— Hayır, dedi Anna.

— Yorgunsunuz.

— Topkaya yakın... Orda dinleniriz.

Atımdan atladım.

— Topkaya'ya çıkmamız için dereyi geç-

memiz gerekecek. Lûtfen attan inin de eyeri yoklıyayım.

Ellerimi Anna'ya doğru uzattım. Anna yü-
züme bakıyordu. Güzel miydi, bilmiyorum. Du-
dakları sıcak ve kuru, soluğu sıcak ve kopuk,
gözleri sıcak ve dumanlı; Anna yorgun ve bay-
gın, sonbaharda ömrünün sonu gelmiş soluk bir
çiçek gibi eyerden kayıp yere inerken yukarı-
ya doğru uzatılmış ellerim onun iki yanına ke-
netlendi. Durduk orda öylece uzun uzun, kıpır-
damaksızın, düşünmeksizin, vücut vücuda sıkılı,
soluk soluğa, tomurcukları kendi bağrında sak-
lıyan verimli bir toprak gibi öylesine yakın, öy-
lesine sağlam, öylesine sıcak, öylesine taze.
Bakıyordum ona, toprağına bakan bir köylü gi-
bi, o ise canı gözlerinin içinde, gözlerinin için-
deki canını önüme açmış, bana bakarken: «Ka-
dını sevmek için önce onun ruhunu görmeli-
sin... Çünkü onun ruhu da toprak gibidir. Na-
câs edilir, nadas edilir, nadas edilir; her yıl, her
yıl, her yıl; ardarda, ardarda, ardarda; yıl ge-
çer, yıl gelir, yıl geçer, o yılın ardından başka
bir yıl gelir; devşirilir, devşirilir, devşirilir, ar-
darda ekilip devşirilir; sonra yıllar geçtikçe ya-
vaş yavaş rengi silik olur, kurur, ürünü tükenir,
verimsiz kalır. Kadın da öyledir işte... Ama ben
ruhumu da, bedenimi de uzun yıllar rahat bı-
raktım. Şimdi o, senin ellerinde... Yıllar, uzun

yıllarca boş kalmış, nadas edilmemiş, sürölüp ekilmemiş toprak gibi tekrar nadas edilir, tekrar nadas edilir; gene de ekilir ve belki yeniden nadas eden, yeniden eken genç ve güçlü ellerin altında o toprak eskisinden çok daha verimli, çok daha güzel olur...» diyordu sanki.

Kollarım belindeydi. Kavrardım. Sıktım. Güçle. Tutkuyla. Ölmeden önce hayatı duyan bir mahkûm gibi, bütün canı, bütün soluğu, bütün kanıyla onu kendi can ve soluğumda hissettim; o ise, göğsü göğsümde, dudaklarını boynumda, kulaklarımda, ensemde gezdirirken sıcak soluğuyla: «İnanma... günah yok hayatta. Tek günah kadere boyun eğip savaşmaksızın ölmektir,» diye fısıldıyordu.

.....

Loş kiliselerde yanan mumların solgun ışıklarındaydı o. Loşluklardan karalara bürünmüş rahibelerin ilâhîleri geliyordu. Sırtımda eski, yıpranmış bir palto, ayakkabılarım delik deşik, etlerim gövermiş, gözlerimi kan bürümüş, lâpa lâpa yağan karların içinde ben soğuk, ben donuk, kimsesiz, ben aç ve yoksul kiliselerin ardına kadar açık kapılarından alaca loşluklarda yanan mumların solgun ışıklarına bakarken içimde bir ses, güçlü, imanlı, taş gibi katı bir ses: «Onlardan değilsin, onlardan değilsin! Yurdun nerde, yurdunun mavi göğü ner-

de? Yoksul canının Tanrısı nerde?» diyordu bana...

.....

Uyandım. Gözlerimi açtığım zaman üzerimizde duran Topkaya'yı gördüm. Yamaçta yatıyorduk. Aşağıda dere vardı. Anna Arkadiyeva'nın hafif eli saçlarımı okşuyordu. Başım onun karnı üstündeydi. Altımızda toprak taze taze kokuyordu. Elim kalçasındaydı. Onun yüzüne bakmak istemiyordum. Ama konuşsa... Ah konuşsa!

Yavaşça :

— Uyudun, dedi.

Ses çıkarmadım.

— Geç oldu. Gurzuf'a inelim...

— «Konuş... Az daha. Sen miydin hayatta günah yok diyen?»

— «Elbette ki yok...»

— «Öyleyse gel...» Hayatı, hayatta mevcut her şeyi öylesine seveceğim ki, bu sevgiyle en yüce, en korkunç dağların yamaşlarında yürürken bile aşağıda kararan Gurzuf'a, Gurzuf'un derelerine hiç bir zaman yıkılmayacağım!»

Dudaklarımız buluştuğu anda Anna'nın kabburgaları dibinde karnının bir tutam sıcaklık etini avucumun içine alıp uzun bir süre bütün gücümle sıktım.

O GÜNÜN AKŞAMI

Varabyov'un évine varmadan ayrıldım Anna Arkadiyevna'dan.

Memiş'in deresi üstünde durduğum zaman güneş son zayıf ışınlarıyla Tübya kırlarını tarayıp Yaylâ'nın gerisinde batmıştı. Aşağıda yolun kenarındaki ceviz ağacı gölgesizdi artık. Dereden çıkan esmer gölgeler yavaş yavaş yola çöküyorlardı. Yolun solunda, yoldan bir üç yüz adım kadar uzaktaki bağın içinde, çevresi alçak taş duvarla çevrili, iki selvi ağacının arasında bulunan Sofu Cemil'in evi önündeki kulübeye bağlı köpek havlamıyordu; havlıyamazdı da, çünkü her yer ölü gibiydi, ölmek üzereydi demek daha doğru olur belki, çünkü aşağıda toprak vardı, yüzünden bu toprağın verimli olduğu da besbelliydi, ama nedense, insan görünmüyordu bu topraklarda, toprak da küsmüştü insanlara, toprak küsünce insanlara hayat da çekilip gitmişti sanki buradan; dal kıpırdamıyordu buralarda, yollar boştu, ışıklar sönüktü, kulübeye bağlı köpek de karanlıklara bakarak susuyordu.

Bayırı indim. Memiş'in deresi yandan sa

ğa sapıp kasabaya doğru uzayan geniş toprak yola girdim. Etraf kararıyordu. Toprak yorgun bir ana gibi esmer gölgelerin altında uzanmış yatıyor, dinleniyordu. Böcekler ötüyorlardı çimenlerde, kurbağalar viyaklaşıyorlardı uzak sazlıklarda, üzüm bağından henüz çıkmış ve köye inen bir atın sökünleri duyuluyordu taşlı yolda, Allah bilir ya, Salkın dereyle Tübya kırları arasındaki bayırların gerisinde evlerden biri gülüyordu da belki, ama akşam öylesine soğuk, öylesine ilgisiz, öylesine garip, öylesine içler acısı bir sessizlikle çöküyordu taşla toprağa, ve ben yoldan çıkmış, üzüm bağının içinde, iki selvi ağacının arasında bulunan Sofu Cemil'in evine doğru yürürken bir garip oluyordum, şakaklarım terliyordu, içim titriyordu, evden ses gelmedikçe içim daha da bulanıyordu, bayılacak gibi oluyordum.

Durdum. Kulübeye bağlı köpek hâlâ sessizdi; arada bir garip iniltisi duyuluyordu yalnız. Ev Gurzuf'a küsmüş, küsmüş de Gurzuf'tan kaçmış gibiydi, küçük penceresinde yanan lâmbanın kısıklı ışığı camı henüz aydınlatamıyordu. Avluya girdim. Nedense eve, evin açık kapısına doğru yürümeden önce kulübeye bağlı köpeğe doğru yürüdüm, köpeğin üç-beş adım uzağında durdum. Ben orda durunca kalktı hayvan, başını kaldırdı, yüzüme baktı üzgün üz-

gün, sonra bu toprağa, bu eve, bu evin penceresinde yanan ışığa, bu evin içerisinde yaşayan insanlara yabancı olmadığımı sezinlemiş gibi, gene yere oturdu, iki ön ayağını ileriye doğru uzattı, uzandı, kafasını iki ön ayağı arasına gömdü, inledi ve kafasını kımıldatmaksızın gene yüzüme baktı. Döndüm. Çevreme bir göz gezdirdim. Avlu boştu. Çit yoktu. Karanlığın içinde dere ağılıyordu uzakta, ay da çıkmıştı Ayıdağ'ın gerisinden, ve hastaymış gibi, rengi sillelik, Gurzuf'a bakıyordu.

Karanlığın içinde dere ağılıyordu uzakta ve dere ağlarken uzakta Gurzuf içler acısı bir sessizliğe bürünmüş, taşı susuyordu, toprağı susuyordu.

Burası Veli'nin eviydi. Ama bu akşam pek de benzemiyordu Veli'nin evine. Kuyunun yanında boş kovalar vardı. Ahırın kapısı ardına kadar açıktı. Otlar serpilmişti oraya buraya. Kütük, kütüğün yanında balta eşiğin önünde kalmıştı, gözü çıkasınca şu köpek de uzanmış yatıyordu orda, kafası iki ön ayağı arasında gömülü, kütüğün üzerinden evin açık kapısına bakarken ısrarla susuyordu.

Durdum orda uzun uzun, Veli'yi bekledim, evden ses soluk çıkmayınca bastım çığlığı :

— Veliii! Veliii!

Veli yoktu. Sesim yükseldi yükseldi, Me-

miş'in deresi ötesinde karanlıkların içinde gizlendi.

— Ulan Veliii! Aa Veliii!

Evden Veli'nin çıkacağını, güçlü kollarıyla omuzlarımı kavrayıp gözlerimden öpeceğini sanıyordum; onun soluğunu, onun sağlam sesini duyunca çevremde her şeyin dipdiri ve ölmez olacağını sanıyordum; onun pırıltılı gözleri içine bakarken ruhumda birçok yıllar önce, belki de yüzyıllar önce ölmüş şeylerin dirilip ayağa kalkacağını duyar gibi olacağımı sanıyordum, ama yoktu Veli. Yürüdüm. Kütüğün yanında durdum. Gene de ilerlemiştim ki, içerde bir kapı açıldı, alacakaranlıkta gözlerime bir gölge ilişti. Ürkütüm bir an. Geri çekildim. İyice baktım.

Eşikte uzun boylu, ince zayıf, kapkara saçları göğüsleri üzerinde dağılmış bir kadın duruyor, beni görmüyormuş gibi, başını ve omuzlarını duvara dayamış. Ayıdağ'ın üzerindeki aya bakıyordu.

Yürüdüm. Yavaş yavaş. Yüzüne yakından baktım. Yüzü bembeyazdı. Kireçtendi sanki Yüksek, ak alnı vardı. Gözleri iri iriydi. Anna Arkadiyevna'nın gözleri kadar iriydi belki, ama canından kopuktu, gözlerinin ışığı içinin, ruhunun karasıyla gölgeliydi. Alt dudağını dişleriyle kenetlemişti, Ayıdağ'ın üzerindeki aya bakarken arkasında saklı yumruklarını arada bir duvara

vuruyordu, vurdukça da alt dudağını kenetlemiş dişleri daha acı bir ağrıya sıkılıyorlardı.

— Siz... Bağışlayın, tanıyamadım. Veli'nin karısısınız ya?...

Başını salladı.

— Döndü mü Yalta'dan?

Ses etmedi.

— Veli...

Gözleri doldu.

— Söyleyin canım.

Yutkundu.

— Ee?.

Yutamadı boğazının içindeki yumruyu.

— Söylesenize canım. Döndü mü Veli Yalta'dan?

Başıyla belli belirsiz yakına gel işaretini verdi. Yaklaştım. Yavaş, boğuk, bir sesle :

— Lânet! dedi.

— Söyleyin.

— Ağlama diyor... söyleyemem ki ağalamadan.

— Başka?

Yumruğunu sıktı, göğsünün üstüne koydu :

— Dolu buram...

— Söyleyin.

— Ne söyleyecem?.. Her şey bitti. Her şey kara. Ömür zindan gözlerimde... Git diye yal-

vardım yakardım. Bekliyecem dedim... Nasıl bıraktıysan öylece bulan geri döndüğünde burasını dedim. Ama yoh!.. Deme öyle, dedi. Seni de, kendimi de yakarım bu evin içinde... Bir tek kütük, bir tek kök bırakmam bu toprakta, alırsalar beni dedi. Olmuyor soy kardaşım, kan kardaşım, can kardaşım!.. Kölesiyim ya, yerlerde sürünüp elini ayağını öpsem de yumuşatamam azcık onun yüreğini. Elâlem gidiyor işte diyecek oldum... Elâlem kör, alçak, kahpe, rezil, rusvay! dedi. Ahıra girdim... çıktığım:la yerler al kana boyandı.

Kadın birden sustu ve arkasında saklı sıkılı yumruklarını duvara vura vura inledi.

Eve atıldım. Pencerenin dibinde oturuyordu Veli. Kesilmiş, kesilip budanmış da yere devrilmiş bir meşe ağacı gibi. Başını duvara dayamıştı. Yüzünde bir damlacık olsun kan yoktu. Kâğıt gibiydi yüzü. Cansızdı âdeta. Gözleri iri iriydi. Bana bakıyordu. Ama görmüyordu beni.

Yaklaştım.

— Veli, dedim.

Ses çıkarmadı.

— Veli!

Bakmıyordu bana.

— Veli, dedim gene.

Dudakları kıpırdadı sadece.

Sağ kolu omuzbaşına dek ak çarşaflar içindeydi. Kanlıydı ak çarşaflar. Yer de kanlıydı. Şakaklarında da, ak yanakları üstünde de kan lekeleri vardı.

— Veli!

Konuştı. Sesi boğuk ve sönüktü.

— Şimdi git... sonra... sonra gel... Birkaç gün... sonra...

Biliyordum Veli'yi. Doktoru çağıramazdım. Yanıbaşına oturamazdım. Yanıbaşına oturup başını okşıyamazdım. Konuşamazdım onunla. Çıkmam gerekiyordu.

Bıraktım orda canımdan koparıp onu ve çıktım.

Avlu boştu. Her yer sessizdi. Her yer ölü gibiydi. Köpek susuyordu. Karanlığın içinde derre ağlıyordu uzakta.

Kasabaya indim. Ama niçin? Bilmiyorum. Çarşı boştu. Görünürde kimseler yoktu. Yalnızdım.

İskeleye inen taş merdivenlerin üstünde durduğum zaman ay da Adalar üzerine gelip durmuştu. Deniz uyuyordu. Ceneviz kalesi uyuyordu. Gurzuf ağır ağır soluyarak uyuyordu; ben ise orda, iskeleye inen taş merdivenlerin üstünde oturmuş, ağlıyordum. Hor, yetim, kimsesiz bir çocuk gibi ağlıyordum.

Ağlıyordum evlerin pencerelerinde yanan

solgun ışıklara; cepkenleri yamalı, dişleri kırık ve kararmış babalarımıza; göğüsleri tahta gibi kuru, yüzleri solgun analarımıza; boyasız, süs-süz, kokusuz, kocalarına sadık, namuslu ve zavallı gelinlerimize ağlıyordum.

Ne zamana kadar oturduğumu bilmiyorum, ayağa kalktığımda başım dönüyor, çenelerim çarpıyor, yıkılacağımı hissediyordum. Ama hasta değildim. Pek yorgun da değildim, ama gene de güçlkle durabiliyordum ayakta. Evimiz bir hayli uzaktı buradan. Yol yokuştı. Ama gitmeliydim... Nasılsa varacaktım eve.

Duvarlara tutunarak güç belâ çarşıya çıkabildim. Fakat çarşının kıyısındaki yokuş yol boyunca dosdoğru evimize yöneleceğim yerde, niçin bilmem, sağa sapıp bayırdaki cami yoluna koyuldum. Camiye yaklaştıkça içim sâkinleşiyor gibi oluyordu. Camiye yaklaştıkça kalbimin en derin bir yerinde duasız yaşıyamıyacağımı hissediyordum. Dua etmek istiyordum. Ama orda, camide, caminin içerisinde, Tanrıya yakın bir yerde.

Camiye vardım. Gecenin bu saatlerinde caminin kapalı olduğunu bilmiyor değildim, ama kapısındaki kocaman kara kilit gözlerime ilişince içimden gene de garip bir titreme geçti. Başım dönüyordu. Yıkılacak gibi oluyordum gene. Ama yıkılmadım. Az daha yürüdüm ve kap-

kara bir duvar karşısında duran kör bir adam gibi, ben de caminin yüksek duvarı karşısında durdum.

Ertesi günün sabahı, daha gün ışımadan ayrıldım Gurzuf'tan ve öğle saatlerinden önce Akmesçit'e ulaştım. Akmesçit sokakları askerle doluydu. Bütün gazetelerin ön sayfalarında kara ve iri harflerle yazılı tek bir kısa başlık vardı :
SAVAŞ!

NİYAZİ EFENDİNİN MEKTUBU

Prag, 1932

Evet, Prag'dan yazıyorum bu mektubu ve Niyazi'den olduğunu anlayınca şaşıracaksınız-
dır muhakkak. Yazmama bir sebep var mı, yok
mu? bilmiyorum doğrusu. Şu anda neden bah-
sedeceğimi de bilmiyorum. Bahtsızlığımdan mı?
Yoksunluğumdan mı?.. Yok, yok, bunların hiç
birinden değil. Öyleyse bu mektubu size yaz-
mağa beni sürükleyen nedir? Bilmiyorum.

Bu mektubu birçok yıllar önce yazdım ben
zihnimde. Sonra bozdum, tekrar yazdım, gene
bozdum. Bunu da bozacağım belki sizin sükû-
tunuzu bozmamak için. Gerçekten de sükûta
alışık insanlarız biz. Sükût içinde doğarız, sü-
kût içinde yaşarız ve sükût içinde ölürüz. Bü-
yükbabamın ölümünü hatırlıyorsunuzdur. Ölü-
mü, cenaze merasimi, mezarının başında oku-
nan dualar seksen yıllık ömrüne ne kadar da
benziyordu! Gömüldükten sonra bile kabri üs-
tünde yaşadığı hayatın havası esiyordu. Bu iyi.
Ama ne yazık ki onun ömrü gibi bir ömür, onun
ölümü gibi bir ölüm, size bilmiyorum ama, ba-
na nasip olmayacak sanırım.

Savaşın başladığı gün Gurzuf'taydım daha. O günün sabahı ayrıldım Gurzuf'tan. Ev boş kalmıştı. Bahçe, evin önündeki bayırda üzüm bağı, bağıın kıyısınca demir parmaklıklı kapıya inen yol da boştu ve içimde bu evden bir daha görmiyesice ayrıldığımı duydukça ev de, bağ da, yol da daha derin, daha garip bir sessizlikle arkamdan bakıyorlardı sanki. Evden uzaklaşırken ağlamak istiyordum. Ama ağlamadım. Zaten geçen günün akşamı çok ağlamıştım ve fazla gözyaşı dökmemin nedense ayıp olacağını düşünüyordum. Memiş'in deresi üstüne çıkana dek yüzümü çevirip Gurzuf'a bakmadım. Gurzuf camisinin minaresine, Gurzuf'un kıyılarına bakmadım, bakamadım. Hep yürüdüm, hep yürüdüm. Boğazım tıkalı, başım göğsüme düşük, ayaklarımın dibindeki kimbilir kaç yıl, kaç yüzyıl üstünde yürünmüş, toprağı kuru ve cascavlak, taşları aşınmış Gurzuf'un yoluna baktım sadece.

Harbin başladığını Akmesçit'e varınca öğrendim. Gazeteler büyük Rusya'nın bu savaşta galip geleceğini yazıyorlardı. Savaş da, Rusya'nın zaferi veya yenilgisi de beni zerre kadar ilgilendirmiyordu tabii o gün. Benim için önemli olan öğrenimimdi, öğreniminin yarıda kalmasıydı. Petersburg'a dönemezdim. Dönmemelü- züm yoktu. Üniversiteler kapatılmışlardı. Kı-

rım'da kalıp hâdiselerin inkişafını uzaktan seyretmekten başka çıkar yol kalmıyordu. Kırım'da kaldım. İçerisinde sığınabileceğim bir çatı yoktu. Yakınım, akrabam yoktu, tanıdığım kimseler yoktu Akmesçit'de. Ama gençtim. Önce içerisinde sığınabileceğim bir yer bulmam, sonra da yaşayabilmem için bir işe bağlanmam gerekiyordu. Üç yıl Üniversite öğrenimimden istifade edebilirdim tabii, fakat bizim zengin ve zade-gân çocuklarını okutmakla değil; onlar öylesine de boş insanlar, okuyunca nedense daha kaba ve nankör oluyorlar.

Çatıyı da, karnımı doyurabilmem için işi de umduğumdan çok daha çabuk buldum. Gazeteleri gözden geçirirken batı Rusya'dan Kırım'a bir müddet önce taşınmış Dr. Levin-Zagorski adında bir zat tarafından on bir yaşında çocuğuna Rus dili ve edebiyatı dersleri okutmak için özel bir öğretmen arandığını öğrenerek evine yöneldim. Evine giderken bunun Lehistanlı bir kimse olduğunu sanıyordum, ama değildi. Sadece Slav adı taşıyan bir Yahudiydi. Hemen şunu kaydedeyim ki, Dr. Levin-Zagorski Kırım'ın yerli halkından olduğumu anlayınca beni asık suratla karşılamıştı. Fakat adamın bu aksiliği ne şahsıma, ne de yerli halka karşıydı. O, sadece oğlunu düşünüyordu ve bizim halkın arasında oğluna ders verebilecek kadar yetkili

bir kimsenin bulunabileceğinde tereddüde düşüyordu. Ben bunu tamamen anlıyordum ve hiç şaşmadım. Çalışma odasında oturup bir yarım saat kadar konuşmuştuk. Bu konuşmamız daha çok bir imtihan karakterini taşıyordu benim için.

Dr. Levin-Zagorski'nin yanında kaldım. Çocuğuna her gün üç saat Rus dili ve edebiyatı dersi okutuyordum ve savaşın bize kadar sı-zan en korkunç haberleri içinde Dr. Levin - Zagorski'nin en büyük tasası on bir yaşında oğ-lunun öğrenimiydi ve her fırsatta ezgili, biraz da ağlamsı o Yahudi şivesiyle bana :

— Niyazi efendi, rica ederim, çok dikkat ediniz, benim çocuğum Rusca kelimeleri tam bir Rus gibi telâffuz edebilsin, demekten geri kalmıyordu.

Dr. Levin-Zagorski'nin evinde, hele kitaplı-ğında geçirdiğim günler hayatımın en mutlu ve en kıymetli günleridir diyebilirim. Giyimim temizdi, yemeğim temizdi ve akşam yemeğinden sonra Dr. Levin-Zagorski'yle aramızda bir yarım saat kadar devam eden sohbetler esnasın-da Yahudi ırkına içimde gerçek ve samimî bir sempati uyandığını hissediyordum. Gerçi bu sohbetlerde milliyetçilikten söz açmıyorduk ama, gene de aramızda sık sık tekrarlanan şu hümanizm kelimesi millî dâvalarımızın ve millî

kurtuluşumuzun bir sıra ana şartlarına değin-
mekten de geri kalmıyordu. Dr. Levin-Zagorski'-
den burada uzun uzun bahsederek sizin canı-
nızı sıkacak değilim, ancak bu konuşmalarımız
esnasında, milliyetçilik duygularımı zerre ka-
dar incitmeksizin, bizim milliyetçilerden yavaş
yavaş uzaklaştığımın farkına vardığımı burada
kaydetmek isterdim. Bizim milliyetçilerimizin de
esasında yurdun refaha ulaşmasını, halkımızın
istibdadın zulmünden kurtulmasını istediklerine
inanıyorum. Fakat nasıl? Onlar yalnız iman ve
duyguya hareket eden insanlardır ve araların-
da duygularının önüne geçip bu soruyu kendi
kendilerine soranlar pek azdır sanırım. Zaten
halkımızın gerçek refah ve saadetini düşünen-
ler de pek sayılıdır aralarında. Çünkü milliyet-
çilikleri gerçeklere, düşünceye değil de, îma-
na bağlıdır ve milliyetçilik sahasına çıkış nok-
taları da her zaman ya Türk ordularının Viya-
na'ya, ya da Gazi Bora Han'ın Moskova'ya gi-
rişidir. Daha beteriye hassas ruhlu ve şöhret
harisi olmalarıdır. Oysa îmanın da, hassasiyetin
de milliyetçilikte yalnız yardımcı unsurlar oldu-
ęunu bilmezler. Ağır şartlar altında insanın ru-
hu yavaş yavaş yıpranmağa, sonunda ise çöke-
rip yıkılmağa nasıl mahkûmsa sadece îman ve
duyguya dayanan bir milliyetçilik de yavaş ya-
vaş yıpranmağa, onu saran yeni şartlara teslim

olmağa mahkûmdur. İman! İman! İman! İnsanlığın inkişafından kopuk, devrin gerçeklerine ilgisiz bu îman ne kadar güçlü olursa milletin umutsuz ve çıkımsız bir duruma sürüklenmesi de o derece güçlü bir ihtimal olur. Hele bizim halkımız gibi esaret altında yaşayan bir halk! Oysa aslında esaretin bir halkın varlığı için en büyük tehlikeyi teşkil etmediğini, en büyük tehlikenin halkımızın devrin hayat şartlarına, insanlığın ilerleyişine ayak uyduramamasında olduğunu ya bilmiyorlar, ya da duygularının esiri oldukları için görmüyorlardır.

Dr. Levin-Zagorski'yle dostluğumuz günden güne genişliyor, derinleşiyordu. Gerçi ben de çevremle ilgimi kesmiştim. Partiler kuruluyordu, yerli milliyetçiler siyasî faaliyetler gösteriyorlardı, merkezde vukubulan her çeşit değişikliklere, her çeşit parti liderlerinin nutuklarına kulak kabartıyorlardı, Kırım'ın o eski ve parlak devrinden söz açıyorlardı, hattâ devlet, bayrak, istiklâl gibi lâflar da tekrarlanıyordu, fakat bütün bunların altında yatan, bu idealleri besleyen ve adına millet denen o malzeme hâlâ çimçig kalıyordu.

Kırım'ı Alman ordularının işgalinden bir müddet sonra Dr. Levin-Zagorski tekrar Batı Rusya'ya taşınıyor. Nerde yerleştiğini bilmiyordum ama, vedalaştığımız gün bana Varşova'da

bir adres vererek savaştan sonra kendisiyle yazışmamı ve dostluğumuzun sũrekli olmasını arzuluyordu.

Ayrıldık. Benim için zor ve ağır gũnler başlamıştı. evremle ilgimi tamamen kesmiş gibiydim. Millî hareketler bende en kũũk bir merak uyandırmıyorlardı. Bazen inkılâpçı sosyalistlerin gũrũř ve hareketlerini anlamam ve yakından ilgilenmem için zorluyordum kendimi, fakat öyle bir anda, nedense, Gurzuf'un mezarlığı, dedemin lũmũ, Tũbya'yla Salkın dere arasındaki bayırların gerisinde Gurzuf'un basık, toprak damlı evleri, cepkenli, sarıklı kũylũlerimiz gelip duruyordu gũzlerimin nũne ve ruhuma, dũřũncelerime en yakın saydığım inkılâpçı sosyalistlerle de benim bir ilişimin olamayacağını hissediyordum.

Gũnler geçtikçe, savaş uzadıkça, hele sonraları savaş da, Rusya da karanlık bir yũne girdikçe kendi kendimi yiyordum âdeta. Almanlara, ordularına hissiz bir makineye bakar gibi bakıyordum, Ruslardan nefret ediyordum, bizim milliyetçileri kũũmsũyordum ve ũstelik öncesi gibi bũtũn bunlardan kaçıp kitaplara da sığmıyordum. Kalbimin en derin bir yerinde dũnyaya en az bir yũz yıl geç geldiğimi hissederdim, bu hisle duyduğum azap ve işkence içinde kitaplar da elimden dũřũveriyorlardı.

İç azabı ve kaygılarla geçen günlerim Kırım'ın Vrangeli ordusu tarafından işgaline kadar devam etti. Sonra yavaş yavaş kendimi toparlayıp duruma açık ve mahmur gözlerle bakmaya başladım. Bu orduya mensup genç subaylarla tanıştım önce. Subayların arasında üniversite öğrenimli birçok gençler de vardı ve onlarla konuşmalarımız esnasında Rusya'nın iç durumunu eskisinden daha iyi canlandırabiliyordum. Nefret ve lânet okuyorlardı her şeye : Sosyal-Demokrat'lara, Kerenski'ye, İngilizlere, Fransızlara ve Rusya'yı bu cehennemî kargaşalı kiçinde bırakıp hiç değilse kısa bir müddet için Avrupa'ya çıkmaktan başka çıkar yol görmüyorlardı. Kırım'a, Kırım milliyetçilerinin siyasi faaliyetlerine gelince, hele Sosyalistler: «Millî idealinizin sadece duygu ve hassasiyete dayanıyor, diyorlardı. Millî muhtariyet... Millî idare... Millî haklar!.. İyi, güzel ama, milliyetçilerinizin hiç değilse Rusya'nın şu son yüzyıl içindeki durumunu iyice incelemeleri ve yakından ilgilenmeleri gerekir. Rusya bu inkılâba yüzyıldanberi gebeydi. Sadece sosyal-idarî bir devrim değil bu, sosyal bir devrimdir! Millî duygular, millî faaliyetler belki sonradan, o da üçüncü, belki dördüncü, hattâ beşinci derecede bir önem taşıyabilirler ancak. Bugünse asla! Bugün sosyalizm denen o mucize makinenin ko-

caman tekerlekleri yerinden kalktı ve yuvarlanıyor, yuvarlanıyor, yuvarlanıyor; geçtiği her yerde sizin milliyetçilerinizin millî dedikleri o çiçekler, ne kadar güzel ve güzide olurlarsa olsun, bu tekerleklerin altında kalıp ezileceklerdir.”

Bu ve buna benziyen lâkırdılar elbette ki bana, benim duygularıma dokunuyorlardı. Fakat bu lâkırdıların üzerinden sadece atlayıp geçebilir miydim? Hayır! Son yüz, yüzelli yıl içinde yerli halk tarafından yaşanan ve köyle iktisadî bir bağıntıda bulunan tek bir şehir yoktu Kırım’da. Bahçesaray gibi vaktiyle ünlü bir şehir en geri ve acıklı bir kasaba durumuna düşmüştü. Edebiyatımız yoktu. Bize, bizim ruhumuza ve duygularımıza yakın, okurken anlayabileceğimiz tek bir yazarımız, tek bir eserimiz yoktu. Yurdun üç nesil önceki incanlarının hayatlarını tanıyıp öğrenmemiz için Rus veya Lehistan kilise kaynaklarına, papazların yazdıkları yazılara başvurmak gerekiyordu. Yurdun yarıdan fazlası boşalmıştı. Geride kalanların çoğu işinden gücünden kurtuluunca camide veya evinde sediri üstünde oturarak gözlerini ağartıp başını seccadesine vurmaktan ve tesbih çekmekten başka bir şey bilmiyor, bir şeyle ilgilenmiyorlardı. İşte millî faaliyetlerimiz bunlara dayanacaktı.

İlk fırsatta Kırım'dan çıkmağa karar verdim. Bu fırsat da umduğumdan daha tez geldi. Kefe'den iki Nisan günü ayrıldık. Ancak Kırım'ın kıyıları gözden kaybolunca vapurdaki insanlara bakabildim. Ruslar, Ruslar... Siz bu insanları tasavvur edemezsiniz!

Evet, içindeki pisliği dışarıya atıyordu Rusya. Onlara bakarken sosyalizm değil, bütün hayat kararıyordu gözlerimde. Fakat vapur Kırım'dan uzaklaştıkça yavaş yavaş yatışıyordum. Rusya her zaman böyle değil miydi ki! Elbette böyleydi.

Köstence'de üç gün üç gece kaldıktan sonra vapurun İstanbul'a gitmeyeceğini, boşaltılarak tekrar Kırım'a döneceğini öğrendik. Birçok genç subaylar, bolşeviklerle savaşa devam etmek umuduyla Romanya'dan Polonya'ya geçiyorlardı.

Dr. Levin-Zagorski'yi düşünerek ben de onlara katıldım. Fakat Polonya'da yarı aç ve bakımsız, giyimim perişan, ruhça da, bedence de hayli yıpranmış vardım. Bu halimle Dr. Levin-Zagorski'nin yanına sığınamazdım. Zaten Kırım'dayken verdiği Varşova adresinde kendisini bulabileceğimden de pek emin değildim. Kendi başıma yaşamağa mecburdum. Kendi gücümle, kendi ellerim ve tırnaklarımla hayat yolunu ken-

dim açıp yürümem ve yaşamam gerekiyordu.

Krakov'da yerleştım. İşçi, manav, garson... her türlü iş yapıyor, çalıştığıma, ekmeğimi kendi ellerimle kazanabildiğime sonsuz bir sevinç ve gurur duyuyordum.

Polonya'ya geldiğimden ancak dört yıl sonra, Dr. Levin-Zagorski'nin Varşova adresine ilk mektubumu yazdım. Hemen cevap verdi. Beni kendi yanına çağırıyordu. Kısa bir tereddütten sonra gitmeğe karar verdim.

Beni sevinçle karşıladı Dr. Levin-Zagorski. Oğlu Varşova Üniversitesinde okuyordu. Kendisi sanayi ve ticaret bakanlığında yüksek bir mevkideydi. Zengin bir hayat yaşıyordu. Varşova'da kalmamı, evinin de buna müsait olduğunu söylediye de, birkaç gün sonra Krakov'a döndüm. Fakat döndüğüm günden iki hafta geçmeden Dr. Levin-Zagorski bir mektupla beni tekrar Varşova'ya çağırdı. Gittim. Bu defa Çek hükûmetinin teşvikiyle Rus muhacirleri için Prag üniversitesinde fakülteler açıldığını ve istersem dostları sayesinde Prag'a gidip üniversiteye girmeme yardımda bulunabileceğini bildirdi. İnsiyakî bir davranışla: "İyi ama ben Rus değilim," dediğim zaman iki elini omuzlarıma koyarak gülmüştü:

— Biliyorum, fakat burs Rus tabiiyetinde

olan herkes içindir. Bundan faydalanmanızda ben bir mahzur görmüyorum. Çekingenliğiniz de tamamen yersiz. Öğreniminizi tamamlayın önce. Tamamladıktan sonra Ruslara ayrılmış parayla edindiğiniz bu öğreniminizi istediğiniz yerde ve istediğiniz gibi kullanın, diyordu.

Haklıydı Dr. Levin-Zagorski. Fazla tereddüt etmeksizin üniversiteye girdim.

Burası benim için yeni bir dünyaydı. Daha ilk günlerimde fakülte koridorlarında kendimi herkesten küçük hissettim. Sadece asılsız bir üyuygu değildi bu. Şimdi, ancak şimdi Petersburg'dayken de öteki üniversite arkadaşlarımla her bakımdan benden daha üstün olduklarını, yalnız üniversite öğrenimine değil, hayata da benden çok daha hazırlıklı olduklarının farkına varıyordum. Komünizm... Sosyal problemler... Hümanizma... Devlet ve istismar... Kapital... Kant... Marks... Onlarla bu konular üzerinde tartışamıyor değildim, fakat bu kelimeler, bu kelimelerin anlamı onlara daha yakındı. Benimse çalışmam gerekiyordu. Terlemem, dövünmem, çabalamam, saatler, geceler boyunca aşız, uykusuz oturup çalışmam gerekiyordu. Hattâ koca koca sayfaları papağan gibi oturup ezberlemem gerekiyordu. Onlarsa bu kelimelerle doğmuşlardı âdeta. Sadece bu kelimelerin anlamı değil, bu kelimelerin ruhu da onların içindey-

di; çocukluklarında oynadıkları, sevdikleri ve ya sevmedikleri, fakat yakından tanıyıp alıştıkları birer oyuncaktı onlar için sanki. Bu duygu beni daha çok çalışmağa sürüklüyordu.

Üniversiteyi iyi, arkadaşlarımdan çok daha iyi bir sonuçla tamamladım. Ama mutlu değildim. Üniversite eğitimimden sonra hayattan kopukluğumu öncesinden daha büyük bir güçle hissediyordum. Sokaklarda, parklarda yalnız başıma dolaşırken Prag'a, Praglılara bakarak içimden kendi kendime konuşuyordum:

“— Onlar da uzun yıllar esarette yaşadılar, biz de. Onlar ve biz...” İşte o zaman gözlerim doluyordu, acı bir yumru içimden çıkıp boğazıma tıkanıyordu. Çevremden kaçıp odama kapanıyor ve gene kalbimin en derin bir yerinde dünyaya en az bir yüz yıl geç geldiğimi hissederek, bu hisle duyduğum azap ve işkence içinde kitaplara da, öğrenimime de, kendime de lânet ediyordum âdeta. Şimdi, ancak şimdi babamın çıplak kuvvete dayanan milliyetçiliğini arılıyor ve takdir ediyordum. Parlak idealler sadece kitap sayfalarında kalıyordu. Millî faaliyetlerde de, sosyal ve iktisadî inkılâplarda da geçerağçe çiğ kuvvetti. Evet kuvvet...

Odama kapanıyor, uzun uzun Kırım'ı, Gurfu'ü düşünüyordum. Sonra Veli gelip duruyordu gözlerimin önüne. Pencerenin dibinde otur-

muş, kolu omuzbaşına kadar ak ve kanlı çarşafı içinde Veli. İçimde bir ses gene de: "Gerçekçe sadece kuvvettir," diye tekrarlayıp duruyordu. Fakat ben zayıftım. Günler, haftalar geçtikçe daha da zayıflıyordum. Geceleri korkunç rüyalar görüyordum. Bir gece rüyamda denizde boğulduğumu gördüm. Sulara gömülmüştüm. Fakat Gurzuf'un evleri, bayırdaki beyaz camisi gözlerimin önündeydi. Bağırımıyordum. Bağırarak istemiyordum da. Soluğumu tutmuş, batıyordum; battıkça batmak istiyordum. Derine, suların dibine, suların en derin, geri çıkamıyacağım bir yerine. Kollarımda, ayaklarımda güç kesilmişti, fakat gözlerim açıktı, Gurzuf'un evleri, bayırdaki beyaz camisi hâlâ gözerimin önündeydi ve batarken derine, Gurzuf'un evlerine, bayırdaki beyaz camisine bakan gözlerimin karardığını, ciğerlerimin kana büründüğünü duyuyordum.

Uyandığımda kulaklarımda bir uğultu vardı. Ağlıyordum. Acı acı. Hâlâ suların dibindeydim sanki ve Gurzuf'a bakarken ölmek istiyordum. Ama ölmek... Korkak mıydım acaba? Bilmiyorum, kendi canımı kendi elimle almağı aklımın kenarından bile geçirmiyordum.

Ertesi günü kendimi meyhanede buldum. Ve o günden sonra her gün. Günler geçtikçe benim için biricik kurtuluş içki oluyordu. Odam-

dan kovulmuştum. Ama bunun önemi yoktu. Sık sık karakol bodrumlarında geceliyordum.

Son iki yıl içinde hayatım hep böyle geçti. Sonra birdenbire içimde hayata, insanca hayata bir özlem uyandığını duydum. İçkiden vazgeçmiş değildim, fakat ayık dakikalarımda hayat, güzel, tatlı, hoş hayat gözlerimin önünde canlanıyordu. Hele sabahları sokakta duruyor, sırtımı binaların duvarlarına dayayıp kaldırımlarda koşuşup oynayan çocuklara bakıyor, onların yanına varıp onlarla beraberce oynayasım ve sevinesim geliyordu. Fakat kendilerini ürkütmemek için ancak uzaktan seyredebiliyordum. Gene de onlara bakarken kalbimin en derin bir yerinde hayattan büsbütün kopmadığımı hissederek ve gözlerimi kapatıp uzak Kırım'ı, Gurzuf'u görürdüm.

Evet, orda. Dedemin, babamın kemikleri gömülü toprakta. Yalnız orda. Doğduğum topraklarda. Oranın göğü altında. Oranın insanları arasında hayat bütün sıcaklığıyla beni bekliyordu sanki.

...Ve işte, iki gün önce yılbaşı gecesi herkes mutlu, herkes şen ve mesut, yeni yılı karşılarırlarken ben aç ve donuk, Sovyet elçiliğinin taş merdivenler üstünde durdum.

Ruslar nezaketle karşıladılar beni ve bir

kaç gün sonra Kırım'a dönebileceğimi bildirdiler. Yarın tekrar oraya gidiyorum. Mektubumu da inşallah yarın tamamlarım. Yazılacak birçok şeyler daha vardı. Ama yarın... Bugün çok, çok yorgunum.

DÖNÜŞTEN SONRA

Akşamları hayvanların köye sarktığı bayır -daki yolun ucunda durduğum zaman güneş henüz yaylânın gerisinde batmıştı ve gece yağ -murlu olacaktı galiba ki, Tübya kırları üstünden esen ilik ve rutubetli rüzgâr, Memiş'in deresi yanından sağa sapıp kasabaya doğru uzayan geniş toprak yolun sırtındaki karları eritiyordu. Yolun kenarındaki eski, kocaman ceviz ağacı kararmıştı; yolun solundaki bağın üzüm kütükleri de kararmışlardı ve akşam, rutubetli, yorgun akşam yeryüzüne çökerken etraf derin ve garip bir sessizliğe bürünüyordu. Yalnız dere ağlıyordu aşağıda, yalnız rüzgâr hışırdıyordu çökük duvar taşları arasında, uzakta Tübya'yla Salkın dere arasındaki bayırlarda evler karar karara gözden kaybolurlarken arada bir, bir evin penceresinde ürkek bir ışık yanıp sönüyordu.

Önce de, yıllar öncesi de buralara akşamlar çökerken etraf böylesine derin ve garip bir sessizliğe bürünüyordu. Önce de, yıllar öncesi de buranın tozlu topraklı yolları üstünden, çimenlerin yeşili üstünden günler, haftalar, yıllar bir dolap beygiri gibi hep öyle sessizce gelip

geçiyorlardı. Önce de, yıllar öncesi de sevgiyle, sonsuz bir ihtirasla ben ona dönerken burada, akşamları hayvanların köye sarktığı bayırdaki yolun ucunda durduğum zaman sevgim ve aşkım onun yürekler acısı sessizliğiyle kırılıyordu içimde. Ama yıllar öncesi aşağıda bir atın taşlı yolda kırılan sükunleri duyuluyordu; yolun solunda, yoldan bir üç yüz adım kadar uzaktaki bağın içinde, çevresi alçak taş duvarla çevrili, iki selvi ağacının arasında bulunan Sofu Cemil'in evi önündeki kulübeye bağlı köpeğin havlaması da duyuluyordu ve sessizlikler içinden bana kadar ulaşan atın sükunleriyle, kulübeye bağlı köpeğin havlamasıyla ılıcak bir umut uyanıyordu içimde ve bu umutla yüreğim şimdi üstünde durduğum bu toprakla yoğrulmuş olduktan sonra onun mavi göğünden bir parça koparıp gidebileceğimi, çadırımı her yerde kurup her yerde yaşayabileceğimi hissediyordum.

Ama bu akşam başkaydı o. Göğü bozbulanıktı. Bağları, yolları terkedilmişti; köpek de havlamıyordu orada. Köpek belki yaşarmıştı, belki de ölmüştü ama ölmediyse de havlıyamazdı, çünkü yolun solunda, yoldan bir üç yüz adım kadar uzaktaki bağın içinde, eskiden iki selvi ağacının arasında bulunan Sofu Cemil'in evi şimdi yoktu. Selviler de yoktu. Bağın kararmış üzüm kütükleri arasında sadece bir taş yığını

duruyordu. Ev olmıyan yerde insan da olamazdı tabii, insanın yaşamadığı yerde ise köpek de yaşıyamazdı elbet.

Bayırı indim. Sulusepken kar yağıyordu. Çıt yoktu. Hava gittikçe kararıyordu. Yolun solunda, yoldan bir üç yüz adım kadar uzakta, eskiden Sofu Cemil'in evi bulunan yerde, taş yığını karanlıklara bürünmüştü artık. Ağır ağır yürürken ceviz ağacının yanında durdum. Gözlerim yerde, kımıldamadan ne zamana kadar durduğunu bilmiyorum, yolun solunda, yoldan bir üç yüz adım kadar uzakta bir şey göreceğim umuyla başım kaldırdım. Göremedim bir şey. Göremeyince tekrar yürüdüm.

Düşünmüyordum Veli'yi. Gurzuf'u da düşünmüyordum. Çünkü artık Gurzuf'un yolundaydım ve bundan kaçmıyacağımı iyice biliyordum. Ve sevecektim onu her şeyiyle: solgun ışıklarıyla, efsanevi kobalarıyla, yosunlu duvar taşlarıyla, cepkenli, dişleri kararmış babalarıyla, boyasız, süssüz, kocalarına sadık zavallı gelinleriyle; her şeyiyle sevecektim onu, çünkü buralarda Gurzufun ruhu saklıydı, Gurzuf'un canıysa benim de canımdı.

Başım önüme inik, gözlerim yerde, Gurzuf'a inen yola bakıyordum ve yola bakarken solda, yolu üzüm bağından ayıran duvar taşları arasında hışırdayan rüzgârla bir ses:

“— Haklısın! Gurzuf’un canı senin de canın!” diye fısıldıyordu sanki. Ses hafif bir sestti, ama öylesine yakın, öylesine ılık, öylesine candan... Bir an orda birinin gizlendiğini sandım ve duvardan yana üç adım atarak durdum.

— Veli! diye bağırasım geldi.

Ama ses, öncesinden daha hafif, ama gene de yakın, gene de candan:

— Yürü! dedi.

Yürüdüm. Yürüdükçe karanlığın içinden biri gelip benimle, benim yanıbaşında yürüdüğünü hissediyordum. Yürüdükçe kollarımın, ayaklarımın, göğsümün güçlendiğini hissediyordum. Yürüdükçe vücudumun sevgi ve ihtirasla Gurzufa bağlandığını hissediyordum. Düşünmüyordum Veli’yi. Ölümü de düşünmüyordum. Adımlarımı sağlam sağlam atıyordum, yerlere sağlam sağlam basıyordum ve Gurzuf’a yaklaştıkça karanlığın ötesinde Gurzuf’un güteryüzlü kızlarının bayırdaki cami avlusunda koşuşup oynadıklarını görür gibi oluyordum.

Bayırdaki bağın kıyısında içerisinde doğduğum eve doğru yükselen yolun ucunda durduğum zaman içimdeki sevinç ve mutluluk daha da artmıştı, çünkü karşıdaki evin ikinci katındaki odalarının birinde ışık yanıyordu. Işık zayıf bir ışıktı, pencere camını henüz aydınlatabiliyordu, ama gene de ışıktı ve bunca yıllar son-

ra burada hayatın tamamen sönüp tükenmediğini gösteriyordu.

Uzandım, iki elimde demir kapıyı tuttum. Kapı, eskiden olduğu gibi, açıldı. Girdim. Yolum ucunda bir müddet durup eve, karanlığın içinde uyuyan bağa, solda, evi komşunun evinden ayıran oldukça yüksek duvara baktım. Çıt yoktu. Ağır ağır eve doğru yürürken bahçe duvarı dibindeki karınca yuvalarının yanında, üzüm bağının kütükleri arasında saklı kalmış çocukluğumun gölgesini görür gibi oluyordum. Arada bir çocukluğumun gölgesinin ayağa kalkıp yanıma gelmesini, yüzüme bakarak gözlerimi ve gönlümü serinletmesini, sonra elimden tutup yanımda hoplıya zıplıya beni o eve götürmesini de arzulamıyor değildim, ama gelmiyordu; gelemezdi de, çünkü artık yaşlanmış bir adamdım ben, saçlarıma kır düşmüştü, en mutlu dakikalarım da bile gözlerimdeki ışıklar eskisi gibi parlamıyordu artık, sık sık yoruluyordum ve çocukluğumun gölgesi için can sıkıcı, usandırıcı bir adamdım muhakkak. Hoş, ben de onu eskisi kadar özlemiyordum artık. Gözlerimi saran uyku çocukluğumun gölgesinden çok daha önemliydi şu anda benim için.

Adımlarımı açarak eve yaklaştım. Tıs gelmiyordu içerden. Ne bir hayvan homurtusu, ne bir öksürük; ama yukarda odaların birinde ışık

hâlâ yanıyordu. Bağırarak, bağırarak evden birini çağırarak istedim, ama nedense, bağırmadım. Biraz ürkek, biraz da heyecanlı, sessizliği bozmaksızın merdivenleri çıkıp sofada durdum.

İçerisinde dedemin öldüğü odanın penceresindeydi ışık. Işığın başka odada değil de orda yandığına sevinliyordum, ama gene de korkuya benzeyen bir his vardı içimde. Odadakileri rahatsız etmeyi istemiyordum herhalde. Ama... Gözlerim odanın aydınlanmış penceresinde, kısa bir müddet tereddüt ettikten sonra pencereye yaklaşarak camı vurdum. Işık birdenbire kısıldı. Sofa karardı. İçimden hafif bir titreme geçti. Gelmeseydim keşke!.. Etrafı dinledim. İçerden ürkek ve fısıltılı sesler geliyordu. Bekledim. Ama kapı açılmadı. Pencere camını tekrar tıkırdatıp tıkırdatmamamın gerektiğini kestiremiyor, bekliyordum yalnız. Neden sonra ışık tekrar yandı, kapı gıcırdayarak açıldı ve eşikte uzunca boyulu, sırtında bir kürk, başı açık, bir adam durdu. Adımımı adamdan yana atmıştım ki, birden içeri çekildi.

— Bir dakika!.. Bağışlayın. Sizi rahatsız ettim galiba.

Durdu adam. Titriyordu.

— Bağışlayın.

Kopuk kopuk konuştu:

— Estağfurullah. Buralısınız.. Yerlisiniz her-

halde.

— Evet efendim, dedim.

— Kusura hakmayın... Vakit biraz geç de... Çocuklar uyuyorlar da. Ben sizi... Bağışlayın. Buyurunuz içeriye. Kızıлтаşlısınız galiba? Oraya mı gidiyorsunuz?

— Hayır. Gurzuf'lu. Alimcanlardan.

— Alimcanlardan mı?

— Evet. Ben Niyazi. Onsekiz yıl oluyor buradan ayrılmış. Amcalarım karşıya Ak Toprağa geçmişlardı. Ben de...

Lâfımı tamamlamağa vakit kalmadan adam hemen geri çekildi. Kapıyı da kapatıyordu ki, tuttum. Kapı arasından konuştuk..

-- Hatırlayamadınız mı?

— Hayır, dedi adam

--- Ama...

— Bağışlayın. Sizi tanımıyorum. Akraba da değiliz.

-- Olmıyabiliiriz. Ama...

-- Rica ederim. Çocuklar uyuyor.

Kapı kapandı. Sofada yalnız kaldım. Işık dönmüştü. Gurzuf karanlıklar içindeydi. Ben karanlıklar içindeydim. Odadan çıkar diye adamı bekledim, ama çıkmadı.

Bende o geceden kalmış hâtıra şimdi bir rüya gibi geliyor bana. Sofada duruyordum. Çok yorgundum. Gurzuf'ta mı bulunuyordum, başka

bir yerde mi, pek farkında değildim. Durup karanlığa bakarken hâfızamı yokladım. Memiş'in bayırı... Kasabaya inen yol... Yolun kenarındaki ceviz ağacı... Sessizlik... Aşağıda demir parmaklıklı kapı ve bu evin üst katında yanan ışık... Burası Gurzuf'tu. Benim hayatım bu evde başlamıştı. Ama adam, ama Gurzuf'un o adamı?

Dua mı etmek gerekiyordu, yoksa rakı içmek miydi en iyisi? Bilmiyordum. Küçük valizimin içinde saklı şişeyi daha Akmesçit'teyken boşaltmışım. Rakı içemezdim. Döndüm. Sofada, öteki odaların birine doğru yürüyerek kapıya zorlu bir tekme indirdim. Kapı gürültüyle açıldı ve ben içeriye girdim. Karanlıkta bir müddet kımıldamadan durduktan sonra kibrit yaktım, çevreme göz gezdirdim. Oda boştu. Zemin, duvarlar tamtakırdı. Küf kokuyordu oda. Kimbilir ne zamandanberi insan girmemişti bu raya.

Hâlâ odanın orta yerinde duruyordum. Dudaklarım sımsıkıydı. İçim kaynıyordu âdeta. Adamdan yediğim darbe beni sertleştirmişti. Ah rakı! Ah rakı!.. İşkenceye, karanlığa, sessizliğe, ilgisizliğe ne kadar da katlanamıyan bir adammışım meğer!

Yere oturdum... Sonra uzandım. Eski, yıpranmış paltomun yakasını enseme kaldırdım. Başımı küçük valize dayadım.

**«İnle kaval dertlerimi sen sustur
Dertli kaval gönlüm gibi inle dur...»**

Benim duamdı bu. Türkü söylerken çevremden, beni saran bütün üzüntülerden koptuğumu, kendimin Tanrı'ya yakın olduğumu hissediyordum. Evet, türküler; şen, acıklı, mutlu, bütün türküler belki de bir çeşit duadır insan için. Rakı içemediğim, dua edemediğim ânlarda gönlümü onlarla susturuyordum.

Sonra uyudum. Sağlam, taş katısı bir uyku uyudum. Uyandığımda oda güneş ışığıyla doluydu. Kalktım. Gözlerimi uğuştura uğuştura sofaya çıktım. Hava soğuktu. Yerler donuktu. Berak güneş Ayıdağ'ın üzerindeydi; denizi, Gurzuf'un karlı damlarını gözkamaştırıcı bir parlaklıkla parlatmıştı. Güzeldi Gurzuf. Yıllar öncesi gibi güzeldi, ama onun güzelliği bende, gene de eskiden olduğu gibi, sevinç ve heyecan uyanırmıyordu hiç. Çünkü ben onun güzelliğini görmeden önce insanların görüyordum, insanların görünce de onun her şeyini unutup inatla içime gömülerek susuyordum.

Kasabaya indim. Rastladığım insanların çoğunu tanıımıyordum. Onlar da beni tanıımıyorlardı, çünkü hayli zayıflamıştım, yorgundum, sakalım uzamıştı, yaşımdan çok daha yaşlı görünüyordum muhakkak.

Yol donuktu. Sirtını buz kaplamıştı. Başım önüme eğik, arada bir tuvar taşlarını tutarak yürüyordum. Yolun ancak bayırdaki camiye yükselen dirseğine varınca, başımı göğsümden kaldırıp camiye baktım ve o anda da belkemiğimden soğuk bir titreme geçti. Birdenbire duvar taşlarını yakaladım. Cami ordaydı, fakat minaresinin üst yarısı yoktu. Soğuk, donuk, âdeta hissiz, durup orada camiye ne kadar baktığımı bilmiyorum, gözlerimi çevremde gezdirdiğim zaman Gurzuf'un çirkin bir yer olduğunu tâ içimde, damarlarımda hissettim. Fakat Gurzuf'tan kaçmayı düşünmüyordum. Hem nereye?

Yürüdüm. Bayırdaki küçük meydana devrilmiş minare taşları arasından geçerken camiye bakmıyor, bakamıyordum. Buradan yol Soğuksu kıyılarındaki yosunlu, sayısız baştaşları bir yana sarkık, Gurzuf mezarlığına kadar iniyordu. Korkudan sonra içimin güçlendiğini, kollarıma, ayaklarıma bir çeviklik geldiğini hissediyordum. Dönüp camiye kısa bir bakış attıktan sonra iri ve sağlam adımlarla yürüdüm.

Mezarlığa gidiyordum. Fakat Soğuksu yoluna inince nedense mezarlığı unutup solda, oldukça yüksek ve sarp bayırın üstünde bulunan Gurzuf mektebinin taş merdivenlerini çıkmağa başladım. Mektebin demir parmaklıklarla çevrili avlusundan çocukların şen sesleri, bağırışma-

ları geliyordu. Merdivenleri çıkınca alnımda birikmiş terleri sildim ve avluda koşuşan çocukların arasından geçip mektep binasına girdim. Koridorda rastladığım ilk genç öğretmenden müdürün odasını sordum. Garip bir görünüşüm vardı galiba ki, genç öğretmen bir müddet şaşkın gözlerle yüzüme bakıp durduktan sonra, önde ben arkada, müdürün odasına doğru yürüdük.

Müdürü odasında bulduk. Yaşı hayli ilerlemiş, Nuri efendi adında bir adamdı. Tanımıyordum kendisini. Fakat genç öğretmen odadan çıkınca ayağa kalktı, soluk yüzü tatlı tebessümler içinde, bana doğru ilerlerken elini ileriye doğru uzattı, adımı sordu.

— Niyazi, dedim.

— Buralı mısınız?

— Evet. Alimcanlardan, dedim.

Yüzündeki tatlı tebessümler hemen silindi, eliyle iskemlede bir yer göstererek kapıya doğru yürüdü.

— Bir dakika...

Dışarıda zil çalıyordu. Koridora çıkmadan önce Nuri efendi tekrar benden yana dönerek:

— Bir dakika, dedi tekrar. Bekleyin...

Çıktı. Gözlerimi odada, odanın duvarlarında gezdirdim. Orta yerde büyükçe bir masa vardı; masanın üzerinde birkaç kitap, birkaç def-

ter, karşı duvarda Lenin'in portresi. Oda temiz ve ılıktı. Gözlerimi Lenin'in portresine dikmiş bakarken müdür geri döndü. Yüzü ciddiydi. Biraz asıktı. Çatık kaşları altından yüzüme kısa bir bakış attıktan sonra cebinden anahtarlarını çıkarıp kapıyı kilitledi. Uzun bir müddet, sırtı benden yana dönük, kımıldamadan kapının yanında durdu. Bana bakmadığı halde gözlerinin yaşardığını, yüzünün derin bir ıstıraba büründüğünü görür gibi oluyordum.

Benden yana döndüğü zaman gülmeğe çalıştı, ama başaramadı. İskemlesine otururken ağır, tok bir sesle konuştu:

— Amcalarınız Türkiye'ye göçmüşlerdi savaktan önce.

— Evet, dedim.

— Siz de oradan mı geliyorsunuz?

— Hayır. Prag'dan.

— Petersburg'daydınız harbten önce.

— Evet. Harb beni Kırım'da buldu. Dörtbeş yıl Akmesçit'de yaşadım. Sonra da Avrupa'ya çıktım.

— Şimdi de geri döndünüz?

— Evet.

— Niçin?

Müdürün bu sorusu benim için beklenmedik bir soruydu. Cevap vermedim. O da cevabımı beklemiyordu galiba ki, ayağa kalktı, ba-

na sigara ikram ederken soğuk bir gülümsemey-
le güldü:

— Sizin babanızı ben yakından tanıyor-
dum. Amcalarınızı da. Ama, aradan uzun yıllar
geçti. Gurzuf gene aynı Gurzuf, fakat...

— Fakat?

Şüpheli, biraz da ürkek gözleriyle baktı yü-
züme.

— Hiç!.. Hiç!.. Biz kocadık demek istedim.

— Hayır. Gurzuflular üzerine konuşmak is-
tiyordunuz.

Nuri efendi ses çıkarmadı. Sadece başını
göğsüne eğdi, masada duran kitaplara uzun
uzun baktı, sonra yavaş bir sesle, yüzüme bak-
madan konuştu:

— Siz tehlikeli bir zamanda döndünüz kı-
rım.

— Biliyorum, dedim.

— Biliyor musunuz?

— Önce Prag'da Sovyet eliçiliğinde, sonra
da Akmeşcit G.P.U. sunda memlekette serbest
bir hayat yaşayabileceğimi temin ettiler...

Birden ayağa fırladı. Kısık gözleriyle dos-
doğru gözlerimin içine baktı. Bana korkunç, be-
nim için çirkin ve iğrenç bir soru soracağını his-
sediyordum. Ama sormadı. Dudakları hâlâ kı-
sılıydı. İçindeki acılık şimdi yüzüne vuruyordu.
Benden şüphelendiğini, bana güvenmediğini,

Gurzuf'a O.G.P.U. tarafından gönderildiğimi sandığımı ve benimle fazla konuşmak istemediğini iyice anlıyordum. Ama niçin? Babamı, amcalarımı tanıyan bir kimse değil miydi? Gurzuf'ta doğmuş, ömrünün yetmiş yılını Gurzuf'ta yaşamış bir adam değil miydi karşımda duran bu adam?

Yüzü silik, gözleri ürkek, dudakları kupkuru, ayaküstü duruyordu müdür. Birdenbire onun tasasını da, kendi tasamı da unutarak babama dair bir sevgi ve merak uyandı içimde. Sor-dum:

— Siz babamı yakından tanıyor muydunuz?

Müdür gözlerini benden saklayarak çabuk çabuk konuştu:

— Hayır, hayır!.. Öyle uzaktan. Hem kırk yıl önceydi... Belki daha fazla. Amcalarınızı da tanımıyorum, dedi.

Yaa; Gurzuf eski Gurzuf'tu, ama insanları...

Ayağa kalktım. Bakmıyordu artık müdür bana. Alnında ter dizileri vardı.

— Sizden bir ricada bulunmak istiyorum, dedim.

— Buyurunuz, dedi yavaş, boğuk bir sesle.

— Mektebinizde benim için bir iş bulunursa eğer... Üniversiteyi Prag'da tamamladım. Fakat öğretmene ihtiyacınız yoksa her türlü iş de

olur. Bekçi... süpürücü...

— Maalesef. Mektep Reyon Maarif Komiserliğine bağlı. Parti üyesi misiniz?

Müdürün sorusuna cevap vermeksizin odadan çıktım.

Uzun koridorda yürürken sağ yandaki sınıflardan öğrencilerin cıvıltıları, öğretmenlerin sesleri duyuluyordu, ama dinlemiyordum onları; içimde bir ses: "Gurzuf aynı Gurzuf, ama insanları?.." diye tekrarlayıp duruyordu.

Merdivenleri indim. Sokak boştu, sessizdi; yalnız solda, Soğuksu kıyılarından denizin sonsuz uğultusu geliyordu. Sağda, Tübya kırları tarafında mezarlık, solda, Ceneviz kalesi tarafında Gurzuf'un iskelesi vardı. Ne yöne gideceğimi bilemiyordum. Bir müddet tereddüt ettikten sonra iskeleye doğru yürüdüm. Ağır ağır yürüyordum ve ilerledikçe bu yolun babamın, dedemin olduğu gibi gibi, benim de kaderimin yolu olduğunu hissediyordum.

Ancak çarşıya yaklaştığım zaman başımı kaldırıp çevreme baktım. Dükkânlar kapalıydı. Görünürde kimseler yoktu. Eski kasabın önünde zayıf bir köpek kıvrılmış yatıyordu. Karakol'un önündeki meydanda Rus askerleri duruyorlardı. Karakol'a meşin ceketli, bellerinde tabancaları, parti üyeleri girip çıkıyorlardı. Arada bir meydana Yalta'dan yana hızla bir kamyon

gelip giriyordú. Bir müddet meydanda kaldıktar, sonra kamyonu askerler doluşuyor, sonra gene Yalta yoluna yöneliyordu.

Askerlere baka baka köpege yaklaştım, sırtını okşadım. Başını kaldırdı hayvan, yüzüme üzgün üzgün baktı, sonra gene büzüldü, başını ayakları arasına gömdü. Soğukta tir tir titriyordu. Yürüdüm. Karakol'un yanından geçip iskeleye inen taş merdivenlerin üstünde durdum.

Adalarla Soğuksu'nun arasından esen rüzgâr denizin yüzündeki ak yeleli dalgaları kıyıya kovalayıp kimsesiz iskelenin altında acı bir feryatla uluyordu. Görünürde kimseler yoktu. Gökyüzü bozbulanıktı. Hava gittikçe kararıyordu. Havada soğuk, sürekli bir sessizlik vardı. Yalnız deniz uğulduyordu. Merdivenlere oturarak denize, ufuklara baktım. Kar yağacağa benziyordu. Ve yağdı. Ceneviz kalesi, Soğuksu, Adalar, aşağıda avlu duvarları, küçük kıyıya inen evler, iskele karlar içinde kayboldular. Taş merdivenlere iri, iri lâpa lâpa karlar düşüyor, hemen eriyorlardı.

Dalmış, merdivenlere düşen karlara bakarken hemen arkamda bir inilti duydum ve başımı çevirdim. Arkada oturduğum yerden beş adım kadar uzakta, demincek kasabın önünde gördüğüm köpek duruyordu. Sırsıklamdı. Titri-

yordu. Karların içinden ısrarla bana bakıyordu. Ben mi ona, o mu bana daha çok acıyordu, bilmiyorum. Kolumu uzatarak yanıma çağırdım :

— Gel!.. Gel yanıma!..

Köpek kımıldamadı.

— Korkma, incitmiyeceğim seni. Gel haydi!

Orda durmuş bana bakıyordu hep.

— Güvenmiyorsun ha?..

— ...

— Hoş, gelme öyleyse. Gereğin de yok. Git... Kasabın yanına git!

İskeleden yana döndüm. Rüzgâr hafiflemişti. Deniz sâkinleşmiş gibiydi, fakat kar sıklaşmıştı. Havayı kar lâpaları dolduruyordu. Gene de köpek inledi. Başımı çevirdiğim zaman hayvanı yanibaşımda gördüm ve güldüm. Zayıftı. Kulakları düşüktü. Titriyordu. Üzgün üzgün bakıyordu yüzüme. Ama öylesine yakın, öylesine candan bir bakışı vardı ki, konuşmak, konuşup bana için dökmek istiyordu âdeta. Köpeğe bakarak :

— Konuş, dedim. Konuş bakalım...

— ...

— Seni de mi kovdular?

— ...

— Açsın ha? Açsın tabii. Ama bir şeyim

yok ki vereyim sana. Gel, az daha yakına gel...
İşte öyle. Eee?

— ...

— Susuyorsun ha! Neden öyle üzgün üzgün bakıyorsun yüzüme? Hayata, insanlara mı kırgınsın? Ben kırgınım, ama sen... Sen niçin kırgın olacaksın? Git, etrafı yokla, öteki köpeklerle katıl. Ha? İstemiyor musun? Âlâ. Otur öyleyse. Otur. Üşüyor musun?

— ...

— Üşüyorsun tabii. Ama sana... Bilir misin ne? Belki senin sevgiye ihtiyacın vardır? Bak bunu senden esirgiyemem. Ee, nasıl?

— ...

— Bakma öyle dik dik yüzüme, az bir şey değil bu. Sevgi nedir bilir misin? Aaa, bilmiyorsundur. Senin köpeksi sevgin benim karnımı doyurmaz deme ha! Sevgi öyle bir şeydir ki.. Nasıl anlatayım ya sana? Yok! Anlatamıyorum ki. Sevgi sevgidir. Anladın mı? Sevgi bölünmez, parçalanmaz bir şeydir. Bir tek sevgi var. Aa, nasıl, anladın mı? **Versteist du mich? Panimayeş ti tii menya?** Bir tek sevgi! İnsan da, Tanrı da onunla sevilir. Köpek de! Bak hele, ne güzelsin köpecik! Bilir misin ne? Yalta'ya gidecektim, ama sanmam ki vapur bugün gelsin buraya. Fırtına var... Belki yarın.

Köpek yanibaşımda oturmuş, yüzüme ba-

karken kuyruğunu sallıyordu şimdi. Az daha oturasım, köpekle konuşasım geldi, ama kar örtmüştü, ayaklarım donuyordu.

Gitmek gerekiyordu. Köpekle vedalaştım, sırtını okşadım, ayağa kalktım, gidiyordum ki, köpek başını kaldırdı ve kuyruğunu kıvançla, öncesinden daha büyük bir coşkununla sallıyarak kopuk kopuk havladı. Güldüm.

— Âlâ. Belki yarın buluşuruz burada.

Gene de gülerек yürüdüm, fakat karakolun önündeki meydanı geçerken dönüp arkama baktığımda köpeği kendimden üç-beş adım kadar uzakta gördüm. Yavaş yavaş arkamdan geliyordu. Kasabın yanında benden ayrılacağını sandımsa da, ayrılmadı. Eve beraberce döndük.

Eve doğru yükselen yolun ucundaki demir parmaklıklı kapının yanında durduğum zaman kar da, rüzgâr da tamamen dinmiş, etraf derin bir sessizliğe bürünmüştü. Sabahleyin doğu'dan, Yayla'yla Ayıdağ'ının arasından esen rüzgâr bayırdaki bağın ve bahçenin karlarını süpürüp sekiz selvi dibince uzayan duvarın dibine yığmıştı. Yolun sırtı da karla örtülüydü ve oldukça derindi galiba ki, demir parmaklıklı kapıyı güçlükle açabildim.

Ev sessizdi, terkedilmişti sanki; belki gerçekten de terkedilmişti, çünkü karlı yolda da.

evin ahır önünde de ne hayvan, ne de bir insan izi görünüyordu. Köpek yan  mdaydı. Hâlâ titriyordu soğukta, ama iskelenin yanında olduğu gibi, yüzüme öylesine acıklı bakmıyordu artık. Eve yaklaştığımızı ve benimle sıcak bir yere gittiğini sezinlemiş olacaktı ki, arada bir kuyruğunu sallayıp şen şen havlıyordu. Kapıyı açıp da yola girince birden ileriye doğru atıldı, ama yan  mdan üç-beş adım uzaklaşmadan durdu ve yolun sırtını örten karlara bata çıka güçlükle tekrar yanıma döndü, k   st  durarak yüzüme baktı.

— Ne var? diye sordum gülerek.

Boynunu büktü, gene de o yalvarıcı, o köpeksi bakışıyla yüzüme bakarken havladı.

— Kucağıma mı alacağım seni? Köpek olduğunu unutma ha! Seviyorum seni, ama... Seviyorum işte! Hoşt!.. Gel haydi, atla bakayım!

Kucağıma aldım köpeği, paltomun altında tutarak eve doğru yürüdüm. Karlı yolu yavaş yavaş adımlarken bayırdaki ev, kariarla yüklü üzüm bağının kütükleri, sıcaklığını karnımın etlerinde hissettiğim köpek, her şey ve her yer hoş ve güzel geliyordu bana. Gerçekten de nereden geldiğini bilmediğim bir sevgi uyanmıştı içimde ve sabahleyin müdürün odasından asık bir suratla çıktığım için şimdi kendime i erliyor, yarın tekrar oraya gidip müdürden özür di-

lemeyi tasarlıyordum.

Eve varır varmaz köpeği kucağımdan bırakıverdim. Hayvan, burasını iyice biliyormuş gibi, havlıya havlıya merdivenlere doğru atıldı. Ben de yürüdüm, merdivenleri çıkıp sofada durdum. Sofadaki odaların kapıları ardına kadar açıktı. Şaşkın gözlerimle kapılara bir müddet bakıp durduktan sonra dün akşamleyin kendisiyle konuştuğum adamın kaldığı odaya doğru yürüdüm. Oda boştu. Öbür odalar da boştu. Fakat odaların, hele adamın kaldığı odanın bugün, belki birkaç saat önce boşaltıldığını sobanın yanında duran kuru ağaç parçalarından, sobanın önündeki tenekeye dökülü küllerden ve kapı yanında, belki bir kedi için, kalmış tepsideki süttten iyice anlıyordum. Köpek mutluydu. Bir odadan öbür odaya oşuyor, durmadan havlıyordu. Benim de mutlu olmamam için bir sebep yoktu ortada.

«— Önce ateşi yakayım; gelirlerse odayı sıcacık bulurlar,» diye düşünüdüm, ama nedense, bu düşüncemden hemen caydım. Kendileri burada yokken odada bulunmamın yakışık almıyacağını düşünerek çıktım. Sabahleyin içeride küçük valizimden başka bomboş bıraktığım odaya girdiğimde şaşkınlığım daha da arttı. Karşıda, duvar dibinde bir kerevet, orta yerde sac soba, sobanın yanında odun yığını vardı. Oda

iyice silinip süpürülmüştü, pencereler, raflar temizdi, zemin taze taze kokuyordu. Tekrar sofaya çıktım ve evde kendimden ve köpekten başka kimselerin bulunmadığına emin olunca geri döndüm, gene de yere, duvar dibindeki kerevete baktım. İçersinde kitaplarım saklı valiz kerevetin üzerinde duruyordu. Sobanın yanında bir bardak süt vardı. Dalmış bakarken odaya köpek girdi, kuyruğunu sallıya sallıya havladı, kerevete sıçradı.

— Ho ho!.. Olmaz öyle şey! Amma da iş? Praglı bir kokotun köpeği misin sen? İn, haydi! Burda âdet başka. Odaya aldığıma şükret. yoksa dışarda geceliyecektin. Atla bakayım!.. Ha? Atamam mı seni dışarıya? Âlâ. Dışarıya atmıyacağım, ama kerevette ben yatacağım, sen de sobanın yanında yatacaksın. Sobayı yakalım önce...

Köpek susuyordu.

Akşama yakın gene zorlu bir rüzgâr tutturdu. Yayla'nın üzerinden esiyordu rüzgâr. Ayıdağ, aşağıdaki Ceneviz kalesi, deniz kar kasırgası içinde gözden kaybolup gitmişlerdi. Rüzgâr acı acı uluyarak bahçedeki ve bayırdaki üzüm bağının karlarını evi komşunun evinden ayıran ve sekiz dizi selvinin dibince uzayan duvarın dibine yığıyordu. Selviler kâh birbirlerine yaklaşarak, kâh birbirlerinden uzaklaşarak

garip garip inliyorlardı. Demir parmaklıklı kapıya inen yol boştu. Görünürde kimseler yoktu. Etraf gittikçe kararıyordu. Ama içim rahattı.

Odaya girdim. Oda iyice kararmıştı artık. Orta yerde gürül gürül yanan sac sobanın kapısından taşan ışıklar odanın tavanında ve duvarlarında titreşiyorlardı. Yaklaşıp köpeğin yanında oturdum. Kimildamadı köpek; sadece yüzüme baktı. Mutlu mutlu.

«— Gurzuf'ta da yaşanır. Hoş ve mutlu,» diye düşündüm.

Sonra köpeğe baktım :

—Ne dersin? dedim.

Ses etmedi. Aynı durumda yatıyor, yalnız arada bir gözlerini kaldırıp yüzüme bakıyordu.

— Her yerde yaşanır. Gurzuf'ta da. Fakat nerde olursa olsun, hayatı sevmek, hayata bağlı olmak insan için şart. Ahlâkın temellerinden biri de, belki en önemlisi de hayata bağlılıktır.

Derken köpek kalktı, dört ayağı üstünde uzandı, esnedi, sonra dönerek ağır ağır yürüdü, sobadan ve benden üç-beş adım uzaklaştı, tekrar esniyerek yere yattı, ordan yüzüme baktı.

— Âlâ. Fazla canını sıkımyacağım bu lâflarla. Sütü içtin ya... Daha ne istiyorsun?

— ...

— Dur hele!

Küçük valizimde kitaplar arasında saklı kalmış bir parça bayat ekmekle et sucuğunu hatırlayarak ayağa kalktım. Bunu köpek de anlamış olacak ki, yanıma geldi. Valizi açtım. Kitapları bir bir elime alıp her birini gözden geçirirken yanımda köpek havladı. Hayvana baktım. Kıçüstü durmuş, ısrarla bana bakıyordu.

— Kuçu, kuçu!.. Beni de doyurmadı bunlar. En iyisi bunları bir yana atalım!

Ekmekle et sucuğunu kerevetin üzerine bıraktım ve valizi iki elimin arasına aldığım gibi gidip öbür odaya boşalttım.

— Yok! Fazla kitap yok!.. Gel, yiyelim!..

Dışarıda kasırga uluyordu. Bayırdaki karları yerden yere savuran acı rüzgâr artık iyice kararmış penecere camlarını kamçılıyordu. Kevette sırtüstü uzanmış yatıyor, tavanda titreşen ateşin sarımtrak ışıklarına bakıyordum. Köpek sobanın yanında kıvrılmış, uyuyordu. Köpek mutluydu. Ben de.

S O N

V A R L I K Y A Y I N L A R I

CUYUK ESERLER (8. * 10, ** 15, *** 20 lira)

- 1.** Gustave Flaubert: Madame Bovary
- 2.*** Dostoyevski : Ezilenler
- 5.** Homeros : Iliada
7. Alberto Moravia : Romalı Kadın
- 9.*** Cengiz Dağcı : Onlar da İnsandı
10. Stefan Zweig : Acımak
12. Luigi Pirandello : Gölge Adam
13. Orhan Veli : Bütün Şiirler
17. Oscar Wilde : Dorian Grayın Portresi
19. Goethe : Genç Wertherin Acıları
- 20.** Albert Camus : Veba
- 21.* C. Sıtkı Tarancı : Otuz Beş Yaş
24. Yeni Şiirimiz (Haz : S. Batur)
27. Marcel Proust : Swann'ın Aşkı
- 30.* John Steinbeck : Yukarı Mahalle
32. Honoré de Balzac : Eugénie Grandet
- 33.* Dostoyevski : Kumarbaz
- 34.** Honoré de Balzac : Goriot Baba
35. Montherlant : Bekârlar
36. Emile Zola : Thérèse Raquin
- 37.* John Steinbeck : Sardalye Sokağı
- 39.** Orhan Kemal : Gurbet Kuşları
- 40.* Knut Hamsun : Açlık
41. André Malraux : İnsanlık Durumu
44. John Dos Passos : Önemli Adam
49. Emily Bronte : Rüzgârlı Tepe
- 50.** Jack London : Martin Eden
- 51.** André Gide : Kalpazanlar

54. Panait Istrati : Arkadaş
- 57.* A. Gölpınarlı : Mevlâna
58. Falih Rıfkı Atay : Roman
60. John Steinbeck : Cennet Çayırları
- 61.* Hemingway : Güneş de Doğar
63. Orhan Kemal : Avare Yıllar
68. Erskine Caldwell : Tütün Yolu
71. Gogol : Eski Zaman Beyleri
- 73.* Orhan Kemal : Bir Filiz Vardı
- 74.* Erich M. Remarque: Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok
- 75.* Yakup Kadri : Milli Savaş Hikâyeleri
76. André Maurois : Sonbahar Gülleri
83. Daninos : Tanrı Babanın Hatıra Deltleri
- 84.* Orhan Kemal : Mufettişler Mufettişi
- 86.** Varlık Şiirleri Antolojisi
- 87.** E. Hemingway : Çanlar Kimin İçin Çalıyor?
90. Dostoyevski : Stepançikovo Köyü
91. André Gide : Vatikan'ın Zindanları
- 92.* Panait Istrati : Uşak
- 93.* Cengiz Dağcı : Yurduyu Kaybeden Adam
94. Montherlant : Kum Gülü
- 95.* Dostoyevski : İnsancıklar
97. Panait Istrati : İş Bulma Kurumu
- 98.* O. Henry : Yaşayan Görür
101. Haldun Taner : Konçinalar
103. André Maurois : Aile Çevresi
104. Alain Fournier : Adsız Köşk
- 107.* Jack London : Ateş Yakmak
108. John Steinbeck : Faralar ve İnsanlar
109. Anton Çehov : Memurun Ölümü
110. Miodrag Bulatoviç : Kırmızı Horoz
111. André Malraux : Kantonda İsyan
112. İvan Turgenyev : Kader
113. Zaharia Stancu : Ölümle Oyun
114. Ignazio Silone : Bir Avuç Bögürtlen
117. Bertolt Brecht : Canavar

118. Panait Istrati : Kodin
119. O. Henry : Kuklalar
120. Panait Istrati : Angel Dayı
121. Kafka : Ceza Sömürgesi
122. Jean - Paul Sartre : Akıl Çağı
- 123.* Orhan Kemal : Baba Evi
124. Dostoyevski : Amcanın Rüyası
125. Aleksey Tolstoy : Korku Haftası
126. Tevfik Fikret : Son Şiirler
- 127.* Orhan Kemal : Sarhoşlar
128. Necati Cumalı : Yağmurlu Deniz
129. Oktay Akbal : Günlerde
130. Kafka : Dâvâ
131. Çehov : Besleme
132. Panait Istrati : Perlmutter Ailesi
134. Dino Buzzati : Tatar Çölü
135. John Steinbeck : Ay Battı
137. André Gide : Ayrı Yol
138. Yordan Yovkov : İnce
139. Dostoyevski : Yeraltı Dünyası
140. Roman Hikâyeleri Antolojisi (Y. Nabi)
- 142.* Talip Apaydın : Sarı Traktör
143. John Steinbeck : Ak Bildiren
144. Çekoslovak Hikâyeleri Antolojisi
- 145.* Dostoyevski : Cinler I
146. O. Henry : Yeşil Kapı
147. Tibor Dery : Dev
148. Erskine Caldwell : Din Ticareti
149. André Gide : Dostoyevski
- 150.* Dostoyevski : Cinler II
151. E. Kışon : Adanmış Topraklar Üstünde
152. Orhan Veli : Denize Doğru
153. Lev Tolstoy : Ivan İlyiç'in Ölümü
- 155.* Dostoyevski : Ölüler Evinden Anılar
155. I. Turgenyev : Bahar Seli
157. Knut Hamsun : Victoria

158. André Gide : Dünya Nimetleri
159. Türk Nesir Antolojisi
160. Edgar Allan Poe : Altın Böcek
161. E. Hemingway : Afrika'nın Yeşil Tepeleri
162. Jean-Paul Sartre : İş İştten Geçti
163. Honoré de Balzac : İki Şair
165. Balzac : Taşralı Bir Büyük Adam Paris'te
166. Yaşar Nabi : Kahramanlar
167. Anton Çehov : Köylüler
168. Y. Haşek : Köpek Suratlı Maymun
169. Cahit Külebi : Şiirler
170. Lev Tolstoy : Uç Ölüm
171. La Rochefoucauld : Özdeyişler
173. Albert Camus : Yabancı
174. Cengiz Aytmatov : Toprak Ana
175. H. de Balzac : Bir Yaratıcının Çektikleri
176. Lev Tolstoy : Kröyçer Sanat
177. Sadreddin Ayni : Buhara Cellâtları
178. Tolstoy : Çocukluk ve Ergenlik Yılları
179. Dostoyevski : Ev Sahibesi
180. John Steinbeck : İnci
- 181.* Panait Istrati : Sokak Kızı
182. Macar Hikâyeleri
183. S. Batı : Avusturya ve Venedik Günleri
184. Dostoyevski : Beyaz Geceler
185. John Steinbeck : Alev
- 186.* F. H. Dağlarca : Dört Kanatlı Kuş
187. Cevdet Kudret : Dede Korkut Hikâyeleri
188. Lermontov : Çağımızın Bir Kahramanı
189. E. Hemingway : İhtiyar Bahkçı
191. Balzac : Otuz Yaşındaki Kadın
- 192.* Cengiz Dağcı : Badem Dalına Asılı Belbekler
- 193.* Gogol : Ulü Canlar
194. Dino Buzzati : Büyücü
195. Kawabata : Uykuda Sevilen Kızlar
196. Panait Istrati : Baragan'ın Dikenleri

197. Panait Istrati : **Hayat Yollarında**
198. Lev Tolstoy : **Hacı Murat**
199. **Çağdaş Rus Hikâyeleri Antolojisi**
- 200.* Yaroslav Haşek : **Arslan Asker Şvayk**
201. Ernest Hemingway : **Kadınsız Erkekler**
202. Erskine Caldwell : **At Hırsızı**
203. C. Malaparte : **Can Pazarı**
204. Stefan Zweig : **Korku**
205. Yaşar Nabi : **Edebiyat Dünyamız**
206. Y. Ataman : **İskandinav Hikâyeleri**
207. İvan Turgenyev : **İlk Aşk**
208. Nietzsche : **Seçilmiş Düşünceler**
209. Yaşar Nabi : **Dost Mektuplar**
- 210.** Alberto Moravia : **Kıskançlık**
211. Talip Apaydın : **Bozkırda Günler**
- 212.** Faik Baysal : **Rezil Dünya**
213. Anton Çehov : **Korkulu Gece**
214. Aleksandr Soljenitsin : **Kreçetovka**
İstasyonunda Bir Olay
- 215.* August Strindberg : **Açık Deniz Kıyısında**
216. Panait Istrati : **Sünger Avcısı**
217. Eleanor H. Porter : **Pollyanna**
218. Cengiz Dağcı : **Uşüyen Sokak**
- 219.* M. Sunullah Arısoy : **Karapürçek**
- 220.** Cengiz Dağcı : **O Topraklar Bizimdi**
- 221.* Yaşar Nabi : **Değişen Dünyamız**
- 222.* Arthur Koestler : **Haçsız Haçlılar**
223. Selâhattin Batu : **İspanya Büyüsü**
224. A. S. Puşkin : **Yüzbaşının Kızı**
- 225.** Mehmet Selimoviç : **Derviş Ve Ölüm**
226. Dostoyevski : **Bir Yufka Yürekli**
- 227.** Dostoyevski : **Budala I**
- 228.** Dostoyevski : **Budala II**
- 229.* Albert Camus : **Sürgün**
230. M. Başaran : **Aç Harmanı**
- 231.* Aleksandr Soljenitsin : **İvan Denisoviç'in Bir Günü**

- 232.** Melih Cevdet Anday : Aylaklar
 233.** Ignazio Silone : Fontanara
 234.* Ziya Osman Saba : Geçen Zaman - Nefes Almak
 235.*** H. G. Kinsale : Korkunç Yüzlüler Koşuşu
 236.** İvan Turgenyev : Babalar ve Oğullar
 237.** Cengiz Dağcı : Ölüm ve Korku Günleri
 238.* En Güzel Dünya Hikâyeleri
 239.* Jean-Paul Sartre : Duvar
 240.* Honoré de Balzac : Albay Chabert
 241. Prosper Mérimée : Karmen
 242.* Edgar Allan Poe : Morg Sokağı Cinayeti
 243.* Eskiine Caldwell : Bir Garip Zenci
 244.* Cengiz Dağcı : Dönüş

FAYDALI KİTAPLAR (5 lira.* 8, ** 10. *** 15,
 **** 20. x 25, xx 30 lira)

- 1.* Büyük Kompozitörler (40 besteci)
- 2.** Büyük Yazarlar (65 ünlü yazar)
- 3.*** Kısa Dünya Tarihi (H. G. Wells)
- 4.** Büyük Adamlar (230 ünlü kişi)
- 5.* Sanat Tarihi (Haz. Zahir Güvemli)
- 6.* Avrupa Milletleri Tarihi (Ch. Serignobos)
- 7.*** Dinler Tarihi (Felicien Challaye)
8. Sinema Tarihi (Z. Güvemli)
9. Büyük Sözler (Ülkü Tamer)
- 10.*** Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü (B. Necatigil)
- 11.** Büyük Romanlar (Haz. Azize E. Bergin)
- 13.** Müziği Tarihi (İlhan Mimaroğlu)
- 14.* Büyük Şairler ve Şiirleri (Haz. T. Yücel)
16. Amerika Federal Hükümeti ve Çalışma Mekanizması (F. C. Acheson)
- 17.* Tiyatro Tarihi (Memet Fuat)
18. Kılavuz Sözlük (Yaşar Nabi)
- 19.* Amerika Birleşik Devletleri Tarihi
- 20.*** İslâm Tarihi (S. F. Mahmud)

21. Japon Şiiri (L. Sami Akalın)
- 22.* Bilimden Beklediğiniz (Bertrand Russell)
- 23.* Fransız İhtilâli (Pierre Gaxotte)
- 24.** Evlilik ve Ahlak (Bertrand Russell)
- 25.* Saadet Yolu (Bertrand Russell)
- 27.** Cinsiyet ve Psikanaliz (Sigmund Freud)
- 28.** Düşünce Tarihi (O. Hançerlioğlu)
- 29.* Atatürkçülük Nedir (Haz. Yaşar Nabi)
30. Büyük Siya i Dâvalar (S. Tiryakioğlu)
- 31.* Resim Bilgisi (Nurullah Berk)
- 32.** Mitologya (Edith Hamilton)
- 34.** Fizyoloji Açısından Cinayet (Dr. Walker)
- 36.** Mahatma Gandhi (L. Fischer)
- 37.** Politikaya Giriş (Maurice Duverger)
- 41.* Dünya Edebiyatçıları Ansiklopedik Sözlüğü
42. Dünyamızı Keşfedenler (Haz. A. Bergin)
- 43.** Mutluluk Düşüncesi (Orhan Hançerlioğlu)
44. Uygarlık Tarihi (Shepaard B. Clough)
45. Dünya Ekonomi Tarihi (G. Köhnen)
46. Romalılar (R. H. Barrow)
47. Rüyalar (Dr. Freud - Dr. Türek)
48. Dünyamızın Hayat Hikâyesi
- 49.** Atatürk İçin Diyorlar ki (S. Çiller)
50. Uygarlık ve Barış (A. Schweitzer)
- 53.** Özgürlük Düşüncesi (O. Hançerlioğlu)
54. Eski Akdeniz ve Yakın-Doğu Uygarlıkları (J. Gabriel-Leroux - Georges Contenau)
55. Dünyada ve Bizde Sendikacılık (G. Lefranc - Kemal Sülker)
56. İki Dünya Savaşı (G. Lesifien - R. Cere)
57. Hükümet Devirme Tekniği (C. Malaparte)
58. Karmaların Dünyası (D. W. Morley)
- 59.** Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi I. (Joseph A. Schumpeter)
- 60.** Atatürk Yolu (Yaşar Nabi)
61. Türkçülüğün Esasları (Ziya Gökalp)

- 62.** Neden Hristiyan Değilim (B. Russell)
- 63.** Atatürkçü Olmak (C. Atuf Kansu)
- 64.* Edebiyat Terimleri Sözlüğü (L. S. Akahın)
- 65.* Cinsî Adetler Tarihi (R. Lewinsohn)
- 66.** Güç Çocuğun Eğitimi (Alfred Adler)
68. Mistisizm-Tasavvuf (Henri Serouva)
- 69.* Çağımızı Hazırlayan Düşünce (N. Alsan)
70. Türkiye Mektupları (Von Moltke)
71. Çağdaş Görgü Sözlüğü (İyi yaşama bilgisi)
- 73.* Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi II.
74. Çağdaş Eğitim (W. O. Laster Smith)
75. Bandelaire ve Kötülük Çiçekleri (Suut Kemal Yetkin)
77. Yaşayan Alevilik (Yahya Benekay)
79. Bunlar da mı İnsan (Primo Levi)
- 80.** Ekonomik Sistemler (Jozeph Lajugie)
81. Dil Devrimi (Tahsin Yücel)
83. Tarihte Garip Olaylar (Max Kemmerick)
- 84.** Rus İhtilâli (Marcel Liebman)
- 85.* Bizim Kuşak ve Ötekiler (B. S. Ediboğlu)
- 86.** Yaşama Sanatı (Andre Maurois)
- 87.****Türk Şiiri (Haz. Yaşar Nabi)
88. Toplum Sınıfları (Pierre Larogue)
- 89.* Dünya Şiiri (Haz.: İlhan Berk)
90. Politika ve Propaganda (J. M. Domenach)
91. Şiir Sanatı (Haz.: Yaşar Nabi)
- 92.** Napoleon Bonaparte (Chateaubriand)
- 94.* Çağımız 20. Yüzyıl (Necip Alsan)
95. Çin Kültür İhtilâli (A. Jelohovtsen)
96. Tolstoy'un Hayatı (Romain Rolland)
- 98.* Atatürk ve Kurtuluş Savaşı (Ceyhan Atuf Kansu)
- 100.** Atatürkçülüğün İlkeleri (İhsan Akay)
- 101.* Atatürk Diyor Ki
102. Atatürk'ün Özel Mektupları
103. Dine Karşı Düşünce Tarihi (Albert Bayet)
- 104.* Hangi Sol (Atillâ İlhan)
- 106.*** Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü (B. Necatigil)

107. **Ekonomik Doktrinler (Joseph Laiugio)**
- 108.** **Toplumsal Düşünce Tarihi (K. Schilling)**
- 109.** **Turizm (Dr. Tuncu Akoğlu)**
- 110.** **Milli Mücadele Anıları (H. V. Velidedeoğlu)**
- 111.* **Büyük Ahlak Doktrinleri (F. Gregoire)**
112. **Toplum Biliminin Tarihi (Gaston Bouthoul)**
- 113.* **Panait Istrati (Monique Jutrin)**
114. **Bilim ve İnsan Değer Yargıları (J. Bronowski)**
115. **Çağdaş Türk Edebiyatında Sosyal Konular (Kemal Karpat)**
116. **Tarihimizde Garip Vakalar (Reşat E. Koçu)**
- 117.* **Yeni Eğitim (Angela Medici)**
118. **Atatürk Şiirleri Antolojisi (Muzaffer Reşit)**
119. **Vatan Şiirleri Antolojisi (Muzaffer Reşit)**
120. **Kahramanlık Şiirleri (Mehmet Gökarp)**
- 121.* **Büyük Felsefeler (Pierre Ducasse)**
- 122.*** **Zerdüşt Böyle Diyordu (F. W. Nietzsche)**
- 123.** **Acı Aşklar (Zahir Güvemli)**
- 124.* **Psikolojik Savaş (Maurice Megret)**
125. **Rüyalar ve Yorumları (Sigmund Freud)**
- 126.* **Mistisizm ve Mantık (Bertrand Russell)**
- 127.* **Bilim ve Din (Bertrand Russell)**
- 128.** **Atatürk ve Edebiyat (Sadi Borak)**
129. **Mustafa Kemal ve Çetecilik (Prof. Yavuz Abadan)**
- 130.* **Politika Bilimi (Marcel Prelot)**
- 131.* **İlk Gençlik Çağında Cinsel İlişkiler (Dr. Euitace Chesser)**
- 132.*** **Ortaçağda Müslümanların Yaşayışları (Ali Mazaheri)**
- 133.* **Fahişelik ve Kadın Ticareti (J. G. Mancini)**
- 134.** **Atatürk Yolunda 40 Yıl**
- 135.* **Avrupa Uygarlık Tarihi (Claude Delmas)**
- 136.* **İki Kültür (C. P. Snow)**
- 137.*** **Bağımsızlık Savaşı (R. N. Aktaş)**
- 138.* **Cinsel İlişkiler Sosyolojisi (Dr. Andre M. Daninos)**
- 139.*** **Cumhuriyet Bayrağı Altında (C. A. Kansu)**
- 140.** **Halkların Psikolojisi (Prof. A. Miroglio)**
141. **Kalkınma Sorunu (Metin Ülğüray)**

- 142.*** Çağdaş Sanat Felsefesi (Adnan Turani)
143.** Çağdaş İslâm Dünyası (J. C. Risler)
144.** Nasrettin Hoca Fıkraları (E. Cem Güney)
145.** Cinsel İlişkiler Tarihi (Dr. A. M. Daninos)
146.** En Güzel Türk Fıkraları (Muzaffer Reşit)
147.** Tonguç Yolu (M. Başaran)
148.** Ortak Pazar (Jean-François Deniau)
149.** Sosyalizm (Georges Bourgin-Pierre Rimbert)
150.**** Kıbrısta Vuruşanlar (Özker Yaşın)
151.** Dayraklaşan Atatürk (Sami N. Uzerdim)
152.** Boşluk Düzen Okulu (Halil Beyhangil)
153.** Dünya Nereye Gidiyor (Rene Dumont)
154.** Uyumsuz Yaşama (Albert Camus)
155.*** Şiddet Hikâyeleri (Haz. Mehmet Seyda)
156.xx Siyasal Sosyolojisi (Maurice Duverger)
157.x Türk Hikâyeleri Antolojisi
158.** Politikada Baskı Grupları (Jean Meynaud)
160.*** İstanbul ve Osmanlı Uygarlığı (Bernard Lewis)
161.** Çağdaş Yugoslav Hikâyeleri Antolojisi (Haz.:
N. Zekerîya)

BÜYÜK ESERLER KİTAPLIĞI

Cengiz Dağcı, yayınlarımız arasında çıkan “Korkunç Yıllar”, “Yurdunu Kaybeden Adam”, “Onlar da İnsandı”, “Ölüm ve Korku Günleri”, “Badem Dalına Asılı Bebekler”, “Üşüyen Sokak” adlı romanlarıyla sanat gücünü okurlarımıza bütün ağırlığıyla duyurmuş bir yazarımızdır. Bu kısa romanında Dağcı, anayurdu olan Kırim’den bir başka öykü anlatıyor bize. Kendine özgü tatlı ve etkili anlatışıyla çocukluğunun anıları arasında kalmış bir hayatı yeniden canlandırmasını ve bize bütün canlılığıyla duyurmasını başarıyor. Güzel bir eserdir bu.

5.00₺